

Uvodnik	3
---------	--------

ČLANKI

Monika Klun, Gorazd Meško Pregled študij o strahu pred kriminaliteto pri ženskah	5
Izidor Nemec, Iztok Podbregar Policisti in parada ponosa v Sloveniji	21
Zoran Remic, Aleš Udovč, Danijel Prevolšek, Rok Hacin Delo, vključevanje in usposabljanje obsojencev v ZPKZ Dob	41
Sara Trstenjak Strokovna usposobljenost zasebnovarnostnega osebja ter sodelovanje s policijo pri zagotavljanju varnosti v Republiki Sloveniji	58
Miha Dvojmoč Občinska redarstva v Sloveniji – analiza dosedanjega razvoja in pogled v prihodnost	80

Uvodnik

Spoštovani!

Leto 2017 odpiramo z branjem v slovenščini. Prva številka prinaša 5 zanimivih člankov, vsaj prvim trem pa lahko pripišemo attribute obravnavanja marginaliziranih tem in/ali družbenih skupin. Monika Klun in Gorazd Meško sta opravila pregled študij o strahu pred kriminaliteto pri ženskah. Ugotavljata, da študije kažejo, da je strah pred kriminaliteto pri ženskah posledica fizičnih in čustvenih zlorab nekdanjih partnerjev in se povezuje s strahom pred spolno zlorabo ali posilstvom, poleg tega pa na strah pri ženskah vpliva tudi njihova samoocena zdravja.

Izidor Nemec in Iztok Podbregar sta raziskovala, kako je potekalo varovanje parade ponosa v Sloveniji, hkrati pa ju je zanimalo, ali policisti zagotavljajo varnost takšne prireditve na ustrezen način in ali poznajo družbeno-zgodovinski pomen parade ponosa. Na osnovi raziskave ugotavljata, da je bolj izkušenim policistom parada ponosa bolj družbeno pomembna kot manj izkušenim in da udeleženci prireditve pozitivno ocenjujejo vlogo policistov pri zagotavljanju varnosti prireditve.

Zoran Remic, Aleš Udovč, Danijel Prevolšek in Rok Hacin so se ukvarjali z vprašanjem, kako obsojencem v zaporu na Dobu zagotoviti delo in usposabljanje. Delo obsojencem namreč lajša posledice monotonega življenja v zaporu, hkrati pa predstavlja vir zaslužka in pomaga pri pridobivanju ugodnosti. Avtorji ugotavljajo, da so glavne ovire za večje zaposlovanje obsojencev organizacijske in finančne narave, saj naj bi obstajali tako zakonska podlaga kot institucionalna podpora. Veliko stavijo na uvedbo novih programov, kot sta samooskrba s hrano in šolanje psov, kjer vidijo možnost za nova delovna mesta za obsojence.

Sara Trstenjak je proučevala strokovno usposobljenost zasebnovarnostnega osebja in ugotovila, da je večinsko mnenje oseb, odgovornih za zakonitost, strokovnost in učinkovitost storitev varovanja, da je zasebno varovanje ustrezno zakonsko urejeno. Klub temu pa pogrešajo večji pomen tehničnega varovanja, konstruktivni nadzor Inšpektorata RS za notranje zadeve, sodelovanje s policijo, kakovostnejša usposabljanja, strokovne monografije in posledično dvig kakovosti storitev zasebnega varovanja na eni strani ter dvig ugleda zasebnega varnostnika v družbi na drugi strani.

Miha Dvojmoč je opravil analizo dosedanjega razvoja občinskega redarstva v Sloveniji. Ugotavlja, da se je občinsko redarstvo začelo razvijati šele leta 1998 s sprejetjem Zakona o varnosti v cestnem prometu, še posebej pa po letu 2006, ko je bil sprejet Zakon o občinskem redarstvu. Od takrat so se pristojnosti in pooblastila redarjev samo še razvijala in nadgrajevala. Izkušnje iz prakse kažejo, da je bistvo občinskih redarjev opozarjanje, izvajanje nekaterih ukrepov v prometu in mandatno kaznovanje storilcev prekrškov. Avtor tudi ocenjuje, da se sodelovanje med policisti in občinskimi redarji v nekaterih primerih ni razvilo v tolikšni meri, da bi lahko govorili o partnerstvu.

Tokrat se bom za spremembo vzdržal komentarjev na aktualne varnostne izzive v družbi in vam raje zaželel zanimivo branje ter vas povabil k pisanju za našo revijo. Tem še dolgo ne bo zmanjkalo!

Izr. prof. dr. Andrej Sotlar
Glavni in odgovorni urednik

Pregled študij o strahu pred kriminaliteto pri ženskah¹

VARSTVOSLOVJE,
letn. 19
št. 1
str. 5–20

Monika Klun, Gorazd Meško

Namen prispevka:

Prispevek predstavlja pregled literature na področju strahu pred kriminaliteto s poudarkom na strahu pred kriminaliteto pri ženskah in vsebuje razpravo o dejavnikih socializacije, viktimizacije, zdravja, medijev, okolja in spomina. Namen prispevka je pregledati študije o strahu pred kriminaliteto in predstaviti nekatere protislovne ugotovitve študij o strahu pred kriminaliteto pri ženskah in moških. Predstavljene so študije o strahu pred kriminaliteto v mednarodni viktimološki literaturi in pregled raziskovanja strahu pred kriminaliteto v Sloveniji.

Metode:

Članek temelji na pregledu literature in razpravi o dejavnikih strahu pred kriminaliteto pri ženskah.

Ugotovitve:

Ženske pogosteje izražajo altruistične strahove in ne navajajo skrbi za svoje partnerje. Strah pred kriminaliteto pri ženskah je posledica fizičnih in čustvenih zlorab nekdanjih partnerjev in se povezuje s strahom pred spolno zlorabo ali posilstvom. Na strah pri ženskah vpliva tudi njihova samoocena zdravja. Dileme glede strahu pred kriminaliteto predstavljajo mediji in zdravje, protislovja pa so vidna v dejavnikih, ki izhajajo iz okolja.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve prispevka omogočajo razpravo o ukrepih za preprečevanje kriminalitete in razumevanje zapletenosti razmerij med kriminaliteto in strahom pred kriminaliteto. Strah pred kriminaliteto je pomemben del penalnega populizma, ki se ga je treba zavedati pri ustvarjanju politik in prakse na področju zaščite žrtev kriminalitete ter čustvenih odzivov na kriminaliteto.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

V Sloveniji še ni bilo raziskave, ki bi posebej obravnavala vzroke strahu pred kriminaliteto pri ženskah, zato je ta prispevek možno razumeti tudi kot izhodišče za empirično študijo v prihodnosti.

UDK: 343.9

Ključne besede: strah pred kriminaliteto, ženske, dejavniki, socializacija, viktimizacija, zdravje

1 Prispevek je nastal v okviru dela Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018), ki ga financira Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (številka projekta: P5-0397).

A Review of Studies on Fear of Crime among Women

Purpose:

The paper presents a literature review in the field of fear of crime, with the emphasis on the fear of crime among women and contains a discussion of factors of socialization, victimization, health, media, environment, and memory. The purpose of this paper is to review studies on fear of crime and to present some of the contradictory findings of studies on fear of crime among women and men. There are presented studies on fear of crime in the international victimology literature and research on fear of crime in Slovenia.

Design/Methods/Approach:

The paper is based on a literature review and discussion of the factors of fear of crime among women.

Findings:

Women often express altruistic fears, and they do not report care for their partners. Fear of crime among women derives from physical and emotional abuse of their ex-partners. Higher levels of fear among women are related to their fear of rape or sexual assault. Self-perceived health also impacts fear among women. The dilemma about fear of crime is related to the media and health. The contradictions are found in the environmental factors.

Practical Implications:

Findings of the paper allow the debate on measures of preventing crime and understandings of the complexities of the relationships between crime and the fear of crime. Fear of crime is an important part of penal populism, which one should be aware of when creating policies and practices in the field of protection of victims of crime, and emotional responses to crime.

Originality/Value:

This is the first paper in Slovenia that discusses factors of fear of crime among women and could be considered as a starting point for the empirical studies in the future.

UDC: 343.9

Keywords: fear of crime, women, factors, socialization, victimization, health

1 UVOD

S pojmom kriminaliteta je povezan tudi koncept strahu pred kriminaliteto, pri čemer Hale (1996) meni, da je strah pred kriminaliteto postal eden izmed sodobnih družbenih problemov in predstavlja celo večji problem, kot je kriminaliteta sama (Doran in Burgess, 2012), še posebej v skupinah ranljivih oseb, katere del so tudi ženske (Killias, 1990).

Ženske pogosteje poročajo o strahu pred kriminaliteto kot moški (Ferraro, 1995). Strah pred kriminaliteto lahko pri žrtvah kriminalitete vodi do nerazumnih

reakcij (Meško, Sotlar, Lobnikar, Jere in Tominc, 2012) in škodljivih čustvenih posledic, ki povzročajo občutke osamljenosti kot posledico občutka, da nikomur ni mar za njihovo viktimizacijo (Hale, 1996). Moore in Trojanowicz (1988) razlagata, da strah pred kriminaliteto motivira ljudi, da svoj čas in denar vlagajo v ukrepe za zmanjševanje svoje ranljivosti. Njihovi odzivi vključujejo zadrževanje doma in v zaprtih prostorih ter nakupovanje ključavnic, orožja in alarmov. Strah pred kriminaliteto krha družbeno kohezijo, red in naravno neformalno nadzorstvo (Ross in Mirowsky, 2000).

Strah prispeva k medsebojnemu nezaupanju in nesodelovanju (Garofalo, 1981), posledično pa se pojavi samozaščitno vedenje v smislu izogibanja krajev, ki se zdijo nevarna. Ljudje se začnejo izogibati trgovinam in restavracijam (Oc in Tiesdell, 1997), pri čemer Cothran in Cothran (1998) dodajata, da se ljudje začnejo izogibati tudi turističnim dejavnostim, če menijo, da njihove varnosti na določenih destinacijah ni mogoče zagotoviti. Intenziviranje preventivnih dejavnosti in pretirana previdnost spodkopavata kakovost življenja v skupnosti.

Dejstvo je, da za zmanjševanje strahu pred kriminaliteto v skupnosti represivni odzivi organov pregona ne zadoščajo. Strah pred kriminaliteto in kakovost življenja sta dve izmed prioritet sedanjega načina delovanja policije – policijskega dela v skupnosti. Osrednja naloga omenjenega načina dela je odpravljanje vzrokov, pri čemer sta v delu policistov opažena odpor in pomanjkanje motivacije (Meško, 2001). Problem je tudi v tem, da ljudje prisotnost policistov v skupnosti doživljajo na dva načina: lahko jim povzroča manjše občutke ogroženosti ali pa se počutijo še bolj ogrožene (Salmi, Gronroos in Keskinen, 2004).

V prispevku bomo predstavili dejavnike socializacije, viktimizacije in zdravlja, ki vplivajo na strah pred kriminaliteto pri ženskah, nato pa še vlogo medijev in spomina na kriminalne dogodke. Predstavili bomo tudi koncept strahu pred kriminaliteto in pregled raziskovanja strahu pred kriminaliteto v Sloveniji.

2 STRAH PRED KRIMINALITETO

Strah pred kriminaliteto je v splošnem povezan s strahom pred osebno (re)viktimizacijo, dojemanjem nevarnosti, zaskrbljenostjo pred kriminaliteto in tesnobo. Koncept je zapleten, saj se nekateri ljudje bojijo kriminalitete na splošno, nekateri pa se bojijo le specifičnih kaznivih dejanj. Prav tako se lahko nekdo boji le tistih kaznivih dejanj, ki se dogajajo doma, drugi pa se bojijo, da bodo postali žrtve kriminalitete na javnih krajih (Grabosky, 1995).

Zaradi takšnih protislovij je težko določiti poenoteno definicijo strahu pred kriminaliteto in dejstvo je, da enotna definicija ne obstaja (Addington, 2009). Strah pred kriminaliteto je v literaturi razložen na različne načine, a pogosto je opredeljen kot negativni čustveni odziv, ki je posledica kaznivega dejanja ali znamenj, ki so s tem povezani (samoocena potencialne viktimizacije). Gre za občutek nevarnosti, da bo oseba fizično oškodovana. Strah pred kriminaliteto je povezan z zaskrbljenostjo, da pri osebi obstaja možnost za materialno, fizično ali psihično viktimizacijo (Ferraro in LaGrange, 1987).

Obstajajo tri perspektive razlage strahu pred kriminaliteto (Gabriel in Greve, 2003):

- a) kognitivni vidik: opredeljen kot zaznavanje tveganja viktimizacije;
- b) čustveni vidik: opredeljen kot strah pred osebno viktimizacijo, občutek nevarnosti, ogroženosti, tesnoba in
- c) vedenjski vidik: opredeljen kot vedenjsko odzivanje, ki se kaže v ukrepih za preprečevanje viktimizacije.

K temu Jackson (2004) dodaja še družbeni vidik, ki ga opisuje kot odnos javnosti do deviantnosti, v katerega so vključeni družbeni red, družbeno nadzorstvo in družbena kohezija.

Odnos med čustvenim in kognitivnim vidikom je zapleten, saj ni nujno, da sta komponenti med seboj tesno povezani. Možno je, da se oseba zaveda visoke stopnje kriminalitete, ne da bi bila zaskrbljena, ali pa obratno, oseba nizko ocenjuje tveganje viktimizacije, hkrati pa je glede tega močno zaskrbljena. Študije so pokazale, da komponenti nista nikoli ali pa sta le redko med seboj tako močno povezani, da bi lahko govorili o soodvisnosti (Lorenc et al., 2014).

S strahom pred kriminaliteto so povezani učinki strahu pred kriminaliteto, ki so pri ženskah močnejši kot pri moških. Moški se kriminaliteti zoperstavijo z zaščito premoženja (Warr, 1985), ženske pa spremenijo svoj življenjski slog in vedenje ter se začnejo izogibati dejavnosti na prostem, nočni hoji po ulicah in uporabi javnega prometa (Hale, 1996). Ob močnem občutku ogroženosti v javnih prostorih se pojavi višja stopnja zavedanja o tveganjih (Meško, Sotlar et al., 2012), ker potencialne oškodovanke menijo, da imajo manj nadzora nad javnimi prostori (Gilchrist, Bannister, Ditton in Farrall, 1998), zato se prilagodijo lastni predstavi o možnih nevarnih okoljih in tako poskrbijo za lastno varnost s širitvijo nabora preventivnih strategij (Walklate, 2004).

3 NAJPOMEMBNEJŠI DEJAVNIKI STRAHU PRED KRIMINALITETO PRI ŽENSKAH

3.1 Socializacija

Socializacija je eden izmed dejavnikov, ki vpliva na strah pred kriminaliteto pri ženskah. Prepleten je z vplivi vrstnikov na posameznika, izobraževanjem in – kar je najpomembnejše – s starševsko vzgojo (Gleitman, Fridlund in Reisberg, 2000). Ta poteka že v zgodnjem življenjskem obdobju, ko starši (ne)namenoma pošiljajo svojim otrokom sporočila o tem, kaj je sprejemljivo za vsak spol. Madriz (1997) se na tej točki naslanja na vzgojo deklic in navaja, da so primeri, ko je deklici rečeno, naj sedi in se vede kot dama, naj ima v sedečem položaju noge skupaj in naj si popravi krilo navzdol, namenjeni vzbujanju strahu in izogibanju, da bo v prihodnosti posiljena.

Pomembno je poudariti, da v socializacijskem procesu komunikacija z dečki namreč poteka drugače kot komunikacija z deklicami in pozneje se pri deklicah razvije čutnost, ko jim je dovoljeno, da se zjočejo in pokažejo tudi strah. Pri dečkih pa se pogosto zgodi, da ne kažejo svojih čustev (Morris, 1988) in so zato neredko prikazani kot močni, neodvisni in agresivni (Gleitman et al., 2000).

To je razlog, da ženske pogosteje občutijo strah in to goji idejo, da je ženska narava ranljiva (Goodey, 1997), pri čemer razlikujemo dve vrsti ranljivosti,

objektivno in subjektivno. Objektivni vidik ranljivosti se razlaga kot manjša sposobnost branjenja in fizična nemoč, subjektivno ranljivost pa se pripisuje »nižjemu« statusu žensk v patriarhalni družbi. Navezuje se na verbalno in vizualno nadlegovanje in vse naštetu so subtilni ter očitni opomniki, da so ženske ranljive (Hilinski, Pentecost Neeson in Andrews, 2011).

Moška narava se medtem prikazuje kot neustrašna, neodvisna in samostojna (Goodey, 1997). Sutton, Robinson in Farrall (2011) so dokazali, da ko so ljudje iskreni, poročajo o večjem strahu, kot če o svojem strahu govorijo glede na družbeno sprejemljivost odgovora, kar se navezuje tudi na predstavnike moškega spola. Sicer ni točno znano, zakaj se čuti tolikšen pritisk, da se ravna v skladu z družbenimi normami (Hollander, 2001), a obstajajo navedbe, da je manjši strah pred kriminaliteto pri moških refleksija socialnih pritiskov, ker se v očeh družbe ne želijo pokazati kot »manj« moški (Goodey, 2005). Jasno pa je, da oba spola pričakujeta večjo ranljivost pri ženskah kot pri moških (Hollander, 2001). Ideologija je torej v tem, da ženska potrebuje ob sebi moškega, da jo zaščiti, in ženska, ki ima blizu sebe moškega, da jo varuje, bo doživljala manj strahu (Stanko, 1990).

Očitno je tudi, da je altruistični strah pogostejše zaznan pri ženskah kot pri moških, prav tako tudi strah pred osebno viktimizacijo. Moški se večinoma bojijo za svoje partnerice in otroke, izražajo tudi zaskrbljenost glede uporabe javnega prevoza in nočne hoje do doma. Altruistični strah žensk je splošnejši, ni usmerjen le v družinske člane, pač pa tudi v sosede in stare starše, pri čemer je zanimivo, da poročene ženske ne izražajo zaskrbljenosti za svoje može, ker jih dojemajo kot močne in sposobne obrambe (Snedker, 2006). Altruistični strah vodi k večjemu strahu pred kriminaliteto, zato se ga imenuje tudi nalezljivi strah (angl. *contagious fear*) (Gilchrist et al., 1998).

3.2 Viktimizacija

Viktimizacijske študije so pokazale, da se veliko ljudi boji kriminalitete (Ferraro, 1995), ob tem pa je bilo ugotovljeno tudi, da pri ženskah obstaja manjša možnost viktimizacije kot pri mlajših moških. Tu se pojavi protislovje, da so tisti, ki jih je najmanj strah, bolj pogoste žrtve kaznivih dejanj (predvsem mladi moški). Raven strahu pred nespornimi kaznivimi dejanji je pri moških in ženskah približno enak, ko pa govorimo o strahu pred spolnimi kaznivimi dejanji, je ta višji pri ženskah kot pri moških (Warr, 1985). Strah pred kriminaliteto je v splošnem pri moških dvakrat do trikrat manjši kot pri ženskah (Stanko, 1993), še več, rezultati raziskav tudi kažejo, da gre pri strahu pred kriminaliteto pri ženskah za prepletanje splošnega strahu pred kriminaliteto s strahom pred spolnim napadom (Ferraro, 1995).

Ta pojav imenujemo hipoteza sence spolnega napada (angl. *shadow of sexual assault hypothesis*), saj spolni napad lahko zasenči druge oblike viktimizacije. To poveča strah še za druge oblike kaznivih dejanj, tako da strah pred kriminaliteto pri ženskah odraža strah pred spolnim napadom. Ženske namreč pogosto mislijo, da vse oblike viktimizacije vključujejo posilstvo ali spolni napad (Ferraro, 1995). Dejstvo je, da se teža kaznivega dejanja posilstva v ženskih očeh enači s težo

umora, tako da se mnogokrat dogaja, da ženske enačijo strah pred kriminaliteto s strahom pred posilstvom ali spolno zlorabo (Warr, 1985).

Hirtelehner in Farral (2014) sta podrobneje raziskala hipotezo sence spolnega napada in zaključila, da se strah pred posilstvom bistveno zmanjša, ko se upošteva strah pred telesnimi poškodbami. Ugotovila sta, da strah pred vlomom ženske pogosto opravičujejo tudi z morebitno telesno poškodbo in fizičnim napadom, pri čemer tudi posledica posilstva ni izključena. Fizični napad je ena izmed najpomembnejših značilnosti, ki se povezuje s strahom pred vlomi, ampak v celoti ne zasenči učinkov posilstva.

Zanimivo je, kako se strah pred kriminaliteto pri ženskah kaže glede na vrsto partnerskega razmerja. Hanley in Ruppner (2015) sta ugotovila, da je pri samskih in ločenih ženskah moč zaznati večjo verjetnost viktimizacije kot pri poročenih ženskah. Prav tako ugotavljata, da pri vdovah, istospolno usmerjenih ženskah in izvenzakonskih partnerkah obstaja manjša možnost viktimizacije kot pri poročenih ženskah. Pri materah obstaja večja verjetnost, da postanejo žrtve, kot ženske brez otrok. Ženske, ki so že bile viktimizirane, je manj strah kot ženske, ki še niso bile žrtve. Ločene in ovdovele ženske pa je bolj strah kot poročene. Doživeta viktimizacija ima večji vpliv na samske ženske kot na poročene. Govorimo torej o neposredni viktimizaciji. McCornell (1989) pa je ugotovil še več, dognal je namreč, da ta vpliva na vse žrtve ne glede na stan ali spol. S pomočjo raziskave je spoznal, da osebe, ki so bile v preteklosti že viktimizirane, pričakujejo, da bodo v roku enega leta ponovne žrtve, in sicer v okviru premoženjske kriminalitete. Koncept je poimenoval pričakovana viktimizacija (angl. *anticipated victimization*).

Do sedaj smo obravnavali ženske v trenutnem razmerju, dobro pa je preveriti, kako je s strahom pri ženskah v povezavi z bivšimi intimnimi partnerji. Mesch (2000) v tem primeru govori o intimni hipotezi (angl. *intimate hypothesis*), ki razlaga, da je strah pred kriminaliteto pri ženskah posledica izpostavljenosti intimnemu nasilju. Strah pred kriminaliteto, ki ga občutijo ženske, se torej razlaga kot strah pred nasilnimi intimnimi partnerji. Broll (2014) je prav tako dokazal, da fizične, čustvene in hude telesne zlorabe nekdanjih intimnih partnerjev povečujejo strah pred kriminaliteto pri ženskah in občutke večje ranljivosti.

Strah pred kriminaliteto pa je pri ženskah povezan tudi z izborom prijatelja ali partnerja. Raziskave so pokazale, da imajo ženske, ki jih privlačijo fizično močni in dominantni moški, večji strah pred kriminaliteto kot ženske, ki jih takšni partnerji ne privlačijo. Višji strah občutijo ne glede na razmere in okoljske dejavnike, še več, ženske, ki odraščajo v okolju z visoko stopnjo kriminalitete, privlačijo dominantni moški. Takšni partnerji jim ugajajo, četudi pri njih obstaja manjša možnost viktimizacije. Gre za to, da ženske, ki se počutijo ogrožene, lahko računajo na moško fizično prevlado, na sposobnost, da jih moški zaščitijo pred nasilnimi storilci kaznivih dejanj. Ta koncept so poimenovali hipoteza telesnega varovanja (angl. *bodyguard hypothesis*) (Ryder, Maltby, Rai, Jones in Flowe, 2016).

3.3 Zdravje

Dejavnik zdravja predstavlja izziv pri raziskovanju strahu pred kriminaliteto. Na eni strani imamo ugotovitve, da zdravje vpliva na strah pred kriminaliteto, na

drugi pa, da strah pred kriminaliteto vpliva na zdravje. Ugotovljeno je bilo tudi, da manjša mobilnost pri ženskah predstavlja močnejši dejavnik tveganja za strah pred kriminaliteto (Cossman in Rader, 2011).

Strah pred kriminaliteto vpliva na človekovo zdravje. Ljudje, ki se bojijo, se spopadajo s stresom, selektivno zahajajo na določena mesta, redko zapuščajo domove in sčasoma se pojavijo izoliranost od družbe, občutki osamljenosti in nezaupanje v skupnost. Pri takih osebah je telesna aktivnost omejena, duševno stanje se poslabša, tveganje za nastanek srčnih bolezni pa poveča. Ob tem lahko govorimo tudi o protislovju, saj raziskave kažejo, da je strah pred kriminaliteto višji pri tistih, ki redno vzdržujejo stike z okoljem in so dejavni (Stafford, Chandola in Marmot, 2007).

Strah pred kriminaliteto je povezan z zdravjem, pri čemer je pomembno izpostaviti, da tako ženske kot moški navajajo nespečnost in tesnobo. Moški poročajo tudi o samomorilnih mislih in poskusih samomora, kar razlaga dejstvo, da je stopnja samomorilnosti pri moških višja kot pri ženskah (Olofsson, Lindqvist in Danielsson, 2012).

Cossman in Rader (2011) v raziskavi o zdravju ugotavljata, da je strah pred kriminaliteto povezan s samooceno zdravja pri respondentih. Ženske, ki svoje zdravje ocenjujejo bolje, čutijo manjši strah, medtem ko pri moških statistično pomembnega učinka na strah pred kriminaliteto nista ugotovila.

4 DRUGI DEJAVNIKI STRAHU PRED KRIMINALITETO PRI ŽENSKAH

4.1 Mediji

Mediji so po besedah nekaterih strokovnjakov glavni razlog za ustvarjanje strahu pred kriminaliteto. Ne moremo mimo tega, da ne bi opazili, da svet medijev pogosto prikazuje nasilno kriminaliteto, čeprav ta statistično upada. Prav tako zaradi pozornosti javnosti prikazujejo nevsakdanja kazniva dejanja in jim dodajo napihnjeno, popačeno vsebino. Prezrejo rutinska, manj nevarna, neopazna kazniva dejanja, ki se v družbi pojavljajo najpogosteje in namesto tega prikazujejo umore. Prevladujoče predstavljanje umorov vsebuje storilca, ki je neznana oseba, kljub temu, da takšna nasilna dejanja, ki imajo za posledico smrt, največkrat storijo znane osebe. Stereotipno prikazujejo tudi posilstva in druge spolne napade, češ da storilci na žrtev prežijo v grmovju. Problem je v tem, da takšnim stereotipom sledi laična javnost, čeprav nanje viktimologi opozarjajo že desetletja (Emanuelsson in Mele, 2004).

Pomembna je tudi posredna oziroma deljena viktimizacija (angl. *vicarious victimization*), ki bolj kot na moške vpliva na ženske (Meško, 2008). Tu se lahko opremo na feministično teorijo, ki razlaga, da je moška dominantnost v okolju cenjena in naravna pravica, kar večinoma prikazujejo filmi in nadaljevanke. Ti predstavljajo žensko kot pasivno in večno žrtev, moški pa jo obvladujejo. Strah pred kriminaliteto pri ženskah izhaja tudi iz tovrstnih vsebin, ki jih spremljajo pogosteje kot moški (Kahlor in Eastin, 2011).

Deljena viktimizacija se nanaša tudi na knjige, kriminalne romane, ki jih pogosteje berejo ženske kot moški. Od leta 1926, ko je Agatha Christie izdala

roman z naslovom *Umor Rogerja Ackroyda* (angl. *The murder of Roger Ackroyd*), do danes založniki v pisatelje vlagajo manj truda kot v pisateljice, saj slednje boljše raziščejo najtemnejše strahove žensk. Med branjem tovrstnih romanov ženske o kriminaliteti razmišljajo drugače kot moški. O tem razmišljajo bolj osebno, saj se lažje vživijo v vloge likov in si bolje predstavljajo, kako je biti viktimiziran (Hughes, 2016). Tudi to je namreč lahko posledica strahu pred kriminaliteto, ki ga čutijo ženske (Burke, 2008).

Poleg kriminalnih romanov, televizije, radia in časopisov je sedaj v ospredju svetovni splet, za katerega se trdi, da vpliva na ljudi. Ljudje imajo vse bolj kritično predstavo o kriminaliteti, saj je zavedanje o prenapihnjem predstavljanju kriminalitete v različnih medijih čedalje večje (Kohm, Waid-Lindberg, Weinrath, O' Connor Shelley in Dobbs, 2012). Tega se še posebej zavedajo uredniki in novinarji, ki so ujeti v past prodajanja novic, ter kritični družboslovci, ki se neverodostojnosti predstavljanja in poročanja o kriminaliteti zavedajo bolj kot laična javnost, ki pa postaja tudi vse bolj osveščena (Emanuelsson in Mele, 2004).

Mediji so le eden izmed faktorjev, ki vpliva na strah pred kriminaliteto. Drugi dejavniki so povezani s socializacijo in posameznikovo osebnostjo. Na tej točki se odpira vprašanje, ali posameznikova osebnost vpliva na zaznavanje kriminalitete ali mnenje o kriminaliteti, ki si ga ljudje ustvarijo s pomočjo medijev, ali medijske vsebine vplivajo na njihovo osebnost in čustvovanje. Sicer so raziskave pokazale, da bolj, ko ljudje spremljajo medije, bolj so zaskrbljeni (Emanuelsson in Mele, 2004). Hkrati se je izkazalo, da branje časopisov vpliva na zmanjšanje strahu, saj, ko ljudje berejo o kriminalnih aktivnostih v drugih mestih, začnejo le-te primerjati s svojim krajem bivanja, kar jim povzroči večji občutek varnosti (Liska in Baccaglini, 1990).

Dejstvo je, da mediji lahko povzročijo tudi moralno paniko (Kohm et al., 2012) in da ustvarjajo podobo sveta, ki je bolj negativna kot v resnici. S tem se krepijo predsodki in stereotipi o storilcih kaznivih dejanj. Dandanes je večina ljudi odvisna od rednega spremljanja novic, tako pa se tudi oblikuje mnenje o kriminaliteti skladno s tem, kar so ljudje brali in videli (Emanuelsson in Mele, 2004).

4.2 Okolje

Vzroke za strah pred kriminaliteto je treba iskati tudi v okoljskih vplivih. Poleg socialne kohezije (Meško, Sotlar et al., 2012) je pomembna tudi sama oblika mesta. Pri tem je treba omeniti teoriji: teorijo o prostoru, ki varuje (angl. *defensible space*), in teorijo razbitih oken (angl. *broken windows theory*).

Arhitekt in oblikovalec mest Oscar Newman je avtor teorije o prostoru, ki varuje. Ideja je zasnovana na študiji, ki je pokazala, da je stopnja kriminalitete višja v visokih večstanovanjskih okoljih kot v nižjih. Izhajal je iz domneve, da so družbeno nadzorstvo, preprečevanje kriminalitete in javno zdravje povezani z načrtovanjem skupnosti. Gre za socialnopsihološki pojav, kjer se okolje oblikuje tako, da odvrča kriminaliteto, storilec daje manjšo možnost pobega, vzbuja občutek varnosti pri prebivalcih in daje večjo možnost nadzorstva v skupnosti. Potencialni storilec ima tako občutek, da ga okolica opazuje (naravni nadzor) in ga posledično odvrča od izvršitve kaznivega dejanja (Newman, 1972).

Avtorja teorije razbitih oken sta Kelling in Wilson (1982), ki razlagata, da so razbita okna prispodoba za propadanje soseske, pomanjkanje družbenega in policijskega nadzora ter znak šibke socialne kohezije v skupnosti. Koncept opisuje, kako lahko navidezno nedolžen pojav vodi v celoten razpad soseske in medsosedskih odnosov. Prioriteta teorije je vzdrževanja reda, povezanega s policijskim delom v skupnosti, kar predstavlja prvi korak k zmanjševanju strahu pred kriminaliteto.

Kelling in Coles (1996) sta preučevala kontekst omenjene teorije in se osredotočila na zaznavanje ljudi v skupnosti. Tako je predpostavljeno, da razpad soseske pomeni, da nihče ni bil sprejet v okolje ali da nikomur ni mar zanj. Posledica je, da se bo ob razpadu soseske prvi učinek zaznal na ljudeh in bodo sosesko zapustili. Izseljivanje in umikanje iz sodelovanja v skupnosti posledično vodi v socialno dezorganizacijo (Hanslmaier, 2013). Model po navedbah Kellinga in Colesa (1996) ne vključuje povezave med dejavnostmi ljudi v soseski in strahom ter kriminaliteto, zato je model vprašljiv, ker ne upošteva vloge prebivalcev pri preprečevanju kriminalitete.

To pa ni edino protislovje, saj sta Hood in Joyce (1999) ugotovila, da družba, ki živi v predelih z visoko stopnjo kriminalitete, ne čuti velikega občutka strahu, medtem ko se premožnejši ljudje, ki bivajo v urejenih naseljih in kjer ni zaznane visoke stopnje kriminalitete, bojijo, da bi postali žrtve kriminalne dejavnosti. Zanimiv je tudi pojav, da ponekod stopnja kriminalitete pada, strah pred kriminaliteto pa se večja ali ostaja na isti ravni (Meško, Sotlar et al., 2012).

Raziskava v Barceloni je pokazala, da je strah pred kriminaliteto eden izmed najbolj perečih problemov tudi v mestih z nizko stopnjo kriminalitete. Ugotovili so, da na zaskrbljenost pred kriminaliteto bolj kot razširjena kriminaliteta vplivata zaznavanje za možnost osebne viktimizacije in negotovost. To se povezuje s socialnookoljskimi lastnostmi, ki dajejo posamezniku občutek, da je kraj nevaren. Na predstavo mestnega okolja vplivata tudi raven zadovoljstva in izmenjavanje informacij o pretečih nevarnostih med prebivalci (Valera in Guàrdia, 2014).

Strah pred kriminaliteto se razlikuje tudi v mestnih in vaških okoljih; v vaških okoljih je namreč moč govoriti o večji socialni koheziji kot med mestnim prebivalstvom, kar pomeni, da je v vaških okoljih strah pred kriminaliteto manjši kot v mestnih okoljih. Medtem ko starost in spol ne vplivata na strah vaščanov (Meško, Sotlar et al., 2012), pa je Hacin (2014) ugotovil, da vrsta bivanjskega okolja nima vpliva na strah pred kriminaliteto pri ženskah, vendar pa ženske poročajo o nekoliko višji stopnji strahu pred kriminaliteto od moških.

4.3 Spomin

Literatura o vplivu strahu na spomin kaže mešane rezultate. Na eni strani rezultati kažejo, da strah pripomore k boljšemu spominu, na drugi strani pa rezultati pričajo o tem, da strah ne vpliva na spomin (Christianson, 1992).

Ne le, da se strokovnjaki ukvarjajo s povezavo med spominom in strahom, obravnavali so tudi povezavo med spolom in spominskim priklicem. Rezultati so sicer pokazali majhne razlike med spominskim priklicem med spoloma, a kljub temu niso zanemarljive (Herlitz, Nilsson in Bäckman, 1997).

Ugotovljeno je bilo, da spol priče igra pomembno vlogo, ker se spola osredotočata na različne podrobnosti, ki izhajajo iz njenega življenja in okolice. Zaradi različnih interesov si moški zato bolj zapomnijo znamko, model in registrsko številko avtomobila (Herlitz et al., 1997), medtem ko si ženske zapomnijo podrobnosti, ki zajemajo ženska področja (Areh, 2010). Ženske so boljše v pripovedovanju zgodb in si bolje zapomnijo vonjave, moški pa so boljši na matematičnih področjih, vključujoč prostorsko orientacijo (Herlitz et al., 1997).

Ženske imajo boljše verbalne sposobnosti in zaradi tega tudi boljši epizodični spomin kot moški (Herlitz in Rehman, 2008). Loftus, Banaji, Schooler in Foster (1987) so ugotovili, da imajo ženske na splošno boljši spomin kot moški, a naredijo več napak. To bi lahko bila posledica težnje žensk k čim celovitejšemu in uspešnejšemu pričanju, k čemur pripomore ženska uslužna narava (Areh, 2011).

Ženske si boljše zapomnijo novejše spomine, saj jih pogosteje kot moški omenjajo in razlagajo okolici. Moški si boljše zapomnijo informacije o prostoru, ženske pa obraze. Opisane razlike naj bi bile posledica razlik v družbenih vlogah med spoloma, kar je prispevalo k razvoju različnih interesov ter pričakovanj glede dejavnosti, ki naj bi bile primerne za moškega in žensko. Prav tako velja, da se moški in ženske razlikujejo genetsko, telesno in duševno. Interakcija omenjenih dejavnikov je povzročila razlike v sposobnosti pomnjenja med spoloma (Loftus et al., 1987).

Razlog lahko najdemo tudi v delitvi dela skozi evolucijo, saj so bili moški lovci in so tako razvili večjo sposobnost orientacije v prostoru. Ženske so bile nabiralke in so razvile spomin za predmete ter lokacije (Herlitz et al., 1997). Omeniti je treba tudi vzgojo in izobraževanje; deklice se namreč spodbuja, da pokažejo svoja čustva, medtem ko se dečke na tem področju zatira in zato pride do slabšega spomina pri moških (Areh, 2010).

Spomin je pomemben dejavnik glede predhodnih in deljenih viktimizacij, zaznavanja okolja in ljudi kot potencialnih virov ogrožanja, saj ta lahko vpliva na posameznikove občutke ogroženosti v določenih položajih in interakcijah z ljudmi. Glede na socializacijske dejavnike domnevamo, da so ženske bolj pripravljene poročati o svojih strahovih od moških.

5 RAZISKOVANJE STRAHU PRED KRIMINALITETO V SLOVENIJI

Preučevanje strahu pred kriminaliteto v Sloveniji sega v zadnje desetletje dvajsetega stoletja, ko je Pavlovič (1998) opravil mednarodne kriminološke in viktimološke študije, in sicer v letih 1992, 1996/1997 in 2000/2001. Uporabil je vprašalnik Mednarodne študije o žrtvah kriminalitete (ICVS) in tako ugotavljal razsežnosti strahu pred kriminaliteto. Študija o žrtvah kriminalitete je potekala tudi leta 2005 (Meško, Petrovec, Areh, Muratbegović in Rep, 2006).

Meško in Umek (1999) sta ugotovitve na vzorcu v Ljubljani primerjala s študijo, ki so jo izvedli Van der Wurff, Van Staaldin in Stringer (1989), v nadaljevanju pa sta Meško in Farral (1999) rezultate študije iz Slovenije primerjala z raziskavami, ki so bile opravljene na Škotskem in Nizozemskem. Ugotovila sta, da med državami, ki sta jih primerjala, ni bilo razlik glede dejavnikov strahu pred kriminaliteto. Rezultati so pokazali tudi, da so respondenti izražali več strahu pred

kriminaliteto v slovenskem in škotskem kot pa v nizozemskem vzorcu in da so osebe z visoko samooceno zdravja navedle manj strahu pred kriminaliteto. Strah pred kriminaliteto je manjši pri osebah z višjim družbeno-ekonomskim položajem in višjo stopnjo izobrazbe. Višji strah so navedle zaposlene ženske, stare med 21 in 55 let. Višji strah občutijo tudi fizično manj sposobne in brezposelne osebe ter osebe, ki kot vir nevarnosti zaznavajo določene ulice, gozdove in sprehajanje v soseski ponoči (Meško, Areh in Kury, 2004).

Meško (2012) je uporabil isti model v več raziskavah o strahu pred kriminaliteto v Sloveniji in ugotovil, da se vpliv dejavnikov strahu pred kriminaliteto v Sloveniji v obdobju desetih let bistveno ni spreminjal. Ugotovitve kažejo, da ima deljena viktimizacija močnejši vpliv na strah pred kriminaliteto kot neposredna viktimizacija in da na strah bolj vpliva poznavanje žrtve nasilnega kaznivega dejanja kot poznavanje žrtve premoženjske kriminalitete. Med pomembnejšimi ugotovitvami so tudi, da so ženske in starejši ljudje glede možne viktimizacije bolj zaskrbljeni kot moški.

Meško, Fallshore, Muratbegović in Fields (2008) so opravili primerjalno študijo o strahu pred kriminaliteto v Sloveniji ter Bosni in Hercegovini (BiH). Rezultati študije so pokazali, da je bil v obeh državah značilen višji strah pred kriminaliteto pri ženskah, brezposelnih, fizično manj sposobnih osebah in pri osebah, ki so v poznih večernih urah pogosto zdoma. Preučevali so tudi povezavo med samooceno zdravja in strahom, pri čemer se je izkazalo, da boljša samoocena zdravja prispeva k manjšemu strahu pred kriminaliteto.

Opravljen je bila tudi primerjalna analiza med šestimi glavnimi mesti držav nekdanje Jugoslavije, in sicer med Ljubljano, Zagrebom, Sarajevom, Beogradom, Skopjem in Prištino. Rezultati so pokazali, da v Ljubljani na strah pred kriminaliteto vplivajo nered v soseski, zaskrbljenost zaradi kriminalitete, posledice viktimizacije, majhna sposobnost samoobrambe in previdnostni ali preventivni ukrepi. V Zagrebu na strah pred kriminaliteto vplivajo šibke družbene mreže v soseski, majhne sposobnosti samoobrambe, spol, vplivi viktimizacije na življenje, preventivni ukrepi in ekonomski položaj. Na strah pred kriminaliteto v Sarajevu vplivajo sposobnost samoobrambe, zaskrbljenost glede kriminalitete, posledice viktimizacije in preventivni ukrepi. Podobno je tudi v Beogradu, saj na strah pred kriminaliteto vplivajo posledice viktimizacije, sposobnost samoobrambe, preventivni ukrepi, stopnja izobrazbe in finančno stanje v gospodinjstvu. V Skopju na strah pred kriminaliteto vplivajo zaskrbljenost zaradi kriminalitete, sposobnost samoobrambe, preventivni ukrepi, spol, položaj na trgu delovne sile in stopnja izobrazbe. Na strah pred kriminaliteto v Prištini pa vplivajo verjetnost viktimizacije v naslednjih 12 mesecih, preventivni ukrepi, spol in položaj na trgu delovne sile. Rezultati so pokazali, da v večini primerov doživeta viktimizacija ne vpliva na strah pred kriminaliteto. Na strah pred kriminaliteto v preučevanih mestih prav tako nista vplivala starost in zaupanje v javne institucije. V Zagrebu, Skopju in Prištini, kjer na strah pred kriminaliteto vpliva spol, ženske poročajo o večjem strahu kot moški. Ugotovili so še, da tudi telesno šibkejši ljudje izražajo več strahu pred kriminaliteto (Meško, Vošnjak et al., 2012).

6 RAZPRAVA

Ženske o strahu pred kriminaliteto poročajo pogosteje kot moški. Enega izmed dejavnikov za tako stanje lahko iščemo v socializaciji, kar je tudi posledica pogostejšega poročanja o altruističnih strahovih pri ženskah. Ženske skrbijo za otroke, stare starše in sosede, ne izpostavljajo pa skrbi za svoje partnerje, kot to poročajo moški, ki praviloma strahu ne priznajo.

Strah pred kriminaliteto pri ženskah izhaja iz strahu pred posilstvom, pri čemer sta lahko oba koncepta za ženske enakega pomena. Le-to je posledica fizičnih, čustvenih in hudih telesnih zlorab (bivših) intimnih partnerjev. Ženske z višjim strahom iščejo fizično stabilne in gospodujoče, dominantne partnerje in prijatelje, protislovje pa je v tem, da jih takšni predstavniki moškega spola privlačijo, četudi je njihova možnost viktimizacije majhna. Tu se nam poraja vprašanje, če so ženske v opravljeni raziskavi poznale pomen besede dominanca. Gre tu za dominanco v smislu, da bo ženska v moškem našla varnost, da bo moški trden in jo bo hkrati tudi spoštljivo ali enakopravno obravnaval, ali za dominanco v smislu, da moški sprejema odločitve in njegovo mnenje prevlada nad partnerkinim mnenjem?

Strah pred kriminaliteto pri ženskah je povezan tudi z zdravjem, pri čemer ni jasno, ali je zdravstveno stanje osebe vzrok ali posledica strahu pred kriminaliteto. Z dejavnikom zdravja je razjasnjena samoocena zdravja, ki vpliva le na strah pred kriminaliteto pri ženskah. Menimo, da je pojav pri moških mogoče razložiti z družbenim pritiskom delovanja skladno z družbenimi normami in splošno predstavo moških o tem, da so močni, neustrašni in sposobni varovati sebe in svojo družino.

Dileme se porajajo tudi v povezavi z dejavnikom medijev. Ti višajo strah pred kriminaliteto pri ženskah, hkrati pa branje o kriminaliteti v časopisih tudi niža tovrsten strah. Odprta so tudi vprašanja glede tega, ali na predstavo o kriminaliteti vpliva osebnost ali mnenje o kriminaliteti, ustvarjeno s pomočjo medijev. Dileme in protislovja so opaženi tudi glede povezave strahu pred kriminaliteto in stopnjo kriminalitete. Ponekod kriminaliteta namreč upada, strah pred njo pa je višji ali ostaja na isti ravni. Strah pred kriminaliteto je namreč problem tudi v mestih z nizko stopnjo kriminalitete.

V prispevku smo spoznali kar nekaj nasprotujočih si ugotovitev, pri čemer ne smemo pozabiti protislovja ugotovitve, da ženske občutijo višji strah pred kriminaliteto kot moški. Študije navajajo tudi ugotovitve, da obstajajo neustrašne ženske in boječi moški (Gilchrist et al., 1998).

Ugotavljamo tudi, da bi bilo treba študije o strahu nadgraditi s kvalitativnimi študijami o strahu pred kriminaliteto, ki bi obravnavale samo žensko populacijo, da bi dobili boljši vsebinski vpogled v tematiko, saj empirične kvantitativne študije o strahu pred kriminaliteto dajo bolj splošno sliko o problemih čustvenega odzivanja na kriminaliteto oz. lastno oceno o privlačnosti za potencialno kriminalno viktimizacijo.

UPORABLJENI VIRI

Addington, L. A. (2009). Fear of crime nad perceived risk. *British Journal of Criminology*, 46(2), 258–285.

- Areh, I. (2010). Razlike med spoloma v opisovanju kaznivega dejanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(4), 387–394.
- Areh, I. (2011). Gender-related differences in eyewitness testimony. *Personality and Individual Differences*, 50(5), 559–563.
- Broll, R. (2014). »Criminals are inside of our homes«: Intimate partner violence and fear of crime. *Canadian Journal of Criminology & Criminal Justice*, 56(1), 1–22.
- Burke, D. (30. 11. 2008). The women crime writers whose work is so arresting. *Independent.ie*. Pridobljeno na <http://www.independent.ie/entertainment/books/the-women-crime-writers-whose-work-is-so-arresting-26496057.html>
- Christianson, S. A. (1992). Emotional stress and eyewitness memory: A critical review. *Psychological Bulletin*, 112(2), 284–309.
- Cossman, J. S. in Rader, N. E. (2011). Fear of crime and personal vulnerability: Examining self-reported health. *Sociological Spectrum*, 31(2), 141–162.
- Cothran, D. A. in Cothran, C. C. (1998). »Promise or political risk for Mexican tourism«. *Annals of Tourism Research*, 25(2), 477–497.
- Doran, B. J. in Burgess, M. B. (2012). *Putting fear of crime on the map*. London: Springer.
- Emanuelsson, A. in Mele, R. (14. 3. 2004). *Impact of media on fear on crime? The mean world syndrome*. Pridobljeno na <http://www.svj.hvu.nl/mediahype/risk4/page2.htm>
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of crime: Interpreting victimization risk*. Albany: Suny Press.
- Ferraro, K. in LaGrange, R. L. (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57(1), 70–101.
- Gabriel, U. in Greve, W. (2003). The psychology of fear of crime: Conceptual and methodological perspectives. *British Journal of Criminology*, 43(3), 600–614.
- Garofalo, J. (1981). The fear causes and consequences. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72(2), 839–857.
- Gilchrist, E., Bannister, J., Ditton, J. in Farrall, S. (1998). Women and 'fear of crime': Challenging the accepted stereotype. *The British Journal of Criminology*, 38(2), 283–299.
- Gleitman, H., Fridlund, A. J. in Reisberg, D. (2000). *Basic psychology*. New York: W. W. Norton & Company.
- Goodey, J. (1997). Boys don't cry masculinities, fear of crime and fearlessness. *British Journal of Criminology*, 37(3), 401–418.
- Goodey, J. (2005). *Victims and victimology: Research, policy and practice*. London: Pearson Education.
- Grabosky, P. N. (1995). Fear of crime and fear reduction strategies. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 44, 1–6.
- Hacin, R. (2014). *Kartiranje varnostnih pojavov in proučevanje strahu pred kriminaliteto v Občini Trbovlje* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4(2), 79–150.
- Hanley, N. in Ruppanner, L. (2015). Understanding the effects of crime on women: Fear and well – being in the context of diverse relationship. *Social Science*, 4(2), 276–293.

- Hansmaier, M. (2013). Crime, fear and subjective well-being: How victimization and street crime affect fear and life satisfaction. *European Journal of Criminology*, 10(5), 515–533.
- Herlitz, A. in Rehman, J. (2008). Sex differences in episodic memory. *Current Directions in Psychological Science*, 17(1), 52–56.
- Herlitz, A., Nilsson, L. G. in Bäckman, L. (1997). Gender differences in episodic memory. *Memory and Cognition*, 25(6), 801–811.
- Hilinski, C. M., Pentecost Neeson, K. E. in Andrews, H. (2011). Explaining the fear of crime among college women, in their own words. *Southwest Journal of Criminal Justice*, 8(1), 112–127.
- Hirtelehner, H. in Farral, S. (2014). ‚Shadow of sexual assault‘ responsible for women’s higher fear of burglary? *British Journal Criminology*, 54(6), 1167–1185.
- Hollander, J. A. (2001). Vulnerability and dangerousness: The construction of gender through conversation about violence. *Gender and Society*, 15(1), 83–109.
- Hood, R. in Joyce, K. (1999). Three generations: Oral testimonies on crime and social change in London’s East End. *British Journal of Criminology*, 39(1), 136–160.
- Hughes, S. (3. 7. 2016). After Agatha Christie ... female crime writers delve deep into women’s worst fears. *The Guardian*. Pridobljeno na <https://www.theguardian.com/books/2016/jul/03/women-writers-crime-novels>
- Jackson, J. (2004). Experience and expression: Social and cultural significance in the fear of crime. *British Journal of Criminology*, 44(6), 946–966.
- Kahlor, L. in Eastin, M. S. (2011). Television’s role in the culture of violence toward women: A study of television viewing and the cultivation of rape myth acceptance in the United States. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 55(2), 215–231.
- Kelling, G. L. in Coles, C. M. (1996). *Fixing broken windows: Restoring order and reducing crime in our communities*. New York: Free Press.
- Kelling, G. L. in Wilson, J. Q. (1982). Broken windows: The police and neighborhood safety. *Atlantic Monthly*, 249(3), 29–38.
- Killias, M. (1990). Vulnerability: Towards a better understanding of key variable in the genesis of fear of crime. *Violence and Victims*, 5(2), 97–108.
- Kohm, S. A., Waid-Lindberg, C. A., Weinrath, M., O’ Connor Shelley, T. in Dobbs, R. R. (2012). The impact of media on fear of crime among university students: A cross-national comparison. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 54(1), 67–100.
- Liska, A. E. in Baccaglini, W. (1990). Feeling safe by comparison: Crime in the newspapers. *Social Problems*, 37(3), 360–374.
- Loftus, E. F., Banaji, M. R., Schooler, J. W. in Foster, R. (1987). Who remembers what? Gender differences in memory. *Michigan Quarterly Review*, 26, 64–85.
- Lorenc, T., Petticrew, M., Whitehead, M., Neary, D., Clayton, S., Wright, K. ... Renton, A. (2014). Crime, fear of crime and mental health: Synthesis of theory and systematic reviews of interventions and qualitative evidence. *Public Health Research*, 2(2), 9–28.
- Madriz, E. (1997). *Nothing bad happens to good girls: Fear of crime in women’s lives*. Berkeley: University of California Press.

- McCornell, E. E. H. (1989). *An examination of relationships among fear of crime, crime seriousness, crime victimization, and crime precaution behaviors*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Mesch, G. (2000). Women's fear of crime: The role of fear for the well-being of significant others. *Violence and Victims*, 15(3), 323–336.
- Meško, G. (2001). V skupnost usmerjeno policijsko delo – izziv za slovensko policijo? *Teorija in praksa*, 38(2), 272–289.
- Meško, G. (2008). *Kriminologija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. (2012). A reflection on selected fear of crime factors in Ljubljana, Slovenia. *Varstvoslovje*, 14(4), 422–434.
- Meško, G. in Farrall, S. (1999). Socijalna psihologija straha od zločina: Usporedba slovenskih, škotskih i inozemskih lokalnih istraživanja zločina. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 35(2), 141–159.
- Meško, G. in Umek, P. (1999). Značilnosti socialnopsihološkega in demografskega modela strahu pred kriminaliteto. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(2), 131–137.
- Meško, G., Areh, I. in Kury, H. (2004). Testing social-demographic and social-psychological models of fear of crime in Slovenia. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe, Dilemmas of contemporary criminal justice* (str. 642–655). Ljubljana: Faculty of Criminal Justice.
- Meško, G., Fallshore, M., Muratbegović, E. in Fields, C. (2008). Fear of crime in two post-socialist capital cities – Ljubljana, Slovenia and Sarajevo, Bosnia and Hercegovina. *Journal of Criminal Justice*, 36(6), 546–553.
- Meško, G., Petrovec, D., Areh, I., Muratbegović, E. in Rep, M. (2006). Strah pred kriminaliteto v Sloveniji in Bosni in Hercegovini – izidi primerjalne študije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57(1), 3–14.
- Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jere in M., Tominc, B. (2012). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti v lokalni skupnosti: Poročilo ciljnega raziskovalnega projekta*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Vošnjak, L., Muratbegović, E., Budimlić, M., Bren, M. in Kury, H. (2012). Fear of crime in urban neighbourhoods: A comparative analysis of six capitals. *Varstvoslovje*, 14(4), 397–421.
- Moore, M. H. in Trojanowicz, R. C. (1988). *Policing and the fear of crime*. Washington: National Institute of Justice.
- Morris, C. G. (1988). *Psychology: An introduction*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Newman, O. (1972). *Defensible space*. New York: McMillan.
- Oc, T. in Tiesdell, S. (1997). *Safer city centres: Reviving the public realm*. London: Paul Chapman.
- Olofsson, N., Lindqvist, K. in Danielsson, I. (2012). Fear of crime and psychological and physical abuse associated with ill health in a Swedish population aged 65–84 years. *Public Health*, 126(4), 358–364.
- Pavlović, Z. (1998). Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji Slovenija (Ljubljana) 1992–1997 (1. del). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 49(3), 257–265.
- Ross, C. E. in Mirowsky, J. (2000). Disorder and decay: The concept and measurement of perceived neighborhood disorder. *Urban Affairs Review*, 34(3), 412–432.

- Ryder, H., Maltby, J., Rai, L., Jones, P. in Flowe, H. D. (2016). Women's fear of crime and preference for formidable mates: How specific are the underlying psychological mechanisms? *Evolution and Human Behavior*, 37(4), 293–302.
- Salmi, S., Gronroos, M. in Keskinen, E. (2004). The role of police visibility in fear of crime in Finland. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 27(4), 573–591.
- Snedker, K. A. (2006). Altruistic and vicarious fear of crime: Fear for others and gendered social roles. *Sociological Forum*, 21(2), 163–195.
- Stafford, M., Chandola, T. in Marmot, M. (2007). Association between fear of crime and mental health and physical functioning. *American Journal of Public Health*, 97(11), 2076–2081.
- Stanko, E. (1990). *Everyday violence: How women and men experience sexual and physical danger*. London: Pandora.
- Stanko, E. A. (1993). The case of fearful women: Gender, personal safety and fear of crime. *Women and Criminal Justice*, 4(1), 117–135.
- Sutton, R. M., Robinson, B. in Farrall, S. D. (2011). Gender, fear of crime, and self-presentation: An experimental investigation. *Psychology, Crime and Law*, 17(5), 421–433.
- Valera, S. in Guàrdia, J. (2014). Perceived insecurity and fear of crime in a city with low-crime rates. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 195–205.
- Van der Wurff, A., Van Staalduinen, L. in Stringer, P. (1989). Fear of crime in residential environments: Testing a social psychological model. *Journal of Social Psychology*, 129(2), 141–160.
- Walklate, S. (2004). *Gender, crime and criminal justice*. Cullompton; Portland: Willan.
- Warr, M. (1985). Fear of rape among urban women. *Social Problems*, 32(3), 238–250.

O avtorjih:

Monika Klun, magistrska študentka na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, v letu 2016 sodelovala pri zbiranju podatkov za projekt Slovenija-ZDA z naslovom Kriminaliteta, družbeni procesi in zaznave kriminalitete v lokalnih skupnostih. E-pošta: monika.klun@student.um.si

Dr. Gorazd Meško, redni profesor za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru in vodja programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018). E-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

Policisti in parada ponosa v Sloveniji

VARSTVOSLOVJE,
letn. 19
št. 1
str. 21–40

Izidor Nemec, Iztok Podbregar

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti varovanje parade ponosa v Sloveniji, ugotoviti, ali policisti zagotavljajo varnost prireditve na ustrezen način, in ali so seznanjeni z zgodovinskim pomenom ter družbeno pomembnostjo parade ponosa.

Metode:

Raziskavo o odnosu policistov do parade ponosa smo izvedli na vzorcu 108 policistov treh policijskih postaj v Ljubljani. Na temo raziskave smo izvedli tudi nekaj polstrukturiranih intervjujev z udeleženci parade ponosa.

Ugotovitve:

Rezultati raziskave med policisti kažejo, da je bolj izkušenim policistom parada ponosa bolj družbeno pomembna kot manj izkušenim. Na podlagi intervjujev z udeleženci parade ponosa je bilo ugotovljeno, da so ti pozitivno ocenili vlogo policistov pri zagotavljanju varnosti.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Omejitev raziskave izhaja iz majhnega števila anketiranih policistov in manjšega števila intervjujev udeležencev parade ponosa.

Praktična uporabnost:

Policijsko delo v skupnosti se odraža v sodelovanju policistov z lokalnim okoljem, zato bodo rezultati raziskave in intervjujev policijskim vodjem in policistom vodilo pri sodelovanju z LGBT skupnostjo in ostalimi udeleženci na paradi ponosa.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek je izviren, saj predstavlja korak k poglobljenemu raziskovanju varnosti na paradi ponosa pri nas. Prispevek je zaradi še boljšega sodelovanja na paradi ponosa pomemben tako za slovensko policijo kot tudi za udeležence.

UDK: 351.741

Ključne besede: parada ponosa, varnost, policija, javne prireditve

Police Officers and Pride Parades in Slovenia

Purpose:

The Purpose of this paper is to show the Pride parade security provision in Slovenia, to determine if security of this event is appropriately and adequately provided by the police and if police officers are aware of the parade's historical significance and social relevance.

Design/Methods/Implications:

For the purposes of research, we conducted a survey in 2014 with 108 police officers from three police stations in Ljubljana, as well as interviews with a small number of Pride parade participants.

Findings:

Survey results indicate that the Pride parade is more socially important to the experienced police officers as compared to those less experienced. Based on the interviews, it was found that the participants of Pride parade assessed the role of the police in security provision positively.

Research Limitations/Implications:

The survey is limited, as it was carried out on a small sample of police officers, and interviews were conducted only with certain participants of the Pride parade.

Practical Implications:

Community policing is reflected in the participation of police officers in the local environment, therefore the results of research and interviews can guide police chiefs and police officers to improve collaboration with the LGBT community and other participants of the Pride parade.

Originality/Value:

This article presents the first step towards more thorough research of the safety in Pride parades. The article is important for both the police and Pride parade attendees, as it represents groundwork for better cooperation.

UDC: 351.741

Keywords: pride parades, safety, police, public gathering

1 UVOD – LGBT SKUPNOST IN VARNOST

Homoseksualnosti, s katero označujemo določeno čustveno in spolno privlačnost med dvema osebama istega spola (Kuhar, 2001), ni mogoče omejiti le na spolne odnose, saj vključuje tudi različne socialne odnose, življenjske izkušnje in vpliva na odnose z drugimi osebami (Ništ, 2013; Petz, 2005). Sociološke, psihološke, antropološke in zgodovinske študije kažejo na to, da so homoseksualno vedenje in homoseksualne spolne prakse vedno obstajali v različnih obdobjih zgodovine in v različnih kulturah. Homoseksualnost je bila v večini primerov pojmovana kot bolezen, psihiatrični problem, kriminalno dejanje, greh, odklon ter nemoralno seksualno vedenje (Durić, 2015; Kuhar, 2009; Pirnar, 2006). Danes zasledimo preučevanje homoseksualnosti večinoma v antropoloških in feminističnih raziskavah ter teorijah, ki prispevajo k normalizaciji homoseksualnosti kot eni od možnih oblik seksualnosti (Pirnar, 2006; Zorn, 1999). Kljub temu družba homoseksualnosti še vedno ni sprejela kot nekaj naravnega in normalnega, zato so homoseksualne osebe ter lezbična, gejevska, biseksualna in transseksualna populacija (v nadaljevanju LGBT) še stigmatizirane in zapostavljene. Večinoma jim še vedno niso priznane enake pravice kot heteroseksualni populaciji. Čeprav je homoseksualnost v razvitem svetu že več let dekriminalizirana (v Sloveniji

od leta 1976) in tudi družbeno sprejemljiva, ostaja heteroseksualnost še vedno osrednji način spolnega vedenja (Kuhar, 2001). Družba kljub navedenemu homoseksualnost in celotno LGBT skupnost še vedno sprejema kot nekaj tujega in nesprejemljivega ter do njih goji sovraštvo, strah in odpor, kar je po Zorn (1999) pogojeno z določenim kulturnim ozadjem in zgodovino, ki vplivata na regulacijo spolnosti in spolnih vlog. Ker je zaradi tega stopnja tolerance v družbi še prevečkrat na zelo nizkem nivoju, je prisoten strah pred homoseksualnimi osebami oziroma t. i. homofobija (Kuhar, 2006; Kuhar, Kogovšek-Šalamon, Humer in Maljevac, 2011; Stein, 2005; Stojčič in Petrović, 2016). Po svetu in tudi pri nas zaradi navedenega še vedno lahko zasledimo, da je populacija LGBT podvržena in deležna homofobnega nasilja.

Do homofobnega nasilja največkrat pride v času pomembnejših javnih prireditve, namenjenih populaciji LGBT (ko je na primer parada ponosa). Varovanje javne prireditve, kot je parada ponosa, je kompleksno in zahteva veliko naporov za pripravo in izvedbo varovanja, ki ga opravljajo tudi policisti. Zaradi dejstev, da gre za varovanje specifične javne prireditve, ki prispeva k vidnosti populacije LGBT in ki jo varujejo tudi policisti, smo se odločili, da opravimo raziskavo med policisti in izvedemo intervjuje z udeleženci parade ponosa. V nadaljevanju prispevka najprej predstavimo zgodovino parade ponosa in razvoj homoseksualne spolne identitete, povzemamo že opravljene raziskave na temo nasilja nad homoseksualno populacijo v Sloveniji v obdobju organiziranja parade ponosa ter pokažemo smernice za uspešno varnost vseh udeležencev javne prireditve, kot je parada ponosa. Nadalje v prispevku predstavimo rezultate empirične raziskave, ki smo jo z anketo izvedli med policisti treh policijskih postaj na območju Ljubljane ter z ugotovitvami iz izvedenih intervjujev med udeleženci parade ponosa pri nas podpremo ugotovitve pri empirični raziskavi. Z obema oblikama raziskovanja smo ugotavljali, kakšna je kakovost zagotavljanja varnosti udeležencev parade ponosa pri nas s strani policistov že omenjenih policijskih postaj na območju Ljubljane ter ali policisti vedo, kakšen je zgodovinski in družbeni pomen parade ponosa za homoseksualno populacijo oziroma za njene udeležence pri nas, saj je to ena od pomembnih informacij za policiste, ki opravljajo varovanje tovrstnih javnih dogodkov.

1.1 Parada ponosa

Prva gibanja za pravice homoseksualne populacije v Evropi zasledimo v Nemčiji leta 1897, pozneje pa tudi v drugih državah Evrope in v ZDA. Kasnejša družbena gibanja za pravice homoseksualcev, ki so se v večji meri začela pojavljati v 70. letih 20. stoletja, pa so prispevala tako k individualističnemu razkritju spolne identitete kot tudi razkritju homoseksualcev kot družbene skupine (Kuhar, 2001). Začetke parade ponosa, ki ima po Bruce (2013) močan kulturni pomen ter po Kates in Belk (2001) predstavlja največji družbeni-politični dogodek gejevske ter lezbične skupnosti, zasledimo po zgodovinskem uporu pred lokalom Stonewall Inn v soseski Greenwich Village med 27. in 29. junijem 1969. Navedeni lokal in dogajanje v njem 27. junija predstavljata zgodovinski mejnik in intenzivnejši boj homoseksualne populacije za svoje pravice. Tistega dne so policisti newyorške

policije, kot že nekajkrat poprej, v omenjenem lokalu opravili racijo z načrtom aretacije zaposlenih (Armstrong in Crage, 2006; Kuhar, 2010). Običajno so lastniku lokala v primeru kršitev odvzeli licenco za točenje alkoholnih pijač, ki mu je bila vrnjena naslednje dni, podobno bi se zgodilo tudi 27. junija 1969, če se gostje omenjenega lokala ne bi uprli policijskemu nasilju (Kuhar, 2008; Pirnar, 2006). V policijski akciji tistega dne je bilo poškodovanih več upornikov in štirje policisti (Armstrong in Crage, 2006). Uporniki so kasneje celo z blokado cest in ulic z vozili ustavljali promet (Duberman, 1993).

Po stonewalskem uporuh so se začeli homoseksualci in druga populacija LGBT še bolj zavedati, da so prikrajšani za osnovne pravice, zato so zahtevali odpravo diskriminacije. To so utemeljevali na podlagi svoje spolne (homoseksualne) identitete, ki po Woodward (1997) predstavlja povezavo med homoseksualnimi osebami in ostalo družbo ter ne sme biti osnova za neenakopravnost v družbi. Pomembno je, da homoseksualnost ni le del zasebnosti določene osebe, temveč je del njegove podobe v javnosti. Le tako lahko homoseksualna spolna praksa postane družbeno prepoznana praksa in se je v družbi ne bi bilo več treba sramovati. Posamezniki, ki so prevzeli homoseksualno identiteto, se lahko tako začnejo zavedati, da niso več sami, temveč so v družbi sprejeti s strani posameznikov, ki lahko enako kot oni doživljajo diskriminacijo na osnovi spolne identitete (Segal, 1997).

V okviru socioloških in psiholoških znanosti so znanstveniki razvili več modelov oblikovanja homoseksualne spolne identitete. Sociolog Troiden (1989) je tako razvil štiri fazni model oblikovanja omenjene identitete. Kot prvo fazo je izpostavil stopnjo senzibilizacije, ki se pojavlja v obdobju adolescence in jo zaznamujejo občutki zaznave posameznika kot drugačnega od vrstnikov. Druga faza je faza krize identitete, na katero vplivata nevednost in pomanjkanje ustreznih informacij o spolni usmerjenosti. Za naslednjo fazo je značilno, da posameznik spoznava sebe kot homoseksualno osebo in so mu pomembni stiki z drugimi istospolnimi osebami. Pri zadnji fazi pa gre za zadovoljstvo z lastno spolno identiteto ter sprejetje življenja homoseksualne osebe kot sebi lastnega (Kuhar, 2005; Troiden, 1989).

V preteklosti so kriminologi homoseksualne osebe zapostavljali in jih prikazovali kot seksualne nesposobneže, perverzneže in biološko nedorasle. V sled tega je kriminologija, v nasprotju s sociologijo in psihologijo, vprašanje spolne (homoseksualne) identitete v povezavi s populacijo LGBT prezrla v naslednjih pomembnih elementih:

- a. teoretično pomanjkanje povezav kriminologije s spolno identiteto vzbuja skrb, ali lahko kriminološke teorije povežemo z izkušnjami populacije LGBT,
- b. podatkov o LGBT-storilcih kaznivih dejanj skorajda ni, kriminološke raziskave o populaciji LGBT pa se v večini primerov osredotočajo na kriminaliteto nasilja v partnerskih razmerjih,
- c. kriminološko sodelovanje v povezavi s spolnimi identitetami in populacijo LGBT je bilo najbolj v razcvetu v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so v večini razpravljali o homoseksualnosti kot o kaznivem dejanju (Woods, 2014).

Razprave o spolnih identitetah so v veliki večini vplivale na prepoznavnost populacije LGBT v družbi, kar se najbolj pokaže tudi v vsakoletnih paradah ponosa po svetu.

Kot navajajo številni avtorji, med njimi tudi Bruce (2013) in Radoman (2012), je parada ponosa v svetu in v Sloveniji pomembna, saj gre za obliko aktivizma, za večjo vidnost seksualnih manjšin in dogodek, kjer lahko člani LGBT skupnosti in drugi udeleženci pokažejo ter opozarjajo na še vedno (pre)večkratno diskriminacijo istospolno usmerjenih.

Prva parada ponosa je bila leta 1970, pod imenom Christopher Street Day Gay Liberation, organizirana v mestu New York, udeleženci pa so se sprehajali po Sixth Avenue od Greenwich Villaga do Central Parka (Lauritsen, 2009). Parade ponosa so se začele odvijati tudi drugje po svetu, leta 1970 se je v Londonu udeležilo pohoda od Trafalgar Squara do Hyde Parka približno 150 udeležencev (Walton, 2010), 5.000 udeležencev pa tudi pohoda oziroma prve parade ponosa 26. junija 1977 v španski Barceloni (Enguix, 2009).

V Sloveniji zametke parade ponosa zasledimo po dogodku 8. junija 2001, ko je pesnik, prevajalec in pisatelj Brane Mozetič v Cafe Galeriji gostil kanadskega pesnika Jeana-Paula Daoust. Imenovana sta v poznih večernih urah prispela pred lokal, kjer ju je ustavil varnostnik lokala in jima prepovedal vstop z navedbami, da drugače spolno usmerjenim ne bo dovolil vstopa v lokal. Temu dogodku je sledilo pitje mineralne vode v navedenem lokalu, ko so protestniki in protestnice počasi pili mineralno vodo in s tem nižali proračun lokalu, hkrati pa čakali na odzive državnih organov na diskriminacijo obeh navedenih pesnikov (Velikonja, 2004).

Ker se nobena od institucij države ni odzvala na zgoraj navedeni dogodek, se je 6. julija 2001 začela t. i. prva parada ponosa v Sloveniji pod sloganom 'Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji'. Ob 17. uri se je pred ljubljansko galerijo Škuc na Starem trgu zbralo približno 300 ljudi, dogodku pa je prisostvovalo večje število govornikov z različnih področij družbenega življenja. Udeleženci parade ponosa so se po programu odpravili do Mestne hiše, nato proti Ljubljani in se vzdolž naslednje ulice vrnili na Mestni trg pred Mestno hišo, kjer so razvili 15-metrsko mavrično zastavo, ki je pomenila uradni sklep prve parade ponosa pri nas. Manjši del povorke je svojo pot nadaljeval do Prešernovega spomenika in Metelkove mesta (Kuhar, 2001). Od leta 2001 do leta 2015 se je v Sloveniji odvijalo že 15 parad ponosa, na njih pa ni bilo zabeleženih hujših nasilnih dejanj zoper udeležence.

1.2 Nasilje in LGBT skupnost

V nadaljevanju bomo opredelili nasilje nad LGBT skupnostjo, kjer gre za to, da so oškodovanci napadeni izključno zaradi svoje spolne usmerjenosti. Nasilna dejanja nad njimi so največkrat motivirana s predsodki in sovraštvom. Homofobno nasilje nad LGBT skupnostjo nekateri raziskovalci opredeljujejo kot simbolno dejanje, ki posameznim osebam v določeni homoseksualni skupnosti služi kot določen znak, da jim preti nevarnost, ki so ji podvrženi zato, ker so drugače spolno usmerjeni. Zaradi navedenega se lahko posamezniki počutijo zapostavljene in nezaščitene, četudi jim dejansko homofobno nasilje ne preti (Dobrič-Brankov, 2010; Mason, 2001).

V grobem bi lahko rekli, da večja vidnost in izpostavljenost populacije LGBT pomeni večjo možnost, da postane žrtev homofobnega nasilja oziroma kaznivih dejanj in posledično oškodovana. Zaradi pogostejšega nasilja nad populacijo LGBT se številni geji, lezbijke in transspolne osebe ne želijo izpostavljati v javnem prostoru, prav tako v javnosti skrivajo že omenjeno spolno identiteto in pogosto ostajajo sami ter zaprti v domačem okolju. Zaradi omenjene nevidnosti populacije LGBT se v družbi pojavljajo predsodki, ki jih ni lahko izbrisati, vendar obstajajo strategije njihovega spreminjanja. Ena od takih strategij je vsekakor sprejemanje zakonodaje proti diskriminaciji istospolno usmerjenih (Nastran Ule, 1997).

Nasilje se dogaja tudi v Sloveniji, vendar se, kot so pokazale raziskave na temo nasilja nad skupnostjo LGBT, napadeni oziroma oškodovanci večinoma ne odločajo za prijavo nasilja policiji oziroma drugim organizacijam, ki se ukvarjajo s to problematiko. Na podlagi ugotovitev raziskav *Vsakdanje življenje istospolno usmerjenih v Sloveniji* (Maljevac, Koletnik, Magič in Kuhar, 2008), *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk* (Kuhar in Švab, 2005) ter poročila *Povej naprej!* (Kuhar, Kogovšek in Magič, 2008) in raziskave o pravni (pod) informiranosti LGBT skupnosti ter vsakdanjem življenju gejev in lezbijk (Kuhar in Švab, 2014) lahko ugotovimo, da največ nasilja nad geji in lezbijkami, fizičnih napadov in sovražnega govora zaznavajo ob vidnejših dogodkih, namenjenih istospolno usmerjenim, kot je na primer parada ponosa. Kljub vsemu pa se trend organiziranosti fizičnih napadov in ustrahovanj kaže tudi izven določenih obdobj, saj se napadi in ustrahovanja pojavljajo tudi ob obiskih kluba K4 in drugje. Zaznani primeri, v katerih je kar šest od osmih posameznikov in posameznic doživelo ustrahovanje, zavrnitev vstopa oziroma fizični napad na javnem mestu, potrjujejo, da je najbolj nevaren prostor za istospolno usmerjene prav javni prostor (torej ulice, trgi ipd.). Vsi primeri fizičnih napadov so se zgodili v Ljubljani, kjer se kot najbolj problematična pojavlja okolica območja, na katerem se posamezno leto odvija parada ponosa. Največkrat so žrtve napada istospolno usmerjeni moški, le redko ženske, napadalcev pa je po navadi več in napadejo iz zasede ter presenetijo žrtev (Maljevac et al., 2008).

Nadalje je bilo ugotovljeno, da več kot 92 % vprašanih v raziskavi, ki so jo izvedli avtorji raziskovalnega poročila *Povej naprej!* (Kuhar et al., 2008), homofobnega nasilja ali diskriminacije ni prijavilo policiji. Razlogi za to so predpostavljane, da prijava ne bi ničesar rešila. S tem je povezan tudi ugled policije, ki jo ima ta v gejevski in lezbični skupnosti, čeprav rezultati raziskave kažejo, da nihče ni poročal o negativnem odnosu policije ob prijavi homofobnega nasilja. Prijavljanje homofobnih dejanj je eno od pomembnih dejavnikov k večji prepoznavnosti tega nasilja in posledično ukrepanja policije. Neprijavljanje homofobnih dejanj vpliva na nevidnost nasilja in diskriminacije istospolno usmerjenih tako v očeh organov pregona kot javnosti, skromnost podatkov o pogostosti in lokacijski umestitvi teh dejanj onemogoča ustrezno posredovanje in možnost preprečitve teh dejanj. Pomanjkanje podatkov o homofobnem nasilju predstavlja tudi oviro pri pregonu storilcev ter izvajanju učinkovitejših ukrepov s strani policije in drugih organov (Kuhar et al., 2008).

Raziskava Magičeve (2014), ki je predstavljena v članku *Social and psychological factors influencing reporting of homophobic hate crime*, je pokazala, da percepcija nasilja

odločilno vpliva na to, ali bo napadeni gej oziroma lezbijka prijavil napad na policijo oziroma na nevladne organizacije in društva. To je odvisno predvsem od tega, ali bolj zaupa policiji ali nevladnim organizacijam, kot je društvo Legebitra iz Ljubljane. Kot kaže raziskava, sodelujoči bolj zaupajo nevladnim organizacijam.

Pri preučevanju literature nismo zasledili, da bi morala policija pri nas ukrepati ob zaznanem nasilju na sami paradi ponosa kot na primer v mestih nekdanje Jugoslavije in vzhodne Evrope (Kuhar, 2013). Kljub temu pa se nam zdi pomembno, da se morebitni primeri nasilnih in homofobičnih dejanj obravnavajo prvenstveno, za reševanje navedene problematike pa se zastavi dolgoročno strategijo in konkretne načrte za zmanjševanje homofobnega nasilja v okviru vseh družbenih institucij ter na vseh nivojih družbe (Kuhar et al., 2008).

Vsak incident z znaki fizičnega ali psihičnega nasilja je treba jemati resno ter s stališča dela policistov profesionalno in z vso resnostjo pristopiti k obravnavi problema. Slednje se vsekakor pričakuje predvsem od delavcev policije, če seveda žrtev prijavi incident na določeni policijski postaji. Takrat je tudi pomembno, da se v delo policistov vključi tudi predstavnik nevladne organizacije (npr. iz društva Legebitra) ter policistom s svojimi izkušnjami, nasveti in podporo oškodovancu homofobičnega kaznivenga dejanja oziroma prekrška pomaga pri obravnavi takih dejanj.

2 OPIS UPORABLJENE METODE, INSTRUMENTARIJA IN VZORCA

Za analizo smo delno uporabili rezultate raziskave med policisti (izraz v nadaljevanju uporabljamo tako za policiste kot policistke) Policijske uprave Ljubljana in intervjujev z udeleženci parade ponosa v Sloveniji, ki sta bila opravljena leta 2014 za potrebe magistrskega dela z naslovom *Percepcija udeležencev o kakovosti zagotavljanja varnosti s strani policije na paradah ponosa v Sloveniji* (Nemec, 2014).

2.1 Opis vprašalnika

Za empirični del prispevka je bil sestavljen vprašalnik na osnovi preučene literature, virov in vprašanj, ki so se porajala ob pisanju prispevka oziroma pred izvedbo anketiranja. Vprašalnik je bil posredovan v izpolnjevanje izbranemu vzorcu policistov.

Podatki, potrebni za analizo kvalitete zagotavljanja varnosti s strani policije na paradi ponosa v Sloveniji, so bili pridobljeni z omenjenim vprašalnikom in vneseni v računalniški program SPSS. Vprašalnik je bil potrjen s strani Ministrstva za notranje zadeve, Generalne policijske uprave, Policijske akademije z dokumentom št. 630-217/2013/4 (2641-01). Vsem policistom, ki so pristopili k izpolnjevanju vprašalnika, je bilo pred izpolnjevanjem predstavljeno, na katerih policijskih postajah se bo anketiranje izvajalo, ter zagotovljeno, da bo ta anonimna (oz. bodo vprašalniki v skladu z zakonskimi predpisi uporabljeni le in izključno za namene raziskovanja in temu primerno grafično ter opisno prikazani). Navedeni vprašalnik je obsegal dvajset vprašanj; pri prvih osmih je bilo treba obkrožiti in/ali dopolniti ustrezen odgovor. Pri vprašanjih od ena do tri so nas zanimali

demografski podatki, vprašanja od štiri do osem pa so se nanašala na delo anketiranih policistov in policistk. Z vprašanji od devet do dvajset smo preverjali mnenja anketiranih policistov na obravnavano temo, in sicer s petstopenjsko lestvico, in sicer od 1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam.

Zanesljivost vprašalnika pri spremenljivkah, ki so merile zgodovinski pomen in družbeno relevantnost parade ponosa ter varovanje parade ponosa s strani policistov, smo izmerili s pomočjo testa zanesljivosti (Cronbachovega koeficienta alfa). V našem primeru je Cronbachov koeficient alfa meril 0,666, kar pomeni, da je zanesljivost tega dela vprašalnika srednja.

2.2 Način izvedbe raziskave

Ker je bil vzorec priložnosten in so bili za vzorec izbrani policisti treh policijskih postaj v mestu Ljubljana, rezultatov ne moremo posplošiti na celo populacijo. Vsaki policijski postaji je bilo posredovanih 40 natisnjenih anketnih vprašalnikov. Vprašalniki so bili naključnim policistom, ne glede na to, ali so že varovali parado ponosa ali ne, posredovani preko nadrejenih oz. komandirjev policijskih postaj, anketiranje oziroma izpolnjevanje vprašalnika pa je potekalo februarja 2014. Skupno je bilo 108 popolno izpolnjenih in vrnjenih vprašalnikov. Odzivnost anketirancev je znašala visokih 90 %.

2.3 Opis vzorca

Iz izpolnjenih vprašalnikov policistov in policistk Policijske uprave Ljubljana smo ugotovili, da je nanj odgovarjalo 77 policistov in 31 policistk, večina, kar 67, jih ima dokončano srednješolsko izobrazbo. 46 tistih, ki so odgovarjali na vprašalnik, jih opravlja delo policista, 25 delo kriminalista, 20 vodje policijskega okoliša. Ostali (dežurni na policijskih postajah, pomočniki komandirjev ...) so v manjšini. Prav tako smo ugotovili, da prevladujejo policisti, stari med 30 in 40 let, z delovno dobo v policiji med 10 in 15 let.

96,3 % anketiranih policistov je že opravljal varovanje javne prireditve oziroma javnega shoda, in sicer jih je 91,7 % opravljal varovanje športne prireditve, 56,5 % varovanje kulturne prireditve, 62,0 % varovanje umetnostne, zabavne ipd. prireditve, 70,4 % varovanje državno-politične prireditve, 81,5 % pa varovanje protestov. Nadalje je bilo ugotovljeno, da so anketirani policisti v 82,4 % opravljali varovanje v skupini, 62,0 % v patrulji, 39,8 % pa samostojno.

2.4 Izvedba in opis vsebine intervjujev

Intervjuji, s katerimi smo preverjali mnenje udeležencev parade ponosa v Sloveniji o delu policistov in katerih ugotovitve povzemamo v nadaljevanju, so bili opravljeni leta 2013 na različnih lokacijah po Ljubljani, in sicer z osebami, ki so se v preteklosti udeleževale parade ponosa v Sloveniji oz. so bile vključene tudi v samo organizacijo le-te. Intervjuji so bili opravljeni s petimi različnimi osebami, ki so kakorkoli povezane s parado ponosa pri nas (udeleženci in/ali organizatorji). Pri sami izvedbi nas je predvsem zanimalo, ali ustrezna varnost, ki jo zagotavljajo

policisti, vpliva na udeležbo na paradi ponosa in kako so udeleženci parade ponosa glede na varnostno situacijo v Republiki Sloveniji zadovoljni z zagotavljanjem varnosti in ukrepi ter postopki policistov pri varovanju le-te.

3 PREDSTAVITEV IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

3.1 Rezultati raziskave med policisti

V prispevku smo želeli ugotoviti, ali je v Sloveniji udeležencem parade ponosa zagotovljena ustrezna varnost. V tabeli 1 v nadaljevanju so prikazani rezultati odgovorov na prvi vsebinski sklop vprašanj, vezani na oceno pomena in družbeni relevantnosti parade ponosa ter o varovanju parade ponosa.

	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Parada ponosa je družbeno pomembna	2,46	,98
Parada ponosa v Sloveniji je informirala družbo o položaju gejevsko-lezbične skupnosti	2,91	1,13
Parada ponosa v Sloveniji je dvignila vidnost gejevsko-lezbične skupnosti	3,27	1,18
Parada ponosa v Sloveniji je doprinesla k sociopolitičnim spremembam pri razumevanju položaja gejev in lezbijk	2,80	1,08
Parada ponosa v Sloveniji ni prinesla bistvenih sprememb v smislu sprejemanja gejev in lezbijk in bi morala biti organizirana drugače	3,16	1,08

Tabela 1:
Analiza
odgovorov
o trditvah,
vezanih na
oceno pomena
in družbene
relevantnosti
parade ponosa

Iz tabele 1 razberemo, da vrednosti aritmetične sredine niso presegle meje ocene štiri le pri trditvi »parada ponosa je družbeno pomembna«. Razvidno je, da se policisti najbolj strinjajo s trditvijo »parada ponosa v Sloveniji je dvignila vidnost gejevsko-lezbične skupnosti« (3,27), kjer pa je tudi najvišja vrednost standardnega odklona (1,18). Policisti se najmanj strinjajo s tem, da je parada ponosa družbeno pomembna (2,46), kjer je vrednost standardnega odklona najmanjša (0,98). Prav tako smo ugotovili, da se je s prvo, v tabeli 1 zapisano trditvijo, strinjalo (4+5) 13 %, ne strinjalo (1+2) pa 44,4 % policistov; z drugo trditvijo se je strinjalo (4+5) 29,6 %, ne strinjalo (1+2) pa 31,5 %; s tretjo trditvijo se je strinjalo (4+5) 42,6 %, ne strinjalo (1+2) pa 22,2 %; s četrto trditvijo se je strinjalo (4+5) 22,2 %, ne strinjalo (1+2) pa 34,2 %; s peto trditvijo se je strinjalo (4+5) 31,5 %, ne strinjalo (1+2) pa 18,5 %.

	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Parado ponosa varuje zadostno število policistov	4,06	,960
Na paradi ponosa je potrebno varovanje, tako s strani rediteljev kot tudi policistov	3,24	1,31
Policisti na paradi ponosa opravljajo svoje delo profesionalno in v skladu z zapisano zakonodajo	4,47	,828
Na paradi ponosa je zagotovljena dovolj velika varnost udeležencem, zato ne more priti do kršenja javnega reda in miru, nasilnih in kaznivih dejanj	3,71	,962

Tabela 2:
Analiza
odgovorov
o trditvah,
vezanih na
oceno varovanja
parade ponosa

Tabela 2:
Nadaljevanje

	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Policisti, ki opravljajo varovanje, uspešno sodelujejo z organizatorji in udeleženci parade ponosa	4,06	,846
Policisti bi posredovali in zaščitili udeleženca parade ponosa, ki bi bil napaden, zaradi svoje istospolne usmerjenosti	4,28	1,08
Policisti bi enako obravnavali istospolno usmerjenega udeleženca kot ostale udeležence na paradi ponosa, če bi bili oškodovani ob prekršku ali kaznivem dejanju	4,47	,767
Parada ponosa v Sloveniji je prinesla bistvene spremembe v smislu sprejemanja gejev in lezbijk in je organizirana v redu	2,84	1,08

Iz tabele 2 razberemo, da se policisti najbolj strinjajo s trditvijo »policisti bi enako obravnavali istospolno usmerjenega udeleženca kot ostale udeležence na paradi ponosa, če bi bili oškodovani ob prekršku ali kaznivem dejanju« ter »policisti na paradi ponosa opravljajo svoje delo profesionalno in v skladu z zapisano zakonodajo«, obe trditvi imata najvišjo aritmetično sredino (4,47). Največje odstopanje pri standardnem odklonu vidimo pri trditvi »na paradi ponosa je potrebno varovanje, tako s strani rediteljev kot tudi policistov« (1,31). Prav tako smo ugotovili, da se je s prvo v tabeli 2 zapisano trditvijo strinjalo (4+5) 72,2 %, ne strinjalo (1+2) pa 4,7 % policistov; z drugo trditvijo se je strinjalo (4+5) 50 %, ne strinjalo (1+2) pa 26 %; s tretjo trditvijo se je strinjalo (4+5) 87,9 %, ne strinjalo (1+2) pa 4,7 %; s četrto trditvijo se je strinjalo (4+5) 60,7 %, ne strinjalo (1+2) pa 11,2 %, s peto trditvijo se je strinjalo (4+5) 76 %, ne strinjalo (1+2) pa 2,8 %; s šesto trditvijo se je strinjalo (4+5) 78,7 %, ne strinjalo (1+2) pa 6,5 % policistov; s sedmo trditvijo se je strinjalo (4+5) 83,3 %, ne strinjalo (1+2) pa 0 %; z osmo trditvijo se je strinjalo (4+5) 18,5 %, ne strinjalo (1+2) pa 31,5.

V nadaljevanju smo zaradi preverjanja zgoraj navedenih tez opravili faktorsko in diskriminantno analizo ter s tem pridobili še ostale rezultate, pomembne za raziskovanje obravnavane teme. S faktorsko analizo smo spremenljivke, ki merijo zgodovinski pomen in družbeno relevantnost parade ponosa, ter tiste, ki merijo varovanje parad ponosa s strani policistov, poskusili združiti v faktorje in nato na podlagi njih preučiti, če med njimi obstajajo statistično značilne razlike glede na demografske podatke. Vrednost Kaiser-Olkinovega kazalca (KMO) je 0,752, vrednost korelacijske matrike pa 0,308, zato multikolinearnost ne predstavlja težav in je faktorska analiza smiselna za prvi dve spremenljivki. Ustvarili smo dva faktorja, ju poimenovali in s tem pojasnili 68,8 % celotne variance pojava, merjenega s preučevanimi spremenljivkami (tabela 3).

Tabela 3:
Lastne vrednosti in pojasnjena varianca*

Komponenta	Lastna vrednost			Ekstrakcija			Rotacija
	Skupaj	% variance	Kumulativni %	Skupaj	% variance	Kumulativni %	
1	2,427	48,541	48,451	2,427	48,541	48,451	2,415
2	1,016	20,324	68,865	1,016	20,324	68,865	1,045
3	,709	14,179	83,044				
4	,481	9,261	92,665				
5	,367	7,335	100,000				

*Lastne vrednosti in pojasnjena varianca izločenih faktorjev za spremenljivke, ki merijo zgodovinski pomen in družbeno relevantnost parade ponosa.

Z neposredno rotacijsko metodo smo pridobili tudi rotirane faktorske uteži; pri prvem faktorju ima najvišjo faktorsko utež spremenljivka »parada ponosa v Sloveniji je doprinesla k sociopolitičnim spremembam pri razumevanju gejev in lezbijk«, in sicer 0,855, v drugem pa imamo zgolj eno spremenljivko »parada ponosa v Sloveniji je prinesla bistvene spremembe v smislu sprejemanja lezbijk in gejev ter je dobro organizirana« z vrednostjo 0,974 (tabela 4).

	Komponenta	
	Družbena relevantnost parade ponosa	Doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolnih ljudi
Parada ponosa v Sloveniji je doprinesla k sociopolitičnim spremembam pri razumevanju položaja gejev in lezbijk	,855	
Parada ponosa v Sloveniji je informirala družbo o položaju gejevsko-lezbične skupnosti	,818	
Parada ponosa je družbeno pomembna	,746	
Parada ponosa v Sloveniji je dvignila vidnost gejevsko-lezbične skupnosti	,673	
Parada ponosa v Sloveniji je prinesla bistvene spremembe v smislu sprejemanja lezbijk in gejev ter je dobro organizirana		,974

Tabela 4:
Rotirana faktorska matrika za spremenljivke, ki merijo zgodovinski pomen in družbeno relevantnost parade ponosa

Opravili smo še drugo faktorsko analizo za spremenljivke, ki merijo varovanje parade ponosa s strani policistov. Za omenjene spremenljivke je faktorska analiza smiselna in multikolinearnost ne predstavlja težav, saj je vrednost Kaiser-Olkinovega kazalca (KMO) 0,735, vrednost korelacijske matrike pa 0,238. Ustvarili smo dva faktorja, ju poimenovali in s tem pojasnili 55,2 % celotne variance pojava, merjenega s preučevanimi spremenljivkami (tabela 5).

Komponenta	Lastna vrednost			Ekstrakcija			Rotacija
	Skupaj	% variance	Kumulativni %	Skupaj	% variance	Kumulativni %	
1	2,702	38,606	38,606	2,702	38,606	38,606	2,637
2	1,164	16,628	55,234	1,164	16,628	55,234	1,336
3	,924	13,204	68,438				
4	,719	10,271	78,710				
5	,638	9,117	87,827				
6	,484	6,910	94,737				
7	,368	6,263	100,00				

Tabela 5:
Lastne vrednosti in pojasnjena varianca izločenih faktorjev za spremenljivke, ki merijo varovanje parade ponosa s strani policistov

Z neposredno rotacijsko metodo smo tudi v tem primeru pridobili rotirane faktorske uteži; pri prvem faktorju ima najvišjo faktorsko utež spremenljivka »policisti na paradi ponosa opravljajo svoje delo profesionalno in v skladu z zapisano zakonodajo«, in sicer 0,778, v drugem pa »na paradi ponosa je potrebno varovanje tako s strani rediteljev kot policistov« z vrednostjo 0,851 (tabela 6).

Tabela 6:
Rotirana
faktorska
matrika za
spremenljivke,
ki merijo
varovanje
parade ponosa s
strani policistov

	Komponenta	
	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji
Policisti na paradi ponosa opravljajo svoje delo profesionalno in v skladu z zapisano zakonodajo	,778	
Policisti bi enako obravnavali istospolno usmerjenega udeleženca kot ostale udeležence na paradi, če bi bili ti oškodovani ob prekršku ali kaznivem dejanju	,758	
Na paradi ponosa je zagotovljena dovolj velika varnost udeležencem, zato ne more priti do kršenja javnega reda in miru, nasilnih in kaznivih dejanj	,652	
Policisti, ki opravljajo varovanje, uspešno sodelujejo z organizatorji in udeleženci parade ponosa	,649	
Policisti bi posredovali in zaščitili udeleženca parade ponosa, ki bi bil napaden zaradi istospolne usmerjenosti	,628	
Na paradi ponosa je potrebno varovanje tako s strani rediteljev kot tudi policistov		,851
Parado ponosa varuje zadostno število policistov		-,675

V nadaljevanju smo na podlagi ustvarjenih faktorjev s pomočjo diskriminantne analize preverjali, ali na mnenja anketiranih vpliva delovna doba anketiranega. Faktorji so preračunani po regresijski metodi, zato so njihove vrednosti v nadaljevanju standardizirane.

Nadalje smo z diskriminatno analizo preverjali, ali obstajajo statistično značilne razlike med tistimi, ki so zaposleni manj kot 10 let in več kot 10 let, glede faktorja in dobljene spremenljivke »zagotavljanje varnosti na paradi ponosa« in »pomoč rediteljem pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji«.

Delovna doba v policiji		Aritmetična sredina	Standardni odklon Neobteženo	Veljavno N število	
				Obteženo	
Manj kot 10 let	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	-,364	1,11	43	43,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,160	1,05	43	43,00
Več kot 10 let	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,248	,837	63	63,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	-,109	,953	63	63,00
Skupaj	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,000	1,00	106	106,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,000	1,00	106	106,00

Tabela 7:
Rezultati
diskriminantne
analize glede
na delovno
dobro

Tabela 7 nam pokaže, da ima faktor »zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji« najvišjo aritmetično sredino (0,248) in standardni odklon (1,11) pri skupini več kot 10 let. Faktor »pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji« pa pri skupini manj kot 10 let (0,160), kjer je standardni odklon (1,05). To pomeni, da tisti z več delovne dobe menijo, da je varnost boljša, kot pa menijo mlajši kolegi. Tisti z manj delovne dobe v policiji pa v večji meri menijo, da bi bilo potrebno tudi varovanje rediteljev.

	Wilksova lambda	F	df1	df2	p-vrednost
Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,908	10,48	1	104	,002
Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,982	1,87	1	104	,174

Tabela 8:
Test enakosti
povprečnih
vrednosti
(delovna doba)

Za časovni okvir zaposlitve oz. delovno dobo policistov smo s testom enakosti povprečnih vrednosti poskušali ugotoviti vrednosti Wilksove lambde pri posameznem faktorju. Glede na stolpec (p-vrednost) ugotavljamo, da je le en faktor statistično razlikuje policiste glede na delovno dobo na policiji (vrednost pri »zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji« znaša 0,002). Tisti z več dela na policiji se namreč s trditvami o dobri varnosti strinjajo bolj kot njihovi mlajši kolegi (tabela 8).

Funkcija	Lastna vrednost	% Variance	Kumulativni %	Kanonična vrednost
1	,112	100,0	100,0	,317

Tabela 9:
Lastne
vrednosti

Iz tabele 9 je razvidno, da imamo eno diskriminantno funkcijo. Zaželena vrednost kanonične korelacije je v našem primeru 0,317, s tem pojasnimo 100 % variance. Lastna vrednost za prvo funkcijo je 0,112.

Tabela 10:
Wilksova
lambda

Test funkcij	Wilksova lambda	Hi-kvadrat	df	p-vrednost
1	,900	10,89	2	,004

Iz tabele 10 razberemo, da je p-vrednost za funkcijo 1 manjša od 0,05, kar pomeni, da je model statistično značilen. Obstajajo statistično značilne razlike glede na leta zaposlitve anketirancev o trditvi »zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji«. Obstajajo tudi statistično značilne razlike med tistimi, ki so zaposleni več kot 10 let, in tistimi, ki so zaposleni manj kot 10 let.

Prav tako smo z diskriminantno analizo preverjali, ali obstajajo statistično značilne razlike med starostnimi skupinami anketirancev glede na dobljene faktorje in določene spremenljivke: »zagotavljanje varnosti na paradi ponosa« in »pomoč rediteljem pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji«, »družbena relevantnost parade ponosa« in »doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi«.

Tabela 11:
Rezultati
diskriminantne
analize za
starost

Starost		Aritmetična sredina	Standardni odklon Neobteženo	Veljavno N število	
				Obteženo	
Do 20 let	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	-,865	1,36	2	2,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	-,391	1,22	2	2,00
	Družbena relevantnost parade ponosa	-,11	1,48	2	2,00
	Doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi	,686	1,93	2	2,00
Od 20 do 30 let	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	-,587	1,14	21	21,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,459	,945	21	21,00
	Družbena relevantnost parade ponosa	,234	,641	21	21,00
	Doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi	,322	,669	21	21,00
Od 30 do 40 let	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,132	,910	66	66,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	-,224	1,01	66	66,00
	Družbena relevantnost parade ponosa	-,125	1,06	66	66,00
	Doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi	-,077	1,09	66	66,00

Starost		Aritmetična sredina	Standardni odklon Neobteženo	Veljavno N število	
				Obteženo	
od 40 do 50 let	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,422	,724	16	16,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,425	,703	16	16,00
	Družbena relevantnost parade ponosa	,412	,876	16	16,00
	Doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi	-,210	,891	16	16,00
Skupaj	Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,013	,994	105	105,00
	Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,007	1,00	105	105,00
	Družbena relevantnost parade ponosa	,009	,999	105	105,00
	Doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi	-,002	1,01	105	105,00

Tabela 11:
Nadaljevanje

Tabela 11 nam pokaže, da ima faktor »zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji« najvišjo aritmetično sredino ($AS = 0,422$) pri starostni skupini od 40 do 50 let, faktor »pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji« ima najvišjo aritmetično sredino ($AS = 0,459$) pri starostni skupini od 20 do 30 let, faktor »družbena relevantnost parade ponosa« ima najvišjo aritmetično sredino ($AS = 0,412$) pri starostni skupini od 40 do 50 let ter faktor »doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi« ima najvišjo aritmetično sredino ($AS = 0,686$) pri starostni skupini do 20 let, kjer je tudi najvišji standardni odklon ($SO = 1,93$).

	Wilksova lambda	F	df1	df2	p-vrednost
Zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,876	4,76	3	101	,004
Pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji	,895	3,95	3	101	,010
Družbena relevantnost parade ponosa	,927	2,64	3	101	,053
Doprinos parad ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi	,960	1,38	3	101	,251

Tabela 12:
Test enakosti povprečnih vrednosti (starost)

Za starost policistov smo s testom enakosti povprečnih vrednosti poskušali ugotoviti vrednosti Wilksove lambde pri posameznem faktorju in dobljenih spremenljivkah. Pri vseh, razen pri »doprinos parade ponosa k sprejemanju istospolno usmerjenih ljudi« je vrednost manjša od 0,05. Pri faktorju »družbena relevantnost parade ponosa« je p-vrednost 0,053, kar je še dopustna meja (tabela 12).

Tabela 13:
Lastne
vrednosti

Funkcija	Lastna vrednost	% Variance	Kumulativni %	Kanonična korelacija
1	,202	59,2	59,2	,410
2	,132	38,7	97,8	,341
3	,007	2,2	100,0	,086

Iz tabele 13 vidimo, da imamo tri diskriminantne funkcije. Za prvo funkcijo pojasnimo 59,2 % variance, za drugo 38,7 % in tretjo 2,2 %. Kanonična korelacija za prvo funkcijo je 410, za drugo 341, za tretjo 86. Lastna vrednost pri prvi funkciji je 0,202, pri drugi 0,132 in tretji 0,007.

Tabela 14:
Wilksova
lambda

Test funkcij	Wilksova lambda	Hi-kvadrat	df	p-vrednost
1 skozi 3	,730	31,51	12	,002
2 skozi 3	,877	13,13	6	,041
3	,993	,735	2	,692

Iz tabele 14 je razvidno, da je p-vrednost za funkcijo 1 in 2 manjša od 0,05, kar pomeni, da obe funkciji statistično značilno vplivata ali da obstajajo statistično značilne razlike glede na starostne skupine do naslednjih faktorjev in dobljenih spremenljivk: »zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji, pomoč rediteljem pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji ter družbena relevantnost parade ponosa v Sloveniji«. Statistično značilne razlike so med tistimi, ki spadajo v starostno skupino od 40 do 50 let (zagotavljanje varnosti na paradi ponosa v Sloveniji in družbena relevantnost parade ponosa), in med tistimi, ki spadajo v starostno skupino od 20 do 30 let (pomoč rediteljev pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa v Sloveniji).

3.2 Predstavitev ugotovitev intervjujev z udeleženci parade ponosa

Že v poglavju o metodah smo zapisali, da smo z intervjuji hoteli potrditi ali ovreči trditvi, in sicer, ali ustrezna varnost, ki jo zagotavljajo policisti, vpliva na udeležbo na paradi ponosa in kako so udeleženci parade ponosa glede na varnostno situacijo v Republiki Sloveniji zadovoljni z zagotavljanjem varnosti in ukrepi ter postopki policistov pri varovanju le-te. Glede tega smo intervjuvancem zastavili nekaj vprašanj, ki so se nanašala na splošno varnostno situacijo v Republiki Sloveniji, in sicer, ali se sami udeležujejo parade ponosa in kakšno se jim zdi število udeležencev, ali je sama udeležba odvisna od kakovosti zagotavljanja varnosti policistov ter ali je po njihovem mnenju sodelovanje policije in LGBT skupnosti pri varovanju parade ponosa pri nas dovolj kakovostno.

Ugotovili smo, da se udeleženci dokaj pogosto udeležujejo same parade ponosa, vendar na splošno menijo, da bi bilo število lahko večje. Glede varnostne situacije v naši državi intervjuvanci menijo, da policija in druge službe varovanja dobro opravljajo svoje delo v času varovanja parade ponosa, kar pa ni povezano s tem, da je udeležencev parad pri nas vsako leto malo. Večina intervjuvancev se strinja, da je udeležba odvisna predvsem od ljudi samih, ki se po večini nočejo javno izpostaviti, ker bi lahko imeli z udeležbo ali vidnostjo na paradi ponosa težave doma, v službi ali pa jih prijatelji ne bi več sprejeli v svojo družbo. Prav tako je bilo ugotovljeno, da policija pri nas še nikoli ni bila primorana ukrepati

in izvajati postopke v času poteka parade ponosa. Intervjuvanci so izpostavili primere napadov na udeležence po paradi ponosa, kar pa ni več v sklopu javne prireditve. Kljub temu se vsi strinjajo, da tega ne smemo zanemariti in da bi morali policisti v prejšnjih letih narediti več za varnost udeležencev tudi po prireditvi, v zadnjih letih pa se to izboljšuje, tako da policisti poskrbijo za varnost tudi po paradi ponosa.

Vsi intervjuvanci, predvsem tisti, ki so tudi kot organizatorji sodelovali s policisti, se strinjajo, da je zagotavljanje varnosti s strani policije in sodelovanje policije z LGBT skupnostjo pri varovanju parade ponosa kot del že na začetku omenjenega policijskega dela v skupnosti dobro in si želijo še več takega sodelovanja tudi skozi celo leto, ne samo v času prireditve.

4 RAZPRAVA IN PREDLOGI ZA PRAKSO

Stonewalski upor leta 1969 v ZDA je prelomnica v sprejemanju LGBT skupnosti in odpravi vseh oblik diskriminacije ter homofobnega nasilja. Do omenjenega nasilja, po ugotovitvah različnih avtorjev, najpogosteje pride v času pomembnejših prireditev, ki so namenjene LGBT skupnosti, kamor lahko uvrstimo tudi vsakoletne parade ponosa v svetu in pri nas. Da bi preprečili nasilno vedenje dejanj, so na paradi ponosa pri nas prisotni tudi policisti. Policisti pri izvedbi in varovanju sodelujejo z več nevladnimi organizacijami. Sodelovanje ima ključno vlogo na paradi ponosa, saj se tudi slovenska policija, kot pravita Bren in Bagari (2013), zaveda pomena javnega mnenja o zadovoljstvu ljudi s policijskim delom. Izkušnje, ki jih imajo ljudje s policisti na določenem lokalnem območju, pripomorejo k uspešnemu delu policistov, pripravljenosti za sodelovanje z ljudmi in razreševanje vseh oblik kriminalnih dejanj. Zaradi boljšega razumevanja vloge policistov pri varovanju specifične javne prireditve, kot je parada ponosa, smo si v začetku prispevka zastavili vprašanje, ali je stališče policistov o ustrezni varnosti na paradi ponosa v Sloveniji odvisno od delovne dobe policistov. Z analizo smo ugotovili, da obstajajo statistično značilne razlike pri policistih glede na njihovo delovno dobo v policiji. Tisti, ki so zaposleni več kot 10 let v policiji, se s trditvami o ustrezni varnosti na paradi ponosa v Sloveniji strinjajo bolj, kot njihovi mlajši kolegi.

Prav tako lahko potrdimo, da so stališča policistov o ustrezni varnosti, pomoči rediteljev pri tem in družbeni pomembnosti parade ponosa v Sloveniji odvisna od starosti policistov. Z analizo smo ugotovili, da obstajajo statistično značilne razlike med starostnimi skupinami glede na postavljeno hipotezo. Policistom, ki spadajo v starostno skupino od 40 do 50 let, je parada ponosa družbeno pomembna in menijo, da je udeležencem treba zagotoviti ustrezno varnost. Policisti, ki spadajo v starostno skupino od 20 do 30 let, pa v večji meri menijo, da pri zagotavljanju varnosti na paradi ponosa potrebujejo tudi pomoč rediteljev. Nadalje smo ugotovili, da je število udeležencev na paradi ponosa majhno, kar potrjujejo tudi izsledki raziskave, ki sta jo med LGBT skupnostjo opravila Kuhar in Švab (2014). Ugotovila sta, da se je podpora paradi ponosa v zadnjih letih zmanjšala, vendar pa se je povečalo zadovoljstvo z delom zaposlenih in prostovoljcev v LGBT nevladnih organizacijah. Ugotovitve naše raziskave in intervjujev kažejo, da bi morale biti

sodelovanje policije in LGBT skupnosti boljše, predvsem pri obravnavi vseh oblik nasilja in organizaciji ter varovanju parade ponosa, kar potrjujejo tudi Kuhar in Švab (2014) ter Stojčič in Petrovič (2016) v svojih raziskavah med LGBT populacijo, da je približno tretjina vprašanih odnos policije do LGBT skupnosti ocenilo pozitivno in profesionalno, izkušnje s policijo pa je manj kot polovica ocenila kot nevtralne ali pozitivne. Kozjak-Mikić in Petković (2015), ki sta opravila raziskavo med policisti, pa pravita, da je tudi odnos policije do istospolno usmerjenih oseb dokaj negativen. Ugotovitve vseh zgoraj omenjenih raziskav kažejo na neke vrste pasivnost policistov, ali kot pravi Pirnar (2006), da pasivnost oziroma negativizem policistov vpliva na neaktivnost istospolno usmerjenih, s čimer se le-ti podrejajo trenutni oblasti in vladajoči ideologiji ter tako prispevajo k *status quo* situaciji, ki pa ni dobra za preprečevanje diskriminatornih praks.

Na podlagi ugotovitev z raziskavo med policisti in intervjuji z udeleženci parade ponosa v Sloveniji menimo, da bi bilo treba v prihodnje še več narediti za varnost udeležencev parade ponosa pri nas: ta naj bi bila solidna, problem je predvsem v komunikaciji in informiranju udeležencev s strani policistov in obratno. Morda bi bilo smotrno po zgledu tujine, kjer je udeležencev na sami prireditvi bistveno večje, razmišljati o policistih, ki bi bili v času poteka parade ponosa prisotni na določenem mestu in bi nudili potrebne informacije udeležencem parade ponosa (mobilne policijske postaje). Slednje bi pripomoglo tudi k boljši prepoznavnosti homofobnega nasilja, ki se je v slovenskem prostoru doslej dogajal le po sami paradi ponosa. Ugotovitve kažejo na to, da v času same parade ponosa ni bilo zabeleženih nasilnih dejanj zoper udeležence. S preučitvijo že opravljenih raziskav na temo homofobnega nasilja na paradah ponosa smo zasledili podatke, da so avtorji navedli primere napadov na udeležence drugih oblik javnega zbiranja LGBT skupnosti, kot je npr. mariborska Akcija strpnosti, katere akterje so leta 2006 napadli neznanci, jim grozili z noži in prevrnili stojnice, ki so jih člani mariborske nevladne organizacije Lingisium postavili na enem izmed mariborskih trgov.

Opraviti bi bilo treba dodatne raziskave ter predstavitve s področja sodelovanja policije z LGBT skupnostjo in udeleženci parade ponosa pri varovanju le-teh, ter več dodatnih predstavitev za vse policiste na temo parade ponosa. Pomembno je določiti osebo oziroma osebe, zaposlene na policiji, ki bodo dovolj informirane, profesionalne in strokovno podkovane, da bodo lahko udeležencem parade ponosa, LGBT osebam ali morebitnim oškodovancem kaznivih dejanj nasilja in prekrškov s področja javnega reda in miru nudile podporo in svetovale, kaj lahko storijo ter na katere institucije se lahko obrnejo. Pomembno je, da bi vsaka policijska postaja, torej na lokalnem nivoju policije, imela enega policista, ki bi sodeloval z LGBT skupnostjo ter svojim kolegom nudil pomoč pri morebitnem obravnavanju prekrškov ali kaznivih dejanj s področja homofobnega nasilja.

UPORABLJENI VIRI

- Armstrong, E. in Cragge, S. (2006). Movements and memory: The making of the stonewall myth. *American Sociological Review*, 71(5), 724–751.
- Bren, M. in Bagari, D. (2013). Mnenjska raziskava o zadovoljstvu občanov z delom policije, njeni uspešnosti, o zaupanju ter občutku varnosti na območju Policijske uprave Murska Sobota. *Varstvoslovje*, 15(1), 64–82.

- Bruce, M. K. (2013). LGBT pride as a cultural protest tactic in a Southern City. *Journal of Contemporary Ethnography*, 42(5), 608–625.
- Dobrič-Brankov, T. (2010). *Diskriminacija i nasilje na osnovi seksualne orijentacije u okviru vršnjačkih grupa: (Analiza i interpretacija rezultata istraživanja drugih autora o problemima nasilja i diskriminacije nad LGBT osobama u periodu aktivnog školovanja)*. Beograd: Labris-organizacija za lezbijska ljudska prava.
- Duberman, M. (1993). *Stonewall*. New York: Plume.
- Durić, D. (2015). Freudovi » modeli« homoseksualnosti: Tri rasprave o seksualnoj teoriji i teoriji edipacije. *Holon*, 5(2), 324–354.
- Enguix, B. (2009). Identities, sexualities and commemorations: Pride parades, public space and sexual dissidence. *Anthropological Notebooks*, 15(2), 15–33. Pridobljeno na http://www.drustvo-antropologov.si/AN/PDF/2009_2/Anthropological_Notebooks_XV_2_Enguix.pdf
- Kates, M. S. in Belk, R. (2001). The meanings of lesbian and gay pride day resistance through consumption and resistance to consum. *Journal of Contemporary Ethnography*, 30(4), 392–429.
- Kozjak-Mikić, Z. in Petković, D. (2015). Stavovi prema osobama istospolne seksualne orijentacije u sektoru zdravstva i policije. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(3), 437–463.
- Kuhar, R. (2001). *Mi, drugi: Oblikovanje homoseksualne identitete*. Ljubljana: ŠKUC.
- Kuhar, R. (2005). Razkritje homoseksualne identitete. *Družboslovne razprave*, 21(49–50), 119–138.
- Kuhar, R. (2006). Homofobija: Kultura strahu pred homoseksualnostjo. *Teorija in praksa*, 33(3–4), 540–556.
- Kuhar, R. (2008). Med normalnostjo in domala normalnostjo. V A. Sullivan (ur.), *Domala normalen: Argument o homoseksualnosti* (str. 177–198). Ljubljana: Krtina.
- Kuhar, R. (2009). Vitalnost na akademski margini: Razvoj gejevskih in lezbičnih študij v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*, 60(4), 26–46.
- Kuhar, R. (2010). *Intimno državljanstvo*. Ljubljana: ŠKUC.
- Kuhar, R. (2013). Prekleti pedri. V T. Klančar, T. Hodnik in S. Topolinjak (ur.), *Mavrična Ljubljana* (str. 8–13). Ljubljana: Mestna občina, Oddelek za zdravje in socialno varstvo.
- Kuhar, R. in Švab, A. (2005). *Neznosno udobje zasebnosti: Vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Kuhar, R. in Švab, A. (2014). *Raziskava o pravni (pod)informiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk: (Raziskovalno poročilo)*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Kuhar, R., Kogovšek, N. in Magič, J. (2008). *POVEJ NAPREJ! Raziskovanje, spremljanje, beleženje primerov diskriminacije, kršitev pravic in nasilja nad istospolno usmerjenimi v Sloveniji v obdobju med novembrom 2007 in novembrom 2008: (Poročilo)*. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.
- Kuhar, R., Kogovšek-Šalamon, N., Humer, Ž. in Maljevac, S. (2011). *Obrazi homofobije*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Lauritsen, J. (2009). Gay liberation in New York: Year one. *The Gay & Lesbian Review*, 16(4), 27. Pridobljeno na <http://www.glreview.org/article/article-513/>
- Magič, J. (2014). Social and psychological factors influencing reporting od homophobic hate crime. *Socialno delo*, 53(6), 321–335.

- Maljevac, S., Koletnik, A., Magič, J. in Kuhar, R. (2008). *Vsakdanje življenje istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.
- Mason, G. (2001). Body maps: Envisaging homophobia, Violence and Safety. *Social & Legal Studies*, 10(1), 23–44.
- Nastran Ule, M. (1997). *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Nemec, I. (2014). *Percepcija udeležencev o kakovosti zagotavljanja varnosti s strani policije na paradah ponosa v Sloveniji* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Niš, M. (2013). Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje. V M. Mićanović (ur.), *Zdravstveno odboj: Priručnik za nastavnike i stručne suradnike u srednoj školi* (str. 239). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Agencija za odboj i obrazovanje.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pirnar, M. (2006). *Tok/Pritok: Konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju*. Ljubljana: ŠKUC.
- Radoman, M. (2012). Istraživanje stavova LGBT populacije o sektoru bezbednosti. *Filozofija i društvo*, 23(1), 150–171.
- Segal, L. (1997). *New sexual agendas*. Basingstoke; London: Macmillan Press.
- Stein, A. (2005). Make room for daddy anxious masculinity and emergent homophobias and neopatriarchal politics. *Gender & Society*, 19(5), 601–620.
- Stojčić, M. in Petrović, D. (2016). *Homofobija i internalizovana homofobija, kvalitativno istraživanje u Srbiji*. Beograd: Centar za kvir studije.
- Troiden, D. R. R. (1989). The formation of homosexual identities. *Journal of Homosexuality*, 17(1-2), 43–74.
- Velikonja, N. (2004). *20 let gejevskega in lezbičnega gibanja*. Ljubljana: ŠKUC.
- Walton, T. (2010). *Out of the shadows*. London: Bona Street Press.
- Woods, J. B. (2014). »Queering criminology«: Overview of the state of the field. V D. Peterson in V. R. Panfil (ur.), *Handbook of LGBT communities, crime and justice* (str. 15–41). New York: Springer.
- Woodward, K. (1997). *Identity and difference*. London: Sage.
- Zorn, J. (1999). Homoseksualnost: (De)konstrukcija spola in seksualnosti: Antropološka in feministična perspektiva. *Delta, revija za ženske študije in feministično teorijo*, 5(1-2), 117–131.

O avtorjih:

Izidor Nemec, magister varstvoslovja, je v letu 2011 zaključil dodiplomski študij na Fakulteti za varnostne vede UM ter nadaljeval podiplomski študij na isti fakulteti z zagovorom magistrskega dela leta 2014. Opravlja delo vodje policijskega okoliša Policijske postaje Ljubljana-Bežigrad. E-pošta: izidor.nemec@policija.si

Dr. Iztok Podbregar, redni profesor za področje upravljanja in vodenja varnostnih organizacij, dekan Fakultete za organizacijske vede Univerze v Mariboru. Kot predavatelj sodeluje tudi s Fakulteto za varnostne vede UM, Fakulteto za logistiko UM ter Fakulteto za turizem UM. E-pošta: iztok.podbregar@fov.uni-mb.si

Delo, vključevanje in usposabljanje obsojencev v ZPKZ Dob

Zoran Remic, Aleš Udovč, Danijel Prevolšek, Rok Hacin

Namen prispevka:

V prispevku izpostavljamo pomembnost dela v zaporu kot elementa resocializacije obsojencev, različnih načinov sodelovanja obsojencev z lokalno skupnostjo in možnosti uvedbe različnih vrst dela za obsojence (v smeri samooskrbe slovenskih zaporov), ki bi posledično pripomogle k večji zaposljivosti obsojencev, obenem pa predstavljamo vizijo zaposlenih v zaporu na Dobu za uvedbo programa šolanja psov.

Metode:

Na podlagi pregleda dobrih praks izvajanja dela za obsojence v zaporu na Dobu in osebnih izkušenj prvih treh avtorjev prispevka z delom z obsojenci smo izpostavili različne oblike sodelovanja obsojencev z lokalno skupnostjo in uvedbe različnih vrst dela za obsojence, vključno z uvedbo programa šolanja psov.

Ugotovitve:

Ugotovili smo, da naši predlogi za izboljšave na področju dela obsojencev niso nekaj novega, temveč so bile v zaporu na Dobu prisotne že v preteklosti. Nadalje predvidevamo, da so glavni razlogi za neuvajanje izboljšav, ki bi povečale možnosti za zaposlovanje obsojencev, organizacijske in finančne narave, saj smo ugotovili, da obstaja zakonska podlaga ob hkratni institucionalni podpori. Obsojenci sami izražajo željo po delu, saj jim lajša posledice monotonega življenja v zaporu, predstavlja jim vir zaslužka ter jim hkrati pomaga pri pridobivanju ugodnosti. Obenem smo ugotovili, da bi uvedba novih programov (samooskrba s hrano in šolanje psov) izboljšala usposobljenost zaposlenih, hkrati pa bi se ustvarila nova delovna mesta za obsojence.

Praktična uporabnost:

Naše ugotovitve predstavljajo praktične rešitve za izboljšanje situacije zaposlovanja obsojencev v zaporu na Dobu.

Izvirnost prispevka:

V prispevku se osredotočamo na vpeljavo sprememb na področju dela obsojencev v zaporu na Dobu. Prispevek hkrati predstavlja izhodišče za raziskovanje področja zaposlovanja obsojencev v drugih slovenskih zaporih.

UDK: 343.8

Ključne besede: delo, obsojenci, samozadostnost, šolanje psov, zapor Dob

Work, Inclusion and Training of Prisoners in Dob prison

Purpose:

In the paper, we emphasise the importance of work in prison, as an element of rehabilitation of prisoners. Furthermore, we highlight various ways of cooperation between prisoners and local communities, and possibilities for implementation of various types of work for prisoners (in the direction of self-sufficiency of Slovenian prisons), which would have a positive impact on employability of prisoners. Moreover, we present a vision of the prison staff in Dob prison for implementing a dog training programme.

Methods:

Based on a review of good practices of implementation of prisoners' work in Dob prison and personal experience of the first three authors of the paper in the field of work with prisoners, we have highlighted various forms of cooperation of prisoners with local community and different types of work for prisoners, including a dog training programme.

Findings:

We discover that our recommendations for improvements in the field of prisoners' work had already been implemented in Dob prison in the past, but were later deprecated. Furthermore, we assume that the main reasons for non-implementation of improvements that would increase employment opportunities for prisoners are of an organisational and financial nature, as we discover that legal basis and institutional support are present. Prisoners are expressing desire to work, as it eases them the consequences of monotonous life in prison, represents them a source of income and helps them obtaining benefits. Moreover, we found that the introduction of new programs (food self-sufficiency and dog training) would improve staff competences and create new jobs for prisoners.

Practical Implications:

Our findings present practical solutions for improvement of the employment situation of prisoners in Dob prison.

Originality:

In the paper, we focus on the introduction of changes in the field of prisoners' work in Dob prison. Moreover, the paper presents a starting point for further exploration of employment possibilities for prisoners in other Slovenian prisons.

UDC: 343.8

Keywords: work, prisoners, self-sufficiency, dog training, Dob prison

1 UVOD

Zapor kot oblika kaznovanja je bil v Sloveniji uveden z izgradnjo kazenskega zavoda¹ v Ljubljani leta 1754. Dvanajst let kasneje, leta 1768, je bil sprejet prvi kazenski zakonik *Constitutio Criminalis Theresiana*, ki je veljal na območju celotnega

¹ V prispevku uporabljamo besedi *zavod* in *zapor* kot sopomenki.

avstrijskega cesarstva (del, katerega je bila tudi Slovenija). Namen kaznovanja, ki se je ohranil vse do druge polovice 20. stoletja, je postalo zastraševanje, represija in moralno opozorilo storilcu (Brinc, 2007). V letu 1971 se je pristojnost nad izvrševanjem kazenskih sankcij prenesla z zvezne na republiško raven, kar je vplivalo na razvoj samostojne slovenske republiške zakonodaje o izvrševanju kazenskih sankcij in sprejetje prvega republiškega Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (1973)² (Hacin, 2015). Cilj zaporne kazni in vzgojnih ukrepov je že pred prenosom pristojnosti z zvezne na republiško raven postala rehabilitacija oz. resocializacija obsojencev³ in mladoletnih prestopnikov. Nadalje je Kazenski zakon Socialistične federativne republike Jugoslavije (1976) v 33. členu opredelil rehabilitacijo kot prednostno nalogo obravnave obsojencev (Bavcon, Bele, Kobe in Šelih, 1984; Petrovec, 2015). Z letom 1991 je Slovenija postala samostojna država. Kazenski zakonik, sprejet leta 1994, je pomenil prelomnico pri izvajanju rehabilitacije v slovenskih zaporih, saj je zakonodajalec iz zakona izpustil izrecno opredelitev namena zaporne kazni (Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ), 1994).⁴ Posledično rehabilitacija obsojencev ni bila več obvezujoča na zakonski ravni, temveč je bila prenesena v domeno posameznih zavodov.

Kljub izgubljanju tretmanske funkcije zaporov na račun varnosti (Petrovec, 2004) in zakonsko neustrezno opredeljenemu namenu zaporne kazni, se rehabilitacijska funkcija v slovenskih zaporih ni izgubila (Meško, Fields in Smole, 2011). V prispevku na podlagi letnih poročil Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (v nadaljevanju URSIKS) in mnenja, oblikovanega na dolgoletnih izkušnjah prvih treh avtorjev prispevka z delom z obsojenci v zaporu na Dobu, predstavljamo pretekle in trenutne penološke prakse, pozitivne vidike dela z obsojenci na Dobu s perspektive vključevanja slednjih v družbeno okolje oziroma skupnost ter navajamo nekatere predloge za izboljšave s področja izvajanja tretmana. V prvem delu se osredotočamo na koncept rehabilitacije obsojencev na prestajanju zaporne kazni. Nadaljujemo s predstavitvijo zavora na Dobu in opredelitvijo elementov resocializacije, ki so prisotni v zaporu, kjer posebno pozornost namenjamo: 1) delu obsojencev v smeri samooskrbe zavora, 2) delu obsojencev v režijskih obratih in 3) delu obsojencev zunaj zavora. V drugem delu prispevka predstavljamo pretekle in trenutne prakse, ki so prisotne v zaporu na Dobu, pri vključevanju obsojencev v skupnost. V zaključnem delu prispevka predstavljamo vizijo prvih treh avtorjev prispevka za uvedbo programa šolanja psov s strani zaprtih oseb (šolanje in oskrba psov iz zavetišč ter uvedba vzrejnega centra) kot elementa resocializacije obsojencev, ki je nastala na podlagi njihovih izkušenj: 1) dela z obsojenci v zaporu na Dobu in 2) vzreje psov za potrebe pravosodne policije. Tovrsten program vidimo kot priložnost za združitev

² Z ustavnimi amandmaji iz leta 1971 je bilo zakonsko urejanje izvrševanja kazenskih sankcij preneseno v republiško pristojnost (Zbirka predpisov o izvrševanju kazenskih sankcij, 1975).

³ V prispevku uporabljamo besedi *zapornik* in *obsojenec* kot sopomenki.

⁴ Petrovec (2015) je zapisal, da KZ (1994) v odločbah o odmeri kazni ni določal namena kaznovanja, v primerjavi s prejšnjim kazenskim zakonom (Kazenski zakon Republike Slovenije, 1990). Zakonodajalec je šele leta 2011 v 49. členu novele zakona o kazenskem zakoniku (Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1B), 2011) dodal »pričakovani učinek kazni na prihodnje življenje storilca v družbenem okolju« (Petrovec, 2015, str. 186).

terapevtskega učinka dela na obsojence in psihoterapevtskih učinkov dela s psi ob hkratnem pozitivnem učinku vzreje psov (potencialni vpliv na ožjo in širšo vpetost obsojencev v skupnost). Pri opredelitvi možnosti za uvedbo elementov rehabilitacijskega modela smo izhajali iz načel restorativne pravičnosti⁵, ki opredeljuje, da obsojenec, ki je kršil zakonodajo in posledično oškodoval skupnost ter bil zaradi tega obsojen, lahko skupnosti tudi nekaj vrne – v tem primeru bi obsojenci pomagali pri vzreji psov, ki bi jih oddali v posvojitev oziroma bi jih uporabili za potrebe pravosodne policije ali drugih državnih organov.

2 RESOCIALIZACIJA – ILUZIJA ALI REALNOST?

Drugo ime za resocializacijo v anglosaškem svetu je rehabilitacija, kar pomeni vrniti zapornika v prejšnje stanje – to se pravi v stanje pred zagrešenim kaznivim dejanjem (Zebec Koren, 1992). Zapornik naj bi s tem nazaj pridobil svoje dostojanstvo in zmožnost vključitve v družbo (Mathiesen, 1990). Resocializacija v zaporih se izvaja preko implementacije tretmana obsojencev. Temeljne značilnosti tretmanske usmeritve se kažejo v: 1) konceptu individualizacije (individualna obravnava obsojencev kot samostojnih entitet), 2) spreminjanju delinkventa (spreminjanje mišljenja in vedenja obsojenca), 3) diskrecijski oblasti terapevta, 4) »pobotanje« prestopnika z družbo (vključitev »rehabilitiranega« zapornika nazaj v družbo) in 5) načelu empirizma (opazovanje in poskusi z zaporniško populacijo) (Zebec Koren, 1992). Južnič (1989) je opredelil resocializacijo kot dva ločena procesa – socializacija zapornika za boljšo družbo in spreminjanje zapornikove osebnosti.

Petrovec (2015) je opredelil značilnosti zaporov oziroma pogoje za izvajanje tretmana obsojencev: 1) zapor z največ 100 zaporniki, 2) prevladujoč horizontalni tok komunikacij, 3) demokratični stil vodenja, 4) odprtost zavoda z manjšim poudarkom na varnosti, 5) zaupanje v pozitivne lastnosti zapornikov, 6) soodločanje zapornikov o pomembnejših zadevah, 7) poudarek na skupinskem delu z obsojenimi in 8) vključenost v zunanje okolje. Kljub pozitivni naravnosti tretmanskega modela obravnave zapornikov pa njegovo izvajanje v sodobni družbi ovirajo: 1) gospodarska usmerjenost države in javno-zasebno partnerstvo na področju izvrševanja kazenskih sankcij, 2) vpliv neoliberalizma, ki je v nasprotju z idejami humanistične psihologije in filozofije, 3) negativno poročanje medijev, 4) nove problematične vedenjske oblike zapornikov – odvisniki in 5) upiranje zunanjemu nadzoru nad delom v zaporih.

Pomemben segment resocializacije zapornikov je delo. Brinc (1990) je izpostavil pomembnost dela zapornikov pri izoblikovanju njihove osebnosti in življenjskih ciljev, obenem pa delo določa vedenje in življenjski stil posameznika. V trenutnih ekonomskih razmerah država ni sposobna zagotoviti dela vsem »svobodnim« državljanom, zato je težko pričakovati, da bo zagotovila delo zapornikom. Kljub temu se zavzemamo za vzpostavitev gospodarskih enot znotraj zaporskega sistema ter sistema, ki bi omogočal delo zapornikov zunaj zaporov.

Resocializacija ne pomeni nujno najpreprostejšega načina prestajanja zaporne kazni za obsojenca, saj se mora le ta dokazovati ter sodelovati v programih kot

⁵ Cilj restorativne pravičnosti je obnova stanja, ki je bilo porušeno s kaznivim dejanjem, in vnovična vključitev storilca v družbo (Završnik, 2015).

tudi ne za zaporsko osebje, ki se mora aktivno ukvarjati z obsojenci. Veliko preprosteje bi bilo uvesti model, ki ga prakticirajo nekatere zahodne države, ki posameznika preprosto zaprejo in nanj »pozabijo« do časa njegove izpustitve. Vprašanje, ki se poraja, je: *Ali si res želimo vrniti osebo nazaj v družbo takšno, kot je prišla v zapor?* Kljub znamenitim besedam Martinsona (1974) »*nothing works*«⁶ (*nič ne deluje*), ki so pomenile konec tretmanske usmeritve v ZDA, je resocializacija v Evropi in Sloveniji preživela. V nadaljevanju predstavljamo primere dobre prakse tretmanske usmeritve v največjem in najstrožje varovanem slovenskem zaporu na Dobu.

3 ELEMENTI RESOCIALIZACIJE V ZAPORU NA DOBU

Dob je centralni slovenski zapor, kjer prestajajo kazni zaporniki, obsojeni na zaporno kazen daljšo od enega leta in pol. Ustanovljen je bil leta 1957, vendar so bili sami objekti dokončani šele leta 1963. V tem obdobju je samostojno deloval kot kazensko poboljševalni zavod za moške zapornike. V času izgradnje zavoda, od 1957 do 1963, so takratni zaposleni in tudi obsojenci stanovali v zidanih in začasnih objektih takratnega kmetijskega posestva Dob. Izgradnja novega zavoda je potekala na prostoru do takrat nenaseljene »Dobske gmajne«, približno 1,5 km oddaljena od naselja Mirna. Ograjeni prostor zaprtega dela zavora meri približno 90.000 m² in se deli na industrijski in bivalni del. Za fizično izgradnjo zavoda je značilno pet obdobji (Carli et al., 2012; Žišt, 2009), in sicer:

1. obdobje od 1957 do 1963, ko je bila zgrajena večina objektov sedanjega zaprtega dela zavora;
2. obdobje od 1974 do 1975, ko je zapor pridobil modernejšo upravno stavbo in objekt za obiske obsojencev (izven zaprtega dela zavoda);
3. obdobje od 1979 do 1986, ko so bile izvedene večje investicije v gospodarski enoti zavora;
4. obdobje po letu 1991, ko so se pričele intenzivnejše priprave projektov za večje posodobitve v zaporu (rekonstrukcija kotlarne, obnova polodprtega oddelka Slovenska vas in posodobitev sanitarnih prostorov v vseh oddelkih zapornikom v zaprtem delu, pralnici ter kuhinji), in
5. obdobje od 2009 do 2011, ko je zapor v zaprtem delu na mestu nekdanjega športno rekreacijskega parka pridobil dve novi zgradbi; odprte odprtega oddelka Puščava.

Centralni zapor Dob sestoji iz treh oddelkov: 1) zaprti oddelek Dob, 2) polodprti oddelek Slovenska vas in 3) odprti oddelek Puščava. Oddelki se medsebojno razlikujejo predvsem po stopnji varnosti. Obsojenci v polodprtem in odprtem oddelku so najpogostejše premeščeni iz zaprtega oddelka na podlagi strokovne ocene, da ne bodo zlorabili milejšega režima prestajanja kazni. V polodprtem in odprtem oddelku prestajajo svojo kazen osebno urejeni obsojenci, ki jim je v interesu, da ne zlorabijo zaupanja, ki so jim ga izkazali

⁶ Martinsonove (1974) ugotovitve, iz katerih je izšla izjava »*nothing works*«, so bile v kasnejših študijah ovržene (Cullen, Smith, Lowenkamp in Latessa, 2009; French in Gendreau, 2006).

zaporski delavci. V večini primerov ti obsojenci že koristijo zunajzavodske ugodnosti. V polodprtem in odprtem oddelku je za razliko od zaprtega oddelka veliko več odgovornosti za organizacijo dejavnosti in dela na samih obsojencih (Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij [URSIKS], 2010).

Izhajajoč iz opredelitve tipičnega zapora za izvajanje tretmana (Petrovec, 2015) je razvidno, da zapor na Dobu ne spada v to kategorijo: 1) zaporne kazni so daljše od enega leta (zaporniki, obsojeni na zaporne kazni daljše od enega leta in pol), 2) velika populacija zapornikov (v letu 2015 je v povprečju 530 zapornikov prestajalo kazen na Dobu (če prištevamo še zapornike, ki so prestajali kazen v dislociranih enotah Slovenska vas in Puščava to število znaša 607 zapornikov) in premalo število zaporskih delavcev, ki bi skrbeli za kvalitetno izvedbo tretmana, 3) prisotna je hierarhija med zaposlenimi, 4) v osnovi je uveljavljen komandni tip vodenja, ki je v trenutnih razmerah potreben za vzdrževanje ustreznega reda, discipline in pretoka informacij, sicer pa se o posameznih primerih odloča timsko v sklopu tretmanskih kolegijev in drugih pomembnih sestankov vodstvenega kadra, 5) zaporniki nimajo pravice do soodločanja o zadevah v zaporu in 6) prisotnost odvisnikov v zaporu (10 % zapornikov je odvisnih od alkohola in 22 % zapornikov je odvisnih od prepovedanih drog). Kljub temu zaporski delavci zapornikom poskušajo omogočiti različne oblike dela ter jim pomagajo pri vključevanju v skupnost (Kotnik et al., 2016).

3.1 Delo obsojencev

Obsojenci v zaporu na Dobu prestajajo zaporno kazen v skladu z individualnim osebnim načrtom, ki vsebuje razne vključitve v delo, izobraževanja, različne strokovne programe ter individualne in skupinske oblike dela. Vse te dejavnosti težijo k pripravi obsojenca na ponovno vključitev v življenje in skupnost po prestani kazni. Ena izmed temeljnih oblik resocializacije je delo obsojencev in pridobivanje delovnih navad (Kotnik et al., 2016). Slednje se glede na trenutne razmere v Sloveniji in tudi drugod po svetu zagotavljajo skladno z zmožnostmi posameznega zapora, ki pa v Sloveniji niso optimalno izkoriščene. Iz poročila Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 2013) je razvidno, da je v letu 2012 približno 50 % zapornikov na Dobu imelo zaposlitev, večina v zavodski tovarni za izdelavo gasilske opreme, kuhinji, pralnici ali pa so opravljali splošna vzdrževalna dela. Poročilo je izpostavilo problematiko zniževanja števila zaposlenih obsojencev, saj so leta 1995 delali vsi obsojenci.⁷ Število obsojencev, ki so prestajali zaporno kazen v zaporu na Dobu je od leta 1995 narastlo. Kljub skoraj vsakoletnemu povečanju zaporske populacije je število delovnih mest za obsojence v obdobju 2002–2015 ostalo skoraj nespremenjeno. Posledično zaporsko osebje ne more zagotoviti dela za vse obsojence, ki se odločijo za opravljanje dela med prestajanjem zaporne kazni (Carli et al., 2004, 2005, 2009, 2010, 2011, 2012;

⁷ Poudariti je treba, da je bilo število zapornikov leta 1995 bistveno manjše kot leta 2012. Zaporska populacija v Sloveniji je leta 1995 znašala 772 zapornikov, medtem ko je leta 2012 zaporska populacija narasla na 1.418 zapornikov (od tega jih je 521 kazen prestajalo v centralnem zaporu na Dobu) (Meško, Fields in Hacin, v tisku; Kotnik et al., 2014).

Kotnik et al., 2013, 2014, 2015, 2016; Magister, 2001, 2002, 2003, 2006, 2007, 2008). Obsojencem so na voljo tudi izobraževalne in poklicne dejavnosti, od osnovnih tečajev pismenosti za odrasle do univerzitetnega izobraževanja (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1996). Na posvetu v Gotenici leta 2008 so delavci slovenskega zaporskega sistema ugotavljali, kako pomembno je delo za obsojence ter kaj bi se dalo spremeniti oziroma izboljšati (URSIKS, 2009). Nadalje je bilo v poročilu varuha človekovih pravic za leto 2009 predlagano, da zapor na Dobu sprejme vse potrebne ukrepe, da bi delo lahko zagotovili vsem obsojencem, ki si želijo delati in so za delo sposobni (Varuh človekovih pravic RS, 2010). Obstoječa poročila kažejo na podporo zunanjih institucij in nadzornih mehanizmov delu v zaporih oziroma mu pripisujejo ključno vlogo v resocializacijskem procesu obsojencev. Na podlagi večletnih izkušenj dela z obsojenci prvih treh avtorjev prispevka trdimo, da do največ konfliktov med zaprtimi osebami v zaporu na Dobu prihaja v času praznikov, vikendov in dela prostih dni – v dneh, ko zaporniki nimajo zapolnjenega časa z delom in ostalimi aktivnostmi, ki jih ponuja zapor. Z drugimi besedami, brezdelje lahko sčasoma privede do razmer, ki pomenijo večje varnostno tveganje, več konfliktov, jeze in izrednih dogodkov. V nadaljevanju predstavljamo možnosti dela obsojencev v smeri samooskrbe zaporu na Dobu.

3.1.1 Možnosti samooskrbe v ZPKZ Dob

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2008) opredeli samooskrbo kot oskrbo samega sebe. Samooskrbo v zaporih razumemo kot obliko (delne) samozadostnosti oziroma neodvisnosti od drugih. V prispevku se osredotočamo na samooskrbo s hrano v zaporu na Dobu. Dob kot največji zapor v Sloveniji ima kapacitete (velikost obdelovalnih površin), ki bi omogočale določeno mejo samozadostnosti. Obenem je pridelovanje hrane že uveljavljena oblika dela obsojencev v zaporu na Dobu, hkrati pa se del pridelane hrane trenutno uporablja za potrebe zaporu. Za doseganje samozadostnosti s hrano tako ni potrebe po vpeljavi in vzpostavljanju novih dejavnosti in oblik dela, temveč bi bilo treba razširiti že obstoječe dejavnosti. Pozitivne učinke samooskrbe s hrano v zaporu na Dobu vidimo v: 1) povečanju števila delovnih mest za obsojence in 2) znižanju stroškov delovanja zaporu na Dobu.

Obsojencem, ki kazen prestajajo na oddelku Slovenska vas (polodprti oddelek Doba) se največ delovnih mest lahko omogoči v okviru Javno gospodarskega zavoda Rinka (kmetijska dejavnost). Na kmetiji se ukvarjajo s poljedelstvom, vrtnarstvom in živinorejo. Kmetija obsega približno 140 ha kmetijskih zemljišč, katerih večji del (110 ha) je namenjen pridelavi žita, koruze ter oljne repice. V dveh pokritih rastlinjakih, ki skupaj merita 750 m², obsojenci pridelujejo solato, paradižnik, kumare, papriko, jajčevce in druge vrtnine. Na kmetiji je tudi do 30 konj slovenske hladnokrvne pasme (Dob ni samo zapor, 2010). Kljub možnosti pridelave lastne hrane se vrtnarski izdelki za potrebe zaporu na Dobu v veliki večini kupujejo na trgu – zeleno javno naročanje (javno naročanje blaga, storitev ali gradenj, ki imajo v primerjavi z običajnim blagom, storitvami in gradnjami v celotni življenjski dobi manjši vpliv na okolje in enake ali boljše funkcionalnosti). Obenem slovenska zakonodaja zaporom preprečuje opravljati pridobitno

dejavnost (Zakon o gospodarskih družbah, 2009). Del hrane se sicer pridelava na manjših površinah znotraj zaprtega dela zapora, vendar količinsko ti pridelki še zdaleč ne zadoščajo za potrebe zapora.⁸ V nadaljevanju predstavljamo možnosti obsojencev za zaposlovanje v režijskih obratih.

3.1.2 Zaposlovanje obsojencev v režijskih obratih

Zaporniki na prestajanju zaporne kazni v zaporu na Dobu imajo možnost dela v režijskih obratih (tovrstno obliko dela predvideva tudi trenutna zakonodaja, vendar se je zapor ne poslužujejo). Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1, 2006) v 248. členu določa, da se gospodarske dejavnosti uprave za izvrševanje kazenskih sankcij lahko organizirajo kot režijski obrati smiselno po predpisih, ki urejajo organizacijo režijskih obratov. Predvidevamo, da bi se ob primernem programu in začetnem kapitalskem vložku, ki bi ga zagotovila država, lahko pridelovale poljščine za lastne potrebe in prodajo, morebitni profit pa bi se uporabil za financiranje zaporskih dejavnosti in drugih oblik dela (poljedelstvo, pekarna, avtomobilska delavnica⁹, mizarska delavnica¹⁰ itd.). Slovenska zakonodaja omogoča organiziranje gospodarskih dejavnosti URSIKS v eno izmed zakonsko določenih pravnoorganizacijskih oblik, ko se zaradi zagotavljanja večjih možnosti dela obsojencev zapor lahko posledično ukvarja s proizvodnjo izdelkov in storitev za potrebe URSIKS, drugih državnih institucij in/ali pa so ti izdelki namenjeni trgu (primer: izdelovanje drobnega inventarja za potrebe javne uprave) (ZIKS-1-UPB1, 2006). Delo obsojencev, ki ima zakonsko podlago in institucionalno podporo, bi hkrati racionaliziralo stroške, ki jih ima država z zaporskim sistemom. V nadaljevanju predstavljamo možnosti obsojencev za zaposlovanje oziroma opravljanje dela zunaj zaporov.

3.1.3 Zaposlovanje obsojencev zunaj zavoda

Obsojenci imajo v skladu z osebnim načrtom možnost opravljanja dela zunaj zavoda pri pravnih ali fizičnih osebah. Zapor z delodajalcem, ki zaposli obsojenca zunaj zavoda, sklene pogodbo, v kateri so določeni pogoji dela ter medsebojne pravice in obveznosti. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1F, 2015) v 12. členu opredeljuje, da zapornik, ki je bil obsojen na zapor ob koncu tedna in ki je osebno urejen ter mu je moč zaupati, lahko nadaljuje z opravljanjem dela ali izobraževanjem zunaj zavoda ter prebiva doma, razen ob prostih dnevih in ob koncu tedna, ko mora biti prisoten v zavodu. Za tovrstno opravljanje dela morata biti izpolnjena naslednja pogoja: 1) zapornik mora biti zaposlen na območju Republike Slovenije v skladu s predpisi o delovnih razmerjih ali javnih uslužbencih ali na drugi pravni podlagi, samozaposlen ali samostojno opravljati kmetijsko dejavnost ali 2) zapornik mora imeti v Republiki Sloveniji status dijaka in se redno šolati oziroma ima status študenta in redno izpolnjuje svoje študijske obveznosti (ZIKS-1F, 2015).

8 V zaporih na območju nekdanje Jugoslavije je še vedno prisotna samooskrba, v smislu pridelave poljedelskih izdelkov, živinoreja, mesarstvo in vinogradništvo za lastne potrebe in prodajo (Radišić, 2016).

9 V sklopu delovanja avtomobilske delavnice bi se izvajali osnovni servisni pregledi službenih vozil, menjava pnevmatik ter avtopralnica.

10 Možnost izdelovanja pohištva za potrebe institucij javne uprave oziroma državnih institucij.

Zaposlovanje obsojencev izven zavoda oziroma pri zunanjih izvajalcih se v polodprtem oddelku Slovenska vas aktivno izvaja od leta 2008 kot posledica težav pri zaposlovanju obsojencev znotraj zavoda – takratni Javni gospodarski zavod Pohorje zaradi finančnih težav ni zaposloval novih obsojencev. V letu 2009 so bile zaradi odpiranja novega odprtega oddelka Puščava sklenjene pogodbe za zaposlitev večjega števila obsojencev z gospodarskimi družbami v okolici zapora na Dobu. Obsojenci, zaposleni zunaj zapora, večinoma opravljajo manj zahtevna dela v proizvodnji. Približno tretjina obsojencev (26 obsojencev), ki trenutno prestajajo kazen v polodprtem oddelku Slovenska vas ali odprtem oddelku Puščava, izpolnjuje pogoje za opravljanje dela zunaj zapora. Delo obsojencev zunaj zapora ni le pomemben element tretmanga obsojenca v smislu zaposlitve in v ponovnem vključevanju v skupnost, temveč predstavlja tudi primer dobre prakse sodelovanja zaporov z lokalno skupnostjo. V nadaljevanju predstavljamo vključevanje obsojencev v skupnost kot enega izmed ključnih elementov resocializacije zapornikov.

3.2 Vključevanje obsojencev v skupnost

Delo je pomemben segment resocializacije. Posledično so aktivnosti zaposlenih v zaporu na Dobu usmerjene v vključevanje čim večjega števila obsojencev v delo in/ali izobraževanje. V zadnjem obdobju je prišlo do povečanja števila zapornikov, ki se jim delo ne more zagotoviti. Posledično so zaposleni v zaporu na Dobu poiskali nove možnosti za zapolnitev prostega časa obsojencev, ki so vključevale sodelovanje lokalnih skupnosti v neposredni bližini zapora na Dobu (občini Mirna in Šentrupert) ter tudi bolj oddaljene občine (Novo mesto). Z lokalnimi skupnostmi se zapor na Dobu povezuje predvsem na področjih kulture, športa in rekreacije ter izobraževanja in dela – povezovanje z delodajalci v neposredni bližini zapora, ki so pripravljene zaposliti obsojence, nameščene v svobodnejših režimih prestajanja kazni zapora (polodprti oddelek Slovenska vas in odprti oddelek Puščava). Sodelovanje in vključevanje v različne aktivnosti je pogojeno z zagotavljanjem ustrezne stopnje varnosti dogodka oziroma varnostne ocene posameznika (obsojenca), ki se bo dogodka udeležil.¹¹ Povezovanje z različnimi društvi omogoča, da se obsojencem nudi širši spekter možnosti za koristno preživljanje prostega časa in razbijanje monotonosti življenja v zaporu (npr. obiski glasbenih skupin, sodelovanje s študenti pri pripravi gledaliških iger, sodelovanje v filmskih delavnicah in predstavitve knjig znanih avtorjev) (URSIKS, 2010). Sodelovanje s knjižnico Trebnje in Centrom za izobraževanje poleg izvedbe programov za življenjsko uspešnost omogoča tudi izvajanje izobraževalnih programov v zavodu (redni izobraževalni program osnovne šole za odrasle in nekateri programi nacionalne poklicne kvalifikacije). V zaporu so organizirana različna neformalna predavanja, slikarske delavnice, redni tedenski tečaj joge, tečaji cestnoprometnih predpisov ter opravljanje izpita kategorije F (Carli et al., 2004, 2005, 2009, 2010, 2011, 2012; Kotnik et al., 2013, 2014, 2015,

¹¹ V zunajzavodske aktivnosti, ki so v skladu z osebnim načrtom obsojenca, so vključeni obsojenci s primerno varnostno oceno (Kotnik et al., 2016).

2016; Magister, 2001, 2002, 2003, 2006, 2007, 2008). Zagotovljena je tudi verska podpora obsojencem (obiski predstavnikov različnih verskih skupnosti), obenem pa se izvaja projekt Papilot, ki je namenjen spodbujanju in aktiviranju neaktivnih v smislu pripraviti zaprte osebe na življenje na prostosti s tem, da jih informirajo o trgu dela in kot težje zaposljivo populacijo napravijo tržno zanimive (Kotnik et al., 2016). V nadaljevanju na podlagi letnih poročil URSIKS in izkušenj prvih treh avtorjev prispevka predstavljamo projekte in dejavnosti, ki se trenutno izvajajo v zaporu na Dobu.

V zaporu na Dobu se trenutno izvaja projekt *Vključujemo in aktiviramo* v različnih organizacijah po Sloveniji, ki združujejo težje zaposljive skupine populacije in je namenjen osebam z motnjami v duševnem razvoju, osebam z motnjami v duševnem zdravju, zapornikom v fazi odpusta ter osebam, ki se zdravijo zaradi odvisnosti od prepovedanih drog. Cilj projekta je razvoj in izvajanje interdisciplinarnih programov socialne aktivacije in vključevanja ranljivih družbenih skupin. Udeležence se poskuša opolnomočiti in nadgraditi njihove veščine za pridobivanje zaposlitvenega kapitala (Kotnik et al., 2015, 2016).

V okviru evropskih sredstev je v začetni fazi projekt *Razvoj delovnih kompetenc zaprtih oseb*, v sklopu katerega se bo zaprtim osebam nudilo nove oblike formalnega in neformalnega izobraževanja, ki se lahko prilagodijo potrebam po delovni sili v zavodu (hišna dela, kuhinja) oziroma potrebam po delavcih v podjetju JMW Fire d. o. o. in kmetije, ki deluje v sklopu Javnega gospodarskega zavoda Rinka. Zaradi tega se bodo pričeli izvajati novi izobraževalni programi (logistični tehnik, oblikovalec kovin – orodjar in nekateri programi Nacionalne poklicne kvalifikacije). Ob zaključku programov bodo obsojenci prejeli certifikat o usposobljenosti (Kotnik et al., 2015, 2016).

Zaposleni na Dobu stremijo k temu, da obsojencem omogočijo pomoč pri reševanju odvisnosti od alkohola in prepovedanih drog kot tudi pridobitev osnovne izobrazbe. Za reševanje različnih odvisnosti se redno povezujejo z zunanjimi organizacijami, ki obsojencem omogočajo aktivno delovanje in pomoč, če za to pokažejo interes in v tem tudi vztrajajo. Redno se izvajajo srečanja s predstavniki društev zdravljenih alkoholikov, projektom Človek, združenjem Drogart in Društvom za nenasilno komunikacijo, obenem pa se obsojence vključuje v Center za zdravljenje odvisnikov od prepovedanih drog v Ljubljani (Carli et al., 2004, 2005, 2009, 2010, 2011, 2012; Kotnik et al., 2013, 2014, 2015, 2016; Magister, 2001, 2002, 2003, 2006, 2007, 2008).

Sodelovanje z lokalno skupnostjo se kaže v predstavitvi in možnosti nakupa nekaterih izdelkov Oddelka za prostočasne dejavnosti in delovne terapije (prodaja izdelkov na novoletnem bazarju v Šentrupertu in stojnica pred objekti za obiske, kjer si obiskovalci lahko ogledajo različne izdelke svojih bližnjih) (Kotnik et al., 2016).

Na področju športa in rekreacije zapor Dob sodeluje z okoliškimi nogometnimi ekipami. Izvajajo se redne tekme v zaporu in zunaj njega (skupaj z ekipo iz Mokronoga ter nogometno ekipo brezdomcev iz zavetišča za brezdomce v Kranju). Izvajajo se tudi raznovrstni izleti v okoliške in bolj oddaljene hribe. Obsojenci se skupaj z zaposlenimi udeležujejo tudi čistilnih oziroma delovnih akcij. Vsako leto se v zaporu organizira tudi šahovski turnir (Carli et al., 2004, 2005, 2009, 2010, 2011, 2012; Kotnik et al., 2013, 2014, 2015, 2016; Magister, 2001, 2002, 2003, 2006, 2007, 2008).

Tovrstne primere vključevanja obsojencev v skupnost vidimo kot pozitivno prakso, ki ruši tabuje o negativnih vplivih zapora na okolico. Predvidevamo, da neposredna bližina zapora, povečano število zunajzavodskih ugodnosti in raznoliko vključevanje zaprtih oseb v skupnost izven zaprtega dela zavoda nima neposredne vzročne zveze s porastom zaznanih kaznivih dejanj v okolju. Odstopanj ne beleži tudi letno poročilo pristojne Policijske postaje Trebnje (Policijska, 2016). V nadaljevanju predstavljamo šolanje psov v zaporih kot dejavnost, ki združuje več vsebinskih segmentov življenja v zaporu in priprave na vključitev obsojenca v življenje na prostosti (delo in pridobitev delovnih navad ter novih kompetenc, izboljšano psihično počutje in sodelovanje s skupnostjo).

3.3 Šolanje psov v zaporih

Šolanje psov v zaporih predstavlja specifično obliko tretmana obsojenih oseb. Program ima pomembne pozitivne psihosocialne učinke na obsojence in lahko odločilno prispeva k ponovni vključitvi obsojencev v družbeno okolje. Interakcija ljudi z živalmi ima namreč velik pomen za zdravje in življenje ljudi (Hines, 2003). Programi interakcije obsojencev z živalmi imajo dolgo tradicijo, predvsem v ZDA, kjer beležijo veliko učinkovitost tovrstnih programov (šolanje psov v zaporih) pri zmanjševanju napetosti v zaporu in povečanju socialnih interakcij med obsojenci in osebjem, ki so posledica razvoja veščin pri obsojencih (odgovornost, sočutje in samospoštovanje). Obenem pa družba ob relativno nizkih stroških pridobi usposobljene pse za uporabo v državnih organizacijah (vojaška, policija, pravosodna policija, carina), pomoči ob naravnih ali drugih nesrečah ali nudenju pomoči ljudem (slepi in slabovidni) (Strimble, 2003; Wenner, 2012).

Šolanje psov v zaporih se pomembno razlikuje od aktivnosti in terapije s pomočjo psov, v tem, da obsojenci niso le v interakciji s psi z namenom pozitivnih terapevtskih učinkov, temveč z njimi dejansko tudi delajo, jih trenirajo in šolajo za različne namene (Furst, 2006). Psi pomembno vplivajo na duševno zdravje ljudi, saj njihova prisotnost zmanjšuje raven anksioznosti, osamljenosti, depresije, obenem pa pri ljudeh povečujejo občutek avtonomije in samozavesti z izkazovanjem svoje brezpogojne ljubezni, zvestobe in naklonjenosti do lastnika. Wells (2007) je ugotovil, da lastniki psov pogosteje in lažje vzpostavijo ter navežejo stike z drugimi ljudmi. Obsojenci pogosto trpijo zaradi osamljenosti in slabe samopodobe, delo in interakcija s psi pa jim omogoča premostiti tovrstne težave. Pri udeležencih tovrstnih programov je bilo mogoče zaznati povečano samospoštovanje, izboljšano vedenje pri mladih prestopnikih in izboljšanje odnosov obsojencev z zaposlenimi v zavodih (Wells, 2007).

Furst (2006) je opredelil pet programov, ki so se razvili na podlagi interakcij in dela obsojencev z živalmi: 1) šolanje psov za namen posvojitve, 2) šolanje službenih psov in psov spremljevalcev, 3) pridobitev poklicne kvalifikacije, 4) program obiskovanja (neprofitna organizacija v zapor pripelje živali, s katerimi so obsojenci v interakciji) in 5) program posvojitve (obsojenec posvoji žival, za katero samostojno skrbi).

Harbolt in Ward (2001) ugotavljata, da je eden izmed pozitivnih učinkov programa šolanja psov v zaporih poklicno usposabljanje za delo z živalmi skozi

tretman. Tovrstna dejavnost obenem predstavlja obliko dohodka za udeležene obsojenca. Pozitivna lastnost tovrstnih programov je izboljšanje odnosov s skupnostjo, ki je tovrstnim programom naklonjena, saj jih dojemajo kot delo v korist skupnosti. Strimple (2003) pa kot pozitiven učinek tovrstnih programov navaja nižje stroške za državo, ki jih nameni za potrebe izvrševanja kazni zaporu, saj naj bi programi vplivali na zmanjševanje povratništva. V nadaljevanju predstavljamo predlog oziroma vizijo prvih treh avtorjev prispevka za vzpostavitev programa šolanja psov v zaporu na Dobu.

3.3.1 Šolanje psov v ZPKZ Dob

Šolanje psov na Dobu ima dolgoletno tradicijo, saj je bila že leta 1986 s soglasjem Ministrstva za pravosodje registrirana Psarna izpod Debenca, ki je delovala na območju zaporu na Dobu. Vzreja psov pasme Kraški ovčar, ki se je pričela leta 1986, je v psarni potekala vse do leta 1997 (poleg omenjene pasme so vzrejali tudi pse pasme Labradorec in Nemški ovčar) (Fon Zidar, 2013). Izkušnje prvih treh avtorjev prispevka o vzreji psov in njihovega pozitivnega učinka na obsojence (obsojenci so v času vzreje Kraških ovčarjev pse vzljubili in tudi pomagali skrbeti zanje) so pripeljale do ideje o oblikovanju programa o šolanju psov v zaporu na Dobu. Primarna vloga takšnega programa ne bi bila šolanje psov za potrebe pravosodne policije oziroma drugih državnih organov, temveč vključevanje obsojencev v samo vzrejo psov – rehabilitacijski učinek na obsojence.

Program šolanja psov v zaporu na Dobu bi imel dvojno funkcijo: 1) razbremeniti zavetišča za živali in 2) predstavljati obliko terapije s psi za obsojence. Vizija vpeljave nove oblike terapevtske obravnave v obliki programa šolanja psov v zaporu na Dobu je sestavljena iz dveh faz.

Prva faza, ki bi zajemala terapevtsko delo s psi in v katero bi bili vključeni obsojenci, ki prestajajo kazen na polodprtem oddelku Slovenska vas, na odprtem oddelku Puščava in pa tudi obsojenci iz zaprtega dela zaporu Dob (ob predpogoju ugodne varnostne ocene), bi zajemala:

1. izobraževanje obsojencev na področju kinologije (S sodelovanjem z zunanjimi institucijami (kinološka društva, društvo za zaščito živali, veterinarske bolnišnice, zavetišča, prostovoljci itd.) bi obsojenec pridobil teoretično znanje na področju kinologije, oskrbe in šolanja psa. Hkrati bi bilo treba uvesti nacionalno poklicno kvalifikacijo za oskrbnika živali, sprehajalca psa in inštruktorja za šolanje psov.),
2. vzpostavitev ustrezne infrastrukture (Obsojence bi aktivno vključili v obnovo objekta na območju zaporu na Dobu, ki je kot tak ocenjen kot primeren za izvajanje projekta. V objektu bi bilo treba zgraditi 10 notranjih boksov z zunanjimi izpusti, skladišče za opremo, pisarno in sanitarne predele. Hkrati bi bilo treba urediti poligon za šolanje psov.),
3. sprejem psov v program šolanja (Sprejem psov bi opravili na podlagi strokovne ocene kinologov iz zavetišča in kinologov v zavodu. Prevezemali bi le takšne pse, ki v zavetiščih bivajo več kot 30 dni in jim grozi evtanazija.),
4. samo šolanje in oskrbo psov (Šolanje psov bi se izvajalo po ustreznih kinoloških standardih. Obsojencem bi v prvi fazi pomagal kinolog, ki bi

jim nudil strokovno pomoč (v zavodu bi bila nameščena enota vodnikov službenih psov in kinologi prostovoljci iz zavetišč). Oskrba psa bi zajemala potrebno opremo, hrano in veterinarske storitve. Zapor bi z zavetiščem podpisal pogodbo, saj psa ne bi vzel v trajno last, temveč bi nudil pomoč zavetišču. Hkrati bi določila v pogodbi omogočala zapora, da bi prevzel donacije za oskrbo psa, ki bi drugače pripadla zavetišču.) in

5. oddajo šolanih psov (po opravljenem tečaju bi pse oddali nazaj v okolje). Pri oddaji bi spodbujali obsojence, da pri tem aktivno sodelujejo – opravijo predstavitveni program šolanih psov na poligonu in v ta namen izdelajo vabila za oddajo, urejajo spletno stran itd. Obenem bi bila obsojencu ponujena možnost, da posvoji psa oziroma ga odda svojem ter zanj prevzame odgovornost po odpustu iz zapora.

Ob predpostavki, da bi bila prva faza programa šolanja psov v zaporu na Dobu uspešna, bi se lahko pričela uresničevati druga faza programa – vzpostavitev vzrejnega centra. S šolanjem in uporabo službenih psov se v Sloveniji ukvarjajo znotraj štirih državnih organov: policije, pravosodne policije, carine in vojske. Pogovori o izvedbi skupnega projekta vzpostavitve vzrejnega centra državnih organov potekajo že vrsto let. Zaradi pomanjkanja volje državnih organov, strokovnega kadra za vzrejo psov ter kakovostnih psov za odkup predlagamo vzpostavitev vzrejnega centra na območju zapora na Dobu. Vzrejni center bi vzpostavili na temeljih prve faze programa šolanja psov v zaporu na Dobu:

1. iz programa šolanja in oskrbe psov iz zavetišč bi pridobili zelo kakovosten in strokoven kinološki kader (obsojenci bi se naučili dela s psi v prvi fazi programa),
2. uporabili bi obstoječo infrastrukturo,
3. opravili bi ustrezno registracijo pri Kinološki zvezi Slovenije za vzrejo službenih pasem (v preteklosti je na območju zapora Dob že delovala »Psarna izpod Debenca«, ki je vzrejala predvsem Kraške ovčarje) in
4. obsojenci bi bili aktivno vključeni v program »vzreja in socializacija mladičev«, kjer bi pomagali pri vzreji mladičev v kakovostne delovne službene pse.

Praktičnost vzrejnega centra vidimo v kvalitetni vzreji in vzgoji pasjih mladičev na enem mestu. Vzrejni center bi obenem omogočal sodelovanje predstavnikov različnih državnih enot vodnikov službenih psov, ki bi s svojimi predlogi in pobudami spreminjali razvoj vzreje z ozirom na potrebe po psih. Vzpostavitev vzrejnega centra hkrati pomeni korak naprej pri terapevtski obravnavi obsojencev v sklopu programa šolanja psov.

5 ZAKLJUČEK

V prispevku se nismo osredotočili na normative pravne ureditve, temveč smo predstavili obstoječe dobre prakse in možnosti za povečanje zaposlitve obsojencev v zaporu na Dobu. Predlogi za izboljšave, ki smo jih navedli, niso nekaj novega, temveč so bile v zaporu na Dobu prisotne že v preteklosti. Predvidevamo, da so razlogi za neuvajanje izboljšav, ki bi povečale možnosti

za zaposlovanje obsojencev organizacijske in deloma tudi finančne narave (začetni finančni vložek za povečanje števila delovnih mest za obsojence v obliki vzpostavitve primerne infrastrukture in zagotavljanja ustreznih sredstev za delo ter morebitnega povečanja števila zaposlenih, ki bi nadzorovali obsojence pri delu), saj smo ugotovili, da obstaja zakonska podlaga ob hkratni institucionalni podpori. Obsojenci sami izražajo željo po delu, saj jim lajša posledice monotonega življenja v zaporu, predstavlja jim vir zaslužka (kljub temu, da je zelo nizek) ter jim hkrati pomaga pri pridobivanju ugodnosti (izven in znotraj zapora).

Zapor na Dobu je primeren za vpeljevanje novih programov, kot je pridelovanje hrane za lastne potrebe (samooskrba) in šolanje psov, prav zaradi značilnosti zaporniške populacije (številčnost obsojencev in značilnosti kazni obsojencev – daljše kazni), saj je za tovrstno delo smiselno usposablјati tiste obsojence, ki se bodo lahko ustrezno izurili in nato svoje usluge v zaporu nudili dalj časa. Zapor na Dobu ima obenem ustrezen prostor (velikost in ustreznost površin za obdelovanje zemlje) za pridelavo kmetijskih pridelkov v večjem obsegu kot tudi za postavitev vzrejnega centra oziroma psarne, kjer bi pri vzreji psov pomagali tudi obsojenci. Uvedba novih programov, ki bi bili usmerjeni v samooskrbo zapora s hrano in vzreje psov, bi izboljšala usposobljenost zaposlenih (s področja kinologije), hkrati pa bi se ustvarila nova delovna mesta za obsojence pri pridelavi kmetijskih izdelkov in vzreji psov. Predvidevamo, da bi tovrstno zaposlovanje obsojencev pozitivno vplivalo na počutje celotne populacije v zaporu in tudi na pridobivanje delovnih navad, razbremenitev obsojencev in »prekinitev« vsakodnevne rutine. Šolanje psov predstavlja eno izmed redkih priložnosti, ki jo velja izkoristiti za premostitev distance med širšo družbeno skupnostjo in obsojenci ter preko katere bi lahko dosegli zmanjšanje predsodkov in stigmatizacije obsojencev po odpustu. Pri tovrstnem delu gre namreč za neke vrste vračanje in nadomestilo skupnosti za povzročeno škodo – načela restorativne pravičnosti. Uvedba tovrstne oblike zavetišča za zapuščene pse na območju zapora na Dobu bi razbremenila nekatera zavetišča in pomagala tam nastanjenim živalim. Pomoč navedenim pa posledično pomeni pomoč skupnosti oziroma družbi in državi.

UPORABLJENI VIRI

- Bavcon, L., Bele, I., Kobe, P. in Šelih, A. (1984). *KZ SFRJ s pojasnili, sodno prakso in literaturo*. Ljubljana: ČZ Uradni list SR Slovenije.
- Brinc, F. (1990). Delo obsojencev. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41(1), 12–23.
- Brinc, F. (2007). *Izbrane penološke teme: Začasni učni pripomoček za študente v visokošolskem programu Varstvoslovja* (neobjavljeno gradivo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Carli, A., Hren, M., Kotnik, A., Magister, N., Novak, S., Perhanc, O. ... Zupančič, M. (2004). *Letno poročilo 2003*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Carli, A., Hren, M., Kotnik, A., Magister, N., Novak, S., Perhanc, O. ... Zor, Ž. (2005). *Letno poročilo 2004*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.

- Carli, A., Kotnik, A., Peteh, B., Požar, D., Valentinčič, D., Koren, G. ... Peteh Volf, S. (2011). *Letno poročilo 2010*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Carli, A., Kotnik, A., Peteh, B., Požar, D., Valentinčič, D., Salec, E. ... Peteh Volf, S. (2012). *Letno poročilo 2011*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Carli, A., Kotnik, A., Zdešar Vochl, A., Peteh, B., Požar, D., Černetič, I. ... Peteh Volf, S. (2009). *Letno poročilo 2008*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Carli, A., Kotnik, A., Zdešar Vochl, A., Peteh, B., Požar, D., Valentinčič, D. ... Peteh Volf, S. (2010). *Letno poročilo 2009*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Constitutio Criminalis Theresiana. (1768). *Serichfzordnung*, (1768).
- Cullen, F. T., Smith, P., Lowenkamp, C. T. in Latessa, E. J. (2009). Nothing works revisited: Deconstructing Farabee's »rethinking rehabilitation«. *Victims & Offenders*, 4(2), 101–123.
- Dob ni samo zapor: Obisk predsednika vlade Pahorja na povabilo ministra za pravosodje Zalarja. (13. 10. 2010). Slomedia.it. Pridobljeno na <http://www.slomedia.it/dob-ni-samo-zapor-obisk-predsednika-vlade-pahorja-na-povabilo-ministra-za-pravosodje-zalarja>
- European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. (1996). *Report to the Government of Slovenia on the visit to Slovenia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Strasbourg: Council of Europe.
- European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. (2013). *Report to the Government of Slovenia on the visit to Slovenia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Strasbourg: Council of Europe.
- Fon Zidar, Ž. (2013). *Intervju Željke Fon Zidar z Zoranom Remičem*. Šmarje pri Jelšah: Klub Kraških ovčarjev Slovenije. Pridobljeno na <http://www.kkos.si/index.php/clanki/40-intervju-zeljke-fon-zidar-z-zoranom-remice>
- French, S. A. in Gendreau, P. (2006). Reducing prison misconducts what works! *Criminal Justice and Behavior*, 33(2), 185–218.
- Furst, G. (2006). Prison-based animal programs: A national survey. *The Prison Journal*, 86(4), 407–430.
- Hacin, R. (2015). Pregled slovenskega penološkega raziskovanja od sredine petdesetih let dvajsetega stoletja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(3), 235–252.
- Harbolt, T. in Ward, T. (2001). Teaming incarcerated youth with shelter dogs for a second chance. *Society & Animals*, 9(2), 177–182.
- Hines M., L. (2003). Historical perspectives on the human-animal bond. *American Behavioral Scientist*, 47(1), 7–15
- Južnič, S. (1989). *Politična kultura*. Maribor: Obzorja.
- Kazenski zakon Republike Slovenije. (1990). *Uradni list SRS*, (5/90).

- Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ). (1994). *Uradni list RS*, (63/94).
- Kazenski zakon Socialistične federativne republike Jugoslavije. (1976). *Uradni list SFRJ*, (44/76).
- Kotnik, A., Peteh, B., Požar, D., Salecl Božič, E., Koren, G., Musić, J. ... Glavica, T. (2015). *Letno poročilo 2014*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Kotnik, A., Peteh, B., Požar, D., Salecl Božič, E., Koren, G., Musić, J. ... Glavica, T. (2016). *Letno poročilo 2015*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Kotnik, A., Peteh, B., Požar, D., Valentinčič, D., Salecl Božič, E., Koren, G. ... Glavica, T. (2013). *Letno poročilo 2012*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Kotnik, A., Peteh, B., Požar, D., Valentinčič, D., Salecl Božič, E., Koren, G. ... Glavica, T. (2014). *Letno poročilo 2013*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Magister, N. (ur.) (2001). *Letno poročilo 2000*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Magister, N. (ur.) (2002). *Letno poročilo 2001*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Magister, N. (ur.) (2003). *Letno poročilo 2002*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Magister, N. (ur.) (2006). *Letno poročilo 2005*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Magister, N. (ur.) (2007). *Letno poročilo 2006*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Magister, N. (ur.) (2008). *Letno poročilo 2007*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij.
- Mathiesen, T. (1990). *Prison on trial*. London: Sage.
- Martinson, R. (1974). What works? Questions and answers about prison reform. *The Public Interest*, 35, 22–54.
- Meško, G., Fields, C. in Smole, T. (2011). A concise overview of penology and penal practice in Slovenia: The unchanged capacity, new standards, and prison overcrowding. *The Prison Journal*, 91(4), 398–424.
- Meško, G., Fields, C. in Hacin, R. (v tisku). An overview of penology and penal practice in Slovenia after 1991. *Imprisonment in Balkan*.
- Petrovec, D. (2004). *Vpliv družbenih sprememb na izvrševanje kazenskih sankcij*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Petrovec, D. (2015). Penologija. V A. Šelih in K. Filipčič (ur.), *Kriminologija* (str. 183–236). Ljubljana: IU Software, GV Založba.
- Policija. (2016). *Letno poročilo policije za leto 2015*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2015_popravljeno.pdf
- Radišić, N. (29. 7. 2016). *Država ih je osudila, a sada rade za nju*. Pridobljeno na <http://rs.n1info.com/a180903/Vesti/Vesti/Renoviran-zatvor-u-Sremskoj-Mitrovici.html>
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. (2008). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Pridobljeno na <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

- Strimble, O. E. (2003). A history of prison-inmate animal interaction programs. *American Behavioral Scientist*, 47(1), 70–78.
- Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij [URSIKS]. (2009). *Strokovni posvet »Kakšne zapore potrebujemo?«*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
- Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij [URSIKS]. (2010). *Predstavitev Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
- Varuh človekovih pravic. (2010). *Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2009*. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.
- Wells D. L. (2007). Domestic dogs and human health: An overview. *British Journal of Health Psychology*, 12(1), 145–156.
- Wenner, A. (2012). *Prison animal programs: A brief review of the literature*. Massachusetts: Department of Correction. Pridobljeno na <http://www.mass.gov/eopss/docs/doc/research-reports/prisonanimalprograms-literature-review-final.pdf>
- Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1-UPB3). (2009, 2011, 2012, 2013, 2015). *Uradni list RS*, (65/09, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 82/13, 55/15).
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS). (1973). *Uradni list SRS*, (231/73).
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1). (2006, 2008, 2009, 2012, 2015). *Uradni list RS*, (110/06, 76/08, 40/09, 109/12, 54/15).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1B). (2011). *Uradni list RS*, (91/11).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1F). (2015). *Uradni list RS*, (54/15).
- Završnik, A. (2015). Viktimologija. V A. Šelih in K. Filipčič (ur.), *Kriminologija* (str. 126–182). Ljubljana: IU Software, GV Založba.
- Zbirka predpisov o izvrševanju kazenskih sankcij. (1975). Ljubljana: ČZ Uradni list SRS.
- Zebec Koren, M. (1992). Kako misliti resocializacijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 43(2), 227–239.
- Žišt, D. (2009). *Utrinki življenja za rešetkami*. Tržič: Učila.

O avtorjih:

Zoran Remić, magister varstvoslovja, direktor Zavoda za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje. E-pošta: zoran.remic@gov.si

Aleš Udovč, diplomirani varstvoslovec, inštruktor za šolanje vodnikov službenih in reševalnih psov, inšpektor operativni vodja v URSIKS Zavoda za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni. E-pošta: ales.udovc@gov.si

Danijel Prevolšek, profesor športne vzgoje, vodja 5. oddelka obsojencev Zavoda za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni. E-pošta: danijel.prevolsek@gov.si

Rok Hacin, magister varstvoslovja, mladi raziskovalec in asistent za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: rok.hacin@fvv.uni-mb.si

Strokovna usposobljenost zasebnovarnostnega osebja ter sodelovanje s policijo pri zagotavljanju varnosti v Republiki Sloveniji

Sara Trstenjak

Namen prispevka:

Namen prispevka je pregledati in oceniti stanje zasebnega varovanja, strokovno usposobljenost zasebnovarnostnega osebja ter sodelovanje s policijo po prehodnem petletnem obdobju od sprejetja Zakona o zasebnem varovanju leta 2011 do marca leta 2016.

Metode:

V prvem delu smo uporabili deskriptivno metodo. Na podlagi izbrane domače literature in zakonodaje je bila uporabljena metoda analize in interpretacije vsebine pisnih in internetnih virov. Drugi del prispevka zaokrožuje empirična metoda. Izdelana je bila spletna anketa, ki so jo izpolnili varnostni menedžerji zasebnih varnostnih družb. Zbrani podatki so bili analizirani z uporabo programov za kvantitativno analizo (SPSS in Microsoft Excel).

Ugotovitve:

Večinsko mnenje oseb, odgovornih za zakonitost, strokovnost in učinkovitost storitev varovanja, je, da je regulativa na področju zasebnega varovanja ustrezna. Pogrešajo predvsem večji pomen tehničnega varovanja, konstruktivni nadzor s strani Inšpektorata RS za notranje zadeve, sodelovanje s predstavniki policije, teoretično in praktično kakovostnejša usposabljanja, strokovne monografije in posledično dvig kakovosti storitev zasebnega varovanja ter s tem ugled dela zasebnega varnostnika v družbi.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Zaradi načina zbiranja podatkov in vzorca izraža raziskava problematiko zasebnega varovanja skozi oči varnostnih menedžerjev. Ugotovitev zaradi manjšega vzorca ni mogoče posploševati in so namenjene predvsem strokovni javnosti, ki si prizadeva za izboljšanje zasebnega varovanja.

Praktična uporabnost:

Izsledki članka nam poleg vpogleda v značilnosti obravnavane tematike ponujajo podlago za nadaljnje raziskovanje, hkrati pa nakazujejo možne rešitve obravnavanega problema na ravni države.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Po pregledu obstoječe literature menimo, da prispevek tovrstno problematiko obravnava med prvimi.

UDK: 351.746.2

Ključne besede: zasebno varovanje, zasebnovarnostno osebje, strokovna usposobljenost, policija, sodelovanje

Examination of the Professional Qualifications of Security Personnel and their Cooperation with the Police in the Process of Ensuring Security in the Republic of Slovenia

Purpose:

The aim of the paper has been to review and assess the status of private security in Slovenia, professional qualifications of private security personnel, and the cooperation between the police and private security personnel after a transitional period of five years from the adoption of the Private Security Act of 2011.

Design/Methods/Approach:

In the first part the author applies a set of interpretative descriptive methods to analyse the selected literature and the existing domestic legislation. The second part is devoted to the empirical (quantitative) analysis. For the purposes of this paper, we designed an online survey intended for security managers. The link to the survey was sent to numerous Slovenian private security companies. The acquired survey data was then analysed using selected quantitative analysis software (SPSS and Excel).

Findings:

The majority of security managers see existing regulation in the field of private security as appropriate. However, they do miss more emphasis on technical protection, constructive supervision by the Inspectorate of the Ministry of Interior, cooperation with representatives of the police, theoretical and practical quality training and professional monographs. All of the above would in their opinion help raise the quality of private security services, as well as the overall reputation of the occupation of private security guards in the Slovenian society.

Research Limitations/Implications:

Given the data collection methods, as well as the survey sample, our findings are mainly a reflection of the issue of private security as perceived by security managers. Due to the small sample, generalizations are not possible. The findings should prove useful primarily for professionals, who aim to improve the state of Slovenian private security industry.

Practical application:

In addition to yielding several important insight into the covered issue, the results of the paper also provide a basis for further research, and serve as a stepping-stone in devising future state-wide solutions to the addressed problems.

Originality/Value:

Via the review of the existing literature we have not found any similar paper, and thus believe that the paper is among the first to deal with such issues.

UDC: 351.746.2

Keywords: private security, private security personnel, professional qualifications, police, cooperation

1 UVOD

Potreba po varnosti (tako v širšem kot ožjem smislu) je na Maslowovi (1943) hierarhiji potreb uvrščena precej visoko (Bučar, 1997). Tudi slovenski zakonodajalec je prepoznal varnost kot eno izmed človekovih pravic in temeljnih svoboščin in jo zato opredelil tudi v Ustavi Republike Slovenije. Je vrednota, ki zagotavlja nemoteno opravljanje vseh dejavnosti, tako da se odvrčajo notranje in zunanje nevarnosti, ki bi lahko ogrožale varovanje temeljnih družbenih vrednot.

Sistem zagotavljanja notranje varnosti v Sloveniji in drugih razvitih državah temelji na delovanju državnih organov in služb, kot so: policija, državno tožilstvo, pravosodni organi, carina, obveščevalno-varnostne službe, občinsko redarstvo ter inšpekcijski in drugi organi formalnega nadzorstva. K notranji varnosti pa prispevajo tudi nedržavni, zasebni varnostni mehanizmi, katerih najštevilčnejši predstavnik so zasebnovarnostne družbe in njihovo varnostno osebje (več o vlogi zasebnovarnostnih akterjev znotraj sistemov nacionalne varnosti glej Sotlar, 1997).

V Sloveniji je zasebno varovanje staro komaj nekaj več kot dve desetletji. Leta 2003 je bilo to področje celovito prilagojeno evropski zakonodaji, leta 2011 pa je Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1, 2011) odpravil nekatere nejasnosti in pomanjkljivosti obstoječega zakona.

Ob peti obletnici uveljavitve ZZasV-1 (2011) smo opravili raziskavo, s katero smo želeli preveriti praktično uporabnost in poznavanje zakona. Velik poudarek smo dali ustreznosti strokovnih usposabljanj in izpopolnjevanj varnostnega osebja¹ ter sodelovanju varnostnikov in varnostnih menedžerjev s policijo.

2 KRATEK PREGLED ZAKONODAJE NA PODROČJU ZASEBNEGA VAROVANJA V SLOVENIJI

Čeprav so bile prve zasebnovarnostne družbe ustanovljene že leta 1989 (Sotlar in Čas, 2011), specifične zakonodaje, ki bi urejala tovrstno dejavnost, ni bilo vse do leta 1994. Kot pišejo poznavalci stroke (Čas, 2000; Nalla, Madan in Meško, 2009; Nalla, Meško, Sotlar in Johnson, 2006; Sotlar in Čas, 2011), so se do leta 1994 zasebnovarnostne družbe ustanovljale na podlagi Zakona o podjetjih (1988), nekatere pravice in dolžnosti varnostnikov pa je določal Zakon o splošni ljudski

¹ Varnostno osebje je krovni termin, ki ga po 5. členu Zakona o zasebnem varovanju (ZZasV-1, 2011), uporabljamo za osebje: varnostnik čuvaj, varnostnik, varnostnik nadzornik, operater VNC, varnostnik telesni stražar, varnostni menedžer, varnostni tehnik in pooblaščen inženir varnostnih sistemov.

obrambi in družbeni samozaščiti (1982). Leta 1994 je vlada sprejela Zakon o zasebnem varovanju in o obveznem organiziranju službe varovanja (1994), ki je prvi pravni temelj za subjekte zasebnega varstva (Čas, 2013; Sotlar in Meško, 2009). Med ključnimi novostmi je bila tudi ustanovitev Zbornice Republike Slovenije za zasebno varovanje (v nadaljevanju ZRSZV)² in obvezno članstvo. ZRSZV je bila odgovorna za odobritev in odvzem licenc ter ustrezen razvoj regulativnih standardov na področju zasebnega varovanja (Sotlar in Meško, 2009). Področje zasebnega varovanja je bilo celovito prilagojeno evropski zakonodaji in »novim razmeram in potrebam na področju zasebnega varovanja« (Sotlar in Čas, 2011, str. 229) z Zakonom o zasebnem varovanju (ZZasV) iz leta 2003. Med drugim je zakon podal nove razdelitve oblik zasebnega varovanja, ZRSZV je odvzel nekaj javnih pooblastil (npr. podeljevanje licenc je bilo vrnjeno Ministrstvu za notranje zadeve), po drugi strani pa ji podelil nove naloge. Prav tako je zakon ustrežneje uredil tudi usposabljanje na področju zasebnega varovanja (Nalla et al., 2006; Meško, Nalla in Sotlar, 2005; Sotlar in Meško, 2009).

Savski, Grilc, Jarc in Mele (2012) pišejo, da je bil zakon (ZZasV, 2003) iz leta 2003 večkrat noveliran tudi na račun incidentov (Global, Lipa in rop SKB-ja), pri katerih so glavno negativno vlogo odigrali zasebni varnostniki (Sotlar in Meško, 2009; Sotlar in Čas, 2011). Številne novele so povzročale nejasnosti in nepreglednost, kar je posledično privedlo do pobud za spremembe. Pri pobudah za izboljšave zasebnega varstva so sodelovali predstavniki zasebnega varovanja, detektivske dejavnosti, občinskega redarstva, policije ter inšpektorata in ministrstva za notranje zadeve (Savski et al., 2012). Po Sotlarjevih (2007a) navedbah je dodatne pobude za spremembo in oblikovanje ustrezne regulative spodbudilo to, da se je zasebno varovanje v zadnjih nekaj letih močno razvilo po količini in kakovosti, saj prevzema vedno več vlog in kompleksnejših nalog ter se celo mednarodno povezuje. K temu je veliko prispeval tudi nagel razvoj raznovrstne tehnologije za varovanje in nadzorovanje, njenemu hitremu uvajanju pa so bili mnogokrat precej bolj naklonjeni v zasebnem sektorju kakor v državnem (Sotlar, 2007a). Gre za razvoj, ki ga je močno občutiti še danes. Na podlagi pripomb, predlogov in usklajevanja subjektov varovanja je nastala Strategija na področju zasebnega varstva (2010) kot osnovno izhodišče ureditve zasebnega varovanja in je bila podlaga za pripravo strateških, institucionaliziranih, nadzornih in normativnih sprememb razvoja te dejavnosti. Med drugim je strategija izhodišče za novi Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1), ki je začel veljati 26. 3. 2011. Savski et al. (2012) navajajo, da se novi zakon ne razlikuje od ciljev in načel predhodnih predpisov. Odpravlja pa nejasnosti in pomanjkljivosti, ki so se pokazale pri prej uporabljenih zakonskih aktih in na katere je opozorila sodna praksa. Tako med drugim dejansko tudi natančno definira sam pojem zasebnega varovanja (Savski et al., 2012). »Zasebno varovanje je varovanje ljudi in premoženja na varovanem območju, določenem objektu ali prostoru pred nezakonitimi dejanji, poškodovanjem ali uničenjem z varnostnim osebjem ter sistemi tehničnega varovanja, ki se opravlja v oblikah, določenih s tem zakonom.« (ZZasV-1, 2011, 2. čl., 1. odst.) Nekatere težave in želje (izboljšava sodelovanja med policisti in

2 Zbornica Republike Slovenije za zasebno varovanje se je leta 2007 preimenovala v Zbornico za razvoj slovenskega zasebnega varovanja (Sotlar in Čas, 2011).

varnostniki, boljše izobraževanje) so pokazala že empirična raziskovanja (Meško et al., 2005). Zakon o zasebnem varovanju iz leta 2011 tako uvaja številne novosti, ki bi v teoretičnem smislu izboljšale kakovost zasebnega varovanja (npr. uporaba standardov, varnostno preverjanje oseb v panogi, določitev z zasebnim varovanjem nezdružljivih dejavnosti, konkretizacija pogojev za pridobitve ali odvzem licenc, določitev pravil glede opreme, obleke in oznak za zasebno varovanje, izboljšava evidence, večje zahteve po izobraževanju itd.) (Savski et al., 2012). Toda obstaja resno pomanjkanje kazalnikov, ali se ta določila v praksi upoštevajo. Določene kršitve določil (že precej časa) zaznavajo inšpektorji Ministrstva za notranje zadeve, zadolženi za področje zasebnega varovanja. V poročilih Inšpektorata RS za notranje zadeve (Perko, 2014, 2015, 2016) so navedeni primeri kršitev; npr. ni bilo sklenjenega zavarovanja pred odgovornostjo za škodo, ki bi lahko nastala pri opravljanju nalog, varnostniki niso imeli službenih izkaznic oziroma niso nosili ustrezne delovne obleke. Zaznane so bile tudi resnejše kršitve, npr. da imetniki licenc niso imeli v delovnem razmerju za nedoločen čas s polnim delovnim časom varnostnega menedžerja, ki bi opravljal naloge odgovorne osebe, ali pa so bi bili sami varnostni menedžerji. Na področju izobraževanja je Inšpektorat RS za notranje zadeve v letih 2013–2015 zaznal kršitve neizvajanja internega izpopolnjevanja, ki bi se moralo izvajati enkrat letno glede na vrsto del, ki jih opravlja varnostno osebje določene varnostne družbe. Zaznane so bile nepravilnosti, saj interna strokovna izpopolnjevanja niso vključevala teoretičnih in praktičnih znanj, določenih z veljavnimi programi, ter strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja, preverjanja teoretične in praktične usposobljenosti, iz katerega je razvidno, da so udeleženci strokovno usposobljeni za opravljanje določenih nalog zasebnega varovanja (Perko, 2014, 2015, 2016).

3 ANOMALIJE NA PODROČJU ZAKONODAJE, KI UREJA ZASEBNO VAROVANJE

Vsekakor je področje zasebnega varovanja z ZZasV-1 (2011) bistveno bolj urejeno. Ampak, kot opozarja Vačovnik (2015), nekatere gospodarske družbe, ki ponujajo zasebnovarnostne storitve, ne izpolnjujejo zahtev državne regulative, s tem pa ustvarjajo na trgu *damping* in nelojalno konkurenco. Posledica so ekonomsko neupravičene cene, neizpolnjevanje zahtev in ne nazadnje nižja kakovost varovanja. V praksi je mogoče pri zasebnem varovanju prepoznati tri vrste družb: tiste, ki spoštujejo zakonske zahteve, tiste, ki se nekaterim zahtevam izognejo, in tiste, ki v celoti prezrejo zakonsko in podzakonsko ureditev zasebnega varovanja. Ob tem ugotavlja, da država postavlja višje zahteve za kakovost kakor naročnik. Ker ni zunanjega plačnika dodatnih zahtev, stroški bremenijo plačo varnostnika kljub njegovim izpolnjenim višjim kompetencam in opremljenosti (Vačovnik, 2015).

Poleg zgoraj omenjene anomalije se v praksi pojavljajo kritike še glede (Čas, Toporiš-Božnik in Rep, 2013; Lokovšek, 2015; Volčanj, 2011):

- zapostavljanja sistemov tehničnega varovanja,³
- neustreznega strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja,
- problematike (ne)sodelovanja varnostnega osebja in imetnikov licenc s policijo.

Prav zadnji dve kritiki smo želeli podrobneje raziskati in jih obsežneje razlagamo v nadaljevanju.

3.1 Kritike zaradi neustreznega strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja

Delo varnostnika zahteva obsežen nabor znanja in različnih veščin (Mikuš, 1998), ki se z vsakim na novo podeljenim pooblastilom oziroma nalogo še poveča. Po določilih 4. dela ZZasV-1 (2011) se mora varnostno osebje obvezno strokovno usposabljati in izpopolnjevati zaradi pridobivanja in izpopolnjevanja strokovnega znanja in spretnosti po programih strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja osebja, ki jih določi minister za notranje zadeve, glede na vrsto dela, ki ga varnostno osebje opravlja pri zasebnem varovanju. Strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje po 38. členu ZZasV-1 (2011) pomeni:

- usposabljanje po programih strokovnega usposabljanja,⁴
- letno interno izpopolnjevanje,
- izpopolnjevanje po programih obdobjnega strokovnega izpopolnjevanja.⁵

Varnostno osebje se mora pred opravljanjem posameznih vrst del udeležiti strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja ter mora uspešno opraviti preizkus strokovne usposobljenosti. Stroške obveznega strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja, ki sta v interesu delodajalca, ter preizkus usposobljenosti plača imetnik licence (varnostna družba) ali izvajalec internega varovanja oziroma posameznik sam, če nima sklenjenega delovnega razmerja.

Strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje izvajajo organizatorji strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja, ki jim je podeljeno javno pooblastilo. V Republiki Sloveniji je zelo veliko zavodov in izvajalcev, ki z različnimi izobraževalnimi pristopi usposablajo prihodnje varnostno osebje. Zaznati je velike razlike med strokovnimi vsebinami za slušatelje, ki obiskujejo srednje strokovno izobraževanje

3 Čeravno ZZasV-1 (2011) jasno opredeljuje fizično in tehnično varovanje (slednje opredeljuje v 18. točki 5. člena ZZasV-1, 2011), se mu očita prevelik poudarek prevega, saj so v ospredju ukrepi in dolžnosti varnostnega osebja oz. sta bralcu zakona razumljiveje predstavljeni oblika in izvedba fizičnega varovanja – s pomočjo varnostnega osebja.

4 Varnostno osebje je strokovno usposobljeno, ko opravi izobraževalni program iz zasebnega varovanja v okviru javnega izobraževalnega programa ali opravi strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje po ZZasV-1 (2011) ali pridobi nacionalno poklicno kvalifikacijo iz zasebnega varovanja.

5 Varnostno osebje se mora vsakih pet let od opravljenega osnovnega strokovnega usposabljanja oziroma izobraževanja udeležiti obdobjnega strokovnega izpopolnjevanja po programih, ki jih določi minister.

(SSI) tehnik varovanja⁶ ali poklicno-tehnično izobraževanje (PTI) tehnik varovanja⁷ ali imajo formalno priznano usposobljenost, kar je pogoj za opravljanje poklica na podlagi nacionalnega poklicnega standarda (NPK).⁸ Prav tako je paradoksalno, da se programi izvajajo na podlagi predlaganih vsebin poklicnih standardov ter katalogov strokovnega znanja in spretnosti, vendar pa ni enotnih učbenikov, knjig in strokovnega gradiva z vsebinami, ki bi jih morale prihodnje varnostno osebe usvojiti in obvladati v sklopu strokovnega usposabljanja. Urad za razvoj izobraževanja, ki deluje v okviru ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, omogoča vpogled v katalog učbenikov za srednje šole. Program (Trubar – učbeniški sklad, n. d.) razodeva nabor vseh učbenikov za strokovne module in vsebinske sklope, s katerimi se dosežajo vzgojno-izobraževalni cilji in standardi znanja, opredeljeni v učnih načrtih oziroma katalogih znanja. Vendar pa takih, ki bi spadali v sklope varnosti, varovanja, zasebnega varovanja, tehnika varovanja ali kar varnostnika, ni.

Tudi trajanje usposabljanja je sporno. Ali je mogoče enačiti strokovno usposobljenost nekoga z zaključenim štiriletnim strokovnim izobraževanjem z nekom, ki je v dobrem mesecu opravil nacionalno poklicno kvalifikacijo, in sta na trgu dela oba primerna za opravljanje istega poklica, npr. varnostnika.

Zaznati je veliko pomanjkljivosti v strokovni podkovanosti izvajalcev omenjenih programov. Izvajalci, ki lahko posredujejo znanje različnih strokovnih modulov, npr. varovanje ljudi in premoženja, varnosti in zdravja pri delu, tehničnega varovanja, varstva pred požari itn., so lahko iz različnih visokošolskih strokovnih krogov fizike, kemije, ekonomije, gradbeništva, strojništva, varstvoslovja itd. brez predhodnih ustreznih usposabljanj in/ali delovnih izkušenj s področja zasebnega varovanja.⁹ Strokovnih usposabljanj za izvajalce ni. Verjetno ni treba posebej poudarjati, da je strokovnost vsebin, posredovanih sluшатeljem, sporna, če je odvisna od samoiniciative izvajalcev in njihovega lastnega zavedanja o nujnosti udeležbe na strokovnih posvetih, konferencah, seminarjih itd.

6 Po podatkih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport RS (2017) so zavodi, ki izvajajo »SSI«: Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje, d. o. o., Ekonomska šola Celje, Prometna šola Maribor, Šolski center Ljubljana, Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja, Center za usposabljanje varnostnega osebja.

7 Po podatkih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport RS (2017) so zavodi, ki izvajajo »PTI«, naslednji: Ljudska univerza Kranj – Center za izobraževanje in kulturo, Prometna šola Maribor, Šolski center Slovenske Konjice-Zreče, Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja, Center za usposabljanje varnostnega osebja.

8 Po podatkih (Nacionalna poklicna kvalifikacija, 2017) so izvajalci NPK varnostnik: Gospodarska zbornica Slovenije – Center za poslovno usposabljanje, Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja, Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje, d. o. o., Varnost Maribor, d. d., UPI Ljudska univerza Žalec, Zasavska ljudska univerza Trbovlje, Zavod Karnika, Sab, varovanje in storitve, d. o. o.

9 Podrobnejše navedbe o zahtevanem znanju izvajalcev strokovnih modulov programa tehnik varovanja določa posebni del opredelitve srednješolskih izobraževalnih programov (Opredelitev srednješolskih programov – tehnik varovanja, n. d.).

3.2 Problematika (ne)sodelovanja varnostnega osebja in imetnikov licenc s policijo

Med petimi ključnimi dolžnostmi varnostnikov, ki jih morajo vedno izpolnjevati, ne glede na to, katero vrsto del opravljajo, najdemo tudi dolžnost obveščanja policije o uporabi ukrepa in strelnega orožja¹⁰ ter obveščanja pristojnega organa o kaznivem dejanju in zavarovanju kraja kaznivega dejanja (Čas, 2013; ZZasV-1, 2011, 5. čl.). Pri tem mora varnostnik ob naznanitvi kaznivega dejanja navesti dokaze, ki jih pozna, in storiti vse potrebno, da se zavarujejo in ohranijo sledovi in dokazi kaznivega dejanja ter druga dokazila, pomembna za nadaljnji kazenski postopek (Čas, 2010; Savski et al., 2012). Varnostniki morajo pred tem oziroma do prihoda policije na kraj kaznivega dejanja po svojih zmožnostih poskrbeti za varnost ljudi in premoženja ter opraviti prva nujna opravila in ukrepe po zaznavi kaznivega dejanja.

Da bi še bolj izboljšali stanje, sodelovanje in predhodno zgolj enosmerno potovanje informacij (Meško et al., 2005; Sotlar in Meško, 2009), je bil maja 2013 med ZRSZV in policijo sklenjen Protokol o medsebojnem sodelovanju med Zbornico za razvoj slovenskega zasebnega varovanja in Ministrstvom za notranje zadeve, Generalno policijsko upravo (v nadaljevanju Protokol, 2013). Sodelovanje zajema različna skupna delovna področja ter temelji na procesnih in materialnih zakonskih in podzakonskih predpisih (Policija, 2013). Protokol (2013, str. 2–3) naj bi omogočil medsebojno sodelovanje ZRSZV in policije, »nanašajoč se na postopke in izmenjavo podatkov ter informacij, pomembnih za zagotavljanje varovanja ljudi in premoženja, z namenom varovanja javnega reda, javne varnosti, varstva naročnikov, tretjih oseb in varnostnega osebja, ki neposredno opravlja dejavnost zasebnega varovanja, ter podatkov v zvezi z zasebnim varovanjem«. Kljub temu, da avtorji (Meško et al., 2005; Nalla et al., 2009; Rojs, 2013; Sotlar, 2007a; Sotlar in Meško, 2009; Vavpotič in Čas, 2014) ugotavljajo, da je odnos med varnostnim osebjem in policijo primeren ter ustreza tudi formaliziranemu sodelovanju, ki se nanaša na postopke in izmenjavo podatkov ter informacij, pomembnih za zagotavljanje varovanja ljudi in premoženja, praksa zaznava anomalije, ki so posledica napačne interpretacije, pomanjkljivosti in slabega poznavanja krovnega zakona na področju zasebnega varovanja ter drugih zakonskih in podzakonskih aktov. Lokovšek (2015) tako na primer poudarja problematiko:

- nepoznavanja ukrepov varnostnika s strani policije,
- napačnega svetovanja varnostnikom, katera dejstva so pomembna za temeljito izpolnjeno poročilo o uporabi ukrepov,
- napačnega razumevanja ukrepa zadržanja osebe,
- zavračanja zahtev za kazenski pregon,¹¹

¹⁰ Po 57. členu ZZasV-1 (2011) je varnostnik dolžan takoj obvestiti policijo, če: zadrži osebo, uporabi sredstva za vklepanje in vezanje, uporabi fizično silo, plinski razpršilec ali strelno orožje. Če je oseba pri uporabi ukrepov varnostnika telesno poškodovana tako, da potrebuje medicinsko pomoč, je varnostnik dolžan poskrbeti, da jo čim prej dobi, in o tem obvestiti policijo. Prav tako je dolžan obvestiti policijo takrat, ko je uporabil službenega psa v nasprotju z ZZasV-1 (2011).

¹¹ Lokovšek (2015) poudarja tudi, da obrazci za navedbo kazenskega pregona niso zakonsko opredeljeni, zato so primeri zavračanja zahteve za kazenski pregon, ki jo vložijo naročniki, neutemeljeni. Navsezadnje človek pričakuje, da mu policist pri vložitvi obrazca za kazenski pregon pomaga, ga usmerja in vodi vse do popolnosti, ne pa omejuje.

- občutka varnosti in zagotavljanja anonimnosti udeležencev v postopku,¹²
- zavrnitve predlogov za pregon domnevnih storilcev kaznivih dejanj zaradi premajhne vrednosti nastale škode,
- pomanjkljive izmenjave informacij in podatkov med policijskimi postajami,¹³
- določanja varovanega območja,
- nedosegljivosti policistov za zasebno varovanje.¹⁴

Iz napisanega izhaja, da je za boljše sodelovanje pomembno poznavanje osnov zasebnega varovanja za vse policiste, ki delajo na terenu ob prejemu klica varnostnika ali varnostno- nadzornega centra (Rojs, 2013). Dobro morajo poznati vsebino 44. in 45. člena ZZasV-1 (2011), ki določata, katere ukrepe sme varnostnik uporabiti na varovanem območju pri opravljanju nalog zasebnega varovanja ob ogrožanju življenja, osebne varnosti, premoženja ali kršenju reda ali javnega reda na varovanem območju.¹⁵ Še posebej pa bi morali biti seznanjeni s 57. členom ZZasV-1 (2011), ki konkretno izpostavlja ukrepe, pri katerih je treba ob njihovi uporabi obvestiti policijo. Za sodelovanje s policijo sta ključni dolžnosti obveščanja policije o uporabi ukrepov in strelnega orožja¹⁶ ter dolžnost obveščanja pristojnega organa o zaznavi kaznivega dejanja in zavarovanja kraja kaznivega dejanja.

Svetek (2015) navaja, da je po podatkih ZRSZV ukrep zadržanja osebe najpogosteje uporabljeni ukrep, o katerem se napiše poročilo. Policija na podlagi ugotovitev varnostnih menedžerjev ocenjuje, da je 80 % ukrepov varnostnikov izvedenih zakonito. Ti jih najpogosteje izvajajo zaradi prekrškov oseb, ki se ne ravnaajo v skladu z ukrepi varnostnika ali mu preprečujejo njihovo izvedbo.

12 Osebe, ki so priča kaznivim dejanjem, se običajno nerade izpostavljajo, saj odprto priznanje zaznave kaznivega dejanja in njihovih storilcev lahko ogroža njihovo osebno varnost. Lokovšek (2015) ugotavlja, da postopki pred sodiščem niso anonimni, kar pričo – očitovca močno bremeni, saj se boji za svojo varnost in varnost svojih najbližjih, npr. trgovka, ki čaka kot priča na obravnavo skupaj z domnevnim storilcem kaznivega dejanja, je pod velikim pritiskom. Ustreznejše obravnave vpletenih v postopek bi bile za pričo kaznivega dejanja manj duševno napore in posledično učinkovitejše.

13 V praksi je zaznati organizirane storilce kaznivih dejanj – tatvin manjše vrednosti – po celotni Sloveniji. Za zatiranje in preprečevanje tovrstnih dejanj je nujno potrebna izmenjava informacij in podatkov med varnostniki, varnostnimi menedžerji in policisti. Samo celostni pregled nad storjenimi kaznivimi dejanji povezanih oseb lahko pripelje do učinkovite in sorazmerne kazni za vpletene storilce.

14 Predvidevamo, da je na pobudo Protokola o medsebojnem sodelovanju med Zbornico za razvoj slovenskega zasebnega varovanja in Ministrstvom za notranje zadeve, Generalno policijsko upravo (2013) v praksi vedno več policijskih kolegov, ki obvladajo zasebno varovanje, kar omogoča lažje in učinkovitejše sodelovanje. Vendar pa nastaja težava pri njihovi dosegljivosti oziroma dostopnosti ob nujni izmenjavi ključnih podatkov, informacij pri reševanju varnostnih problemov. Odgovorni za zasebno varovanje policijskih postaj so ob koncu tedna in med prazniki skoraj nedosegljivi, kar je za varnostne menedžerje ključna težava pri izpolnjevanju roka 48 ur za oddajo poročila o uporabi ukrepov varnostnega osebja.

15 Tako Savski et al. (2012) kot Čas (2013) poudarjajo, da lahko varnostnik uporabi tudi druge ukrepe, če tako določa zakon, ki ureja posamezno področje, npr. varovanje letališč, igralnic, jedrskih objektov. Varnostnik lahko uporablja tudi sisteme tehničnega varovanja v skladu z ZZasV-1 (2011) in področno zakonodajo, ki ureja te sisteme.

16 Po 57. členu ZZasV-1 (2011) mora varnostnik takoj obvestiti tisto policijsko postajo, na območju katere so bili ukrepi oziroma strelna orožja uporabljeni. Varnostna družba oziroma imetnik licence mora o uporabi ukrepov in drugih sredstev varnostnikov najpozneje v 48 urah pisno obvestiti policijsko postajo, na območju katere so bili ukrepi uporabljeni.

Nekatere policijske postaje zahtevajo, da se v poročilu o zadržanju osebe izrecno navede, da je bil osebi izrečen ukrep zadržanja šele in samo, če obstaja naročnikova zahteva po kazenskem pregonu (Lokovšek, 2015). Vendar pa pogoje zadržanja osebe razumno in nedvoumno opredeljuje 51. člen ZZasV-1 (2011), iz katerega ni razvidno, da bi morala ob zadržanju osebe obstajati naročnikova zahteva za kazenski pregon.

Po Lokovškovih (2015) besedah policija varnostnemu osebju pogosto očita, da so ukrepi nezakoniti, da jih varnostniki ne stopnjujejo ustrezno, da so storilci premalokrat opozorjeni, da so na varovanem območju, na katerem morajo spoštovati pravila, in da varovana območja niso ustrezno označena. ZZasV-1 (2011) res določa, da sme varnostnik uporabljati ukrepe samo na varovanem območju, razen ko osebo na varovanem območju zaloti v okoliščinah, ki kažejo na storitev kaznivega dejanja – takrat ji sme slediti in jo zadržati tudi zunaj varovanega območja.

Da bi ustrezno ovrednotili anekdotična pripovedovanja o problematiki veljavnega ZZasV-1 (2011) in da bi raziskali nekatere segmente zasebnega varovanja, smo izvedli krajšo raziskavo.

4 RAZISKAVA

Z anketnim vprašalnikom smo želeli pridobiti mnenje in oceno varnostnih menedžerjev,¹⁷ saj njihove delovne izkušnje in položaj v varnostni organizaciji omogočajo vpogled v delo varnostnikov, ki so jim podrejeni. Vprašalnik, ki je bil sestavljen po pregledu literature, je zajemal šest manjših sklopov: 1. sklop o karakteristikah družbe, v kateri izprašani menedžerji delujejo, in vprašanja o delovni dobi menedžerja; 2. sklop o poznavanju in uporabi ukrepov; 3. sklop o regulativi na področju zasebnega varovanja; 4. sklop o sodelovanju s policijo; 5. sklop o zavarovanju kraja dejanja ter 6. sklop o izobraževanju in usposabljanju varnostnega osebja. Skupno je bilo tako 96 spremenljivk v 26 vprašanjih. Pri večini vprašanj je bilo treba navesti odgovore po Likertovi lestvici, v nekaterih primerih pa po določenih kategorijah. Zadnje vprašanje je bilo vprašanje odprtega tipa, ker smo želeli dati izpraševancem možnost, da napišejo še svoje predloge, komentarje in videnje raziskave ter same problematike. Iz opisanega tako izhaja, da gre za celovitejši vprašalnik. To je pomembno omeniti, saj pojasnjuje malce nižjo stopnjo odzivnosti. Preseneča pa pozitivna višja stopnja odzivnosti pri odprtem tipu vprašanj, saj so anketiranci posredovali konkretne in smiselne komentarje. Slednje kaže, da je za raziskovanje tovrstne problematike smiselna uporaba npr. fokusnih skupin in intervjujev, saj anketni vprašalniki težko zajamejo številčnost in celovitost problematik, ki se pojavljajo v tej panogi.

Anketni vprašalnik je bil oblikovan z uporabo portala 1KA. Spletna povezava do vprašalnika je bila poslana na 212 elektronskih naslovov podjetij, ki se ukvarjajo z zasebnim varovanjem. Anketa je bila aktivna od 15. marca do 15. aprila 2016. V tem času je bilo zaznanih 124 dostopov do nje, ampak glede na algoritme portala

¹⁷ Po 23. točki 5. člena ZZasV-1 (2011) je varnostni menedžer oseba, ki je pri inetniku licence ali izvajalcu internega varovanja odgovorna za zakonitost, strokovnost in učinkovitost varovanja.

1KA je bilo za končno uporabo in nadaljnje analize uporabnih 54 anket. Iz tega tako izhaja, da gre za priložnostni vzorec, ki ni reprezentativen, in da ugotovitev ne moremo slepo prenašati na populacijo. Osnovne značilnosti vzorca so razvidne iz spodnje tabele (tabela 1).

		Pogostost	Odstotek
Tabela 1: Značilnosti vzorca – izprašani menedžerji	Koliko časa ste že zaposleni v zasebnem varovanju?	1 do 5 let	4 7,4
		Od 6 do 10 let	13 24,1
		Več kot 10 let	36 66,7
		Ni odgovora	1 1,9
		Skupaj	54 100,0
	Od tega kot varnostni menedžer ...	... manj kot eno leto	2 3,7
		... od 1 leta do 5 let	20 37,0
		... od 6 let do 10 let	20 37,0
		... od 11 let do 15 let	4 7,4
		... od 16 let do 20 let	5 9,3
		... več kot 20 let	1 1,9
		Ni odgovora	2 3,7
		Skupaj	54 100
	Za koliko varnostnega osebja ste pristojni glede njegovega zakonitega in strokovnega izvajanja ukrepov po ZZasV-1?	Od 1 do 5 zaposlenih	7 13,0
		Od 6 do 10 zaposlenih	11 20,4
		Od 11 do 20 zaposlenih	33 61,1
		Ni odgovora	3 5,6
		Skupaj	54 100,0
	V katero klasifikacijo družb glede na povprečno število delavcev v poslovnem letu spada podjetje, v katerem ste zaposleni?	Mikrodružba (povprečno število delavcev v poslovnem letu ne presega deset)	8 14,8
		Majhna družba (povprečno število delavcev v poslovnem letu ne presega 50)	10 18,5
		Srednja družba (povprečno število delavcev v poslovnem letu ne presega 250)	8 14,8
		Velika družba (povprečno število delavcev v poslovnem letu presega 250)	21 38,9
		Ni odgovora	7 13,0
		Skupaj	54 100,0
	V kateri regiji delujete?	Pomurska regija	1 1,9
		Podravska regija	10 18,5
		Koroška	0 0
		Savinjska regija	3 5,6
		Zasavska regija	3 5,6
		Spodnjeposavska regija	1 1,9
		Jugovzhodna Slovenija	2 3,7
		Osrednjeslovenska regija	22 40,7
		Gorenjska regija	5 9,3
		Notranjsko-kraška regija	0 0
		Goriška regija	3 5,6
		Obalno-kraška regija	2 3,7
		Ni odgovora	2 3,7
		Skupaj	54 100,0

Tabela 1:
Nadaljevanje

		Pogostost	Odstotek
Na katerem območju delujete?*	Mestnem	47	51,6%
	Primestnem	29	31,9%
	Podeželskem	15	16,5%
	Skupaj	91	100,0%
V katerih organizacijskih oblikah izvajate naloge zasebnega varovanja?*	Interno varovanje	11	15,1%
	Varovanje na podlagi pogodbenega razmerja	37	50,7%
	Obvezno organiziranje varovanja	25	34,2%
	Skupaj	73	100,0%

* Tu so lahko izpraševanci izbrali več odgovorov, saj je mogoče delovanje na več območjih oziroma v različnih oblikah.

Poglavitni namen vprašalnika je bilo raziskati zadovoljstvo z državno regulativo na področju zasebnega varovanja oziroma preveriti, ali (teoretična) zakonska regulativa omogoča ustrezno (praktično) delo varnostnega osebja (tabeli 2 in 3).

Tabela 2:
Odgovori na vprašanje: Kaj menite o naslednjih trditvah glede državne regulative na področju zasebnega varovanja?*

	Veljavni	Štev. enot	Povprečje	Std. odklon
Državna regulativa na področju zasebnega varovanja je učinkovita.	44	54	4,2	1,71
Državna regulativa na področju zasebnega varovanja je ustrezna, potreben pa je večji nadzor nad subjekti zasebnega varovanja.	43	54	4,7	1,67
Policisti slabo poznajo normativno ureditev zasebnega varovanja.	43	54	4,9	1,83
Javnost ni ustrezno seznanjena z regulativo na področju zasebnega varovanja.	42	54	6	1,16

* Anketirani so odgovarjali po 7-stopenjski Likertovi lestvici v razponu od 1 – Sploh se ne strinjam do 7 – Povsem se strinjam.

Iz rezultatov izhaja očitna zaznava izpraševancev o neseznanjenosti z regulativo na področju zasebnega varovanja. Prepoznavanje (priznavanje) pomanjkljivega nadzora nad subjekti zasebnega varovanja je dober samoreflektivni kazalnik želje subjektov zasebnega varovanja po izboljšanju stanja. Tudi iz odgovorov na vprašanja odprtega tipa izhaja kritika premajhnega nadzora in umanjanja pomoči regulatorja pri odpravljanju napak. Očitno je, da si anketirani želijo večji nadzor nad delom ter ob kršitvah ustrezno pomoč in usmeritev k boljšemu, učinkovitejšemu in strokovnejšemu opravljanju storitev zasebnega varovanja in ne le globe, s katero se ne doseže višje ravni varnosti in varovanja, temveč le finančno obremenijo ponudnika zasebnega varovanja. Skratka, pričakuje se več konstruktivnega sodelovanja med policijo, inšpektoratom za notranje zadeve in varnostnimi menedžerji.

Pri vprašanju odprtega tipa so tudi naši izpraševanci izpostavili, da je tehnično varovanje premalo poudarjeno. Težava sta prevelik poudarek fizičnega varovanja in premalo strokovne podkovanosti iz elektroinženirske stroke, ki je ključna za razumevanje, uspešen razvoj in ustrezno izdelavo projektov tehnične dokumentacije ter za izvedbo in vzdrževanje sistemov tehničnega varovanja

s strokovno usposobljenim varnostnim osebjem (varnostnimi tehnikami in pooblaščenimi inženirji varnostnih sistemov).

V ospredju sta predvsem nezadovoljstvo z odnosom do uporabe sistemov tehničnega varovanja ter slab nadzor nad nezakonito vgrajenimi sistemi tehničnega varovanja s strani strokovno nepotrjenih oseb, brez licence za načrtovanje ali upravljanje sistemov tehničnega varovanja. Zaradi »amaterjev« na področju sistemov tehničnega varovanja podjetja z licencami izgubljajo stranke in ugled, zato pa se znižujeta cena storitev in raven varovanja.

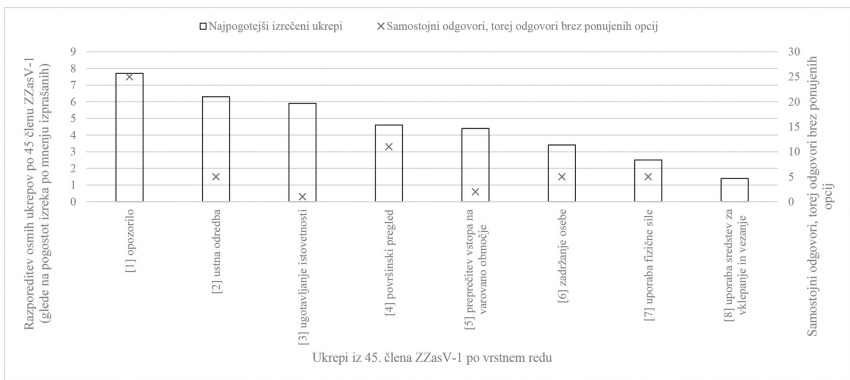
Zavedati se je treba, da je varnostni sistem celostni sistem, pri katerem lahko varnost in odgovornost zagotavlja le tisti, ki ga postavi. Popravljanje napak za »nepoučenimi« je drago in zamudno.

Zanimalo nas je, ali teoretične zakonske podlage in protokoli veljajo tudi v praksi. Zato smo eno izmed prvih vprašanj postavili o izrekanju ukrepov, ki so po mnenju Sotlarja in Časa (2011) precej obsežni, sploh v primerjavi z naborom ukrepov, ki jih imajo zaposleni v zasebnih varnostnih družbah v tujini. Tako nas je zanimalo: »Kateri ukrep po 45. členu ZZasV-1 zaposleni varnostniki najpogosteje izrečejo?« Ker nismo želeli »sugerirati« ustreznega odgovora, smo jih zaprosili, naj odgovor napišejo samostojno. Tabela 3 prikazuje odgovore.

Tabela 3:
Katere ukrepe
po 45. členu
ZZasV-1 (2011)
zaposleni
varnostniki
najpogosteje
izrekajo?

	Pogostost	Odstotek
Opozorilo	25	46,3
Zadržanje	11	20,4
Ustna odredba	5	9,3
Se ne ukvarjajo s fizičnim varovanjem	5	9,3
Ni odgovora	5	9,3
Fizična sila	2	3,7
Površinski pregled	1	1,9
Skupaj	54	100

V vprašanju, ki je sledilo, smo anketirane zaprosili, da razvrstijo osem ukrepov iz 45. člena ZZasV-1 (2011) po pogostosti uporabe. Iz tabele 4 in s slike 1 je razvidno, da varnostniki najpogosteje izrečejo ukrep opozorila. Pri tem slika 1 ponazarja, da je uporaba ukrepov na podlagi stopnjevanja zakonita, saj mora varnostnik po drugem odstavku 44. člena ZZasV-1 (2011) osebo, zoper katero bo ukrepal, če je to glede na okoliščine mogoče, opozoriti na posledice in ji omogočiti, da se z upoštevanjem opozorila izogne drugim ukrepom.

Slika 1:
Primerjava
pogostosti
izrečenih
ukrepov*

*Primerjava pogostosti izrečenih ukrepov, ko imajo anketirani možnost izbire glede na zaznavo in zakonsko zaporedje. Ukrepe so lahko razvrstili od 1 do 8. Za ustrežnejšo ponazoritev smo vse spremenljivke označili tako, da višja številka pomeni pogostejšo uporabo.

Glede na to, da mora varnostno osebje po ZZasV-1 (2011) obveščati policijo o uporabi določenih ukrepov in drugih sredstev,¹⁸ je sodelovanje med policisti in varnostnim osebjem nujno. Pogostost tovrstnega sodelovanja kaže tabela 4.

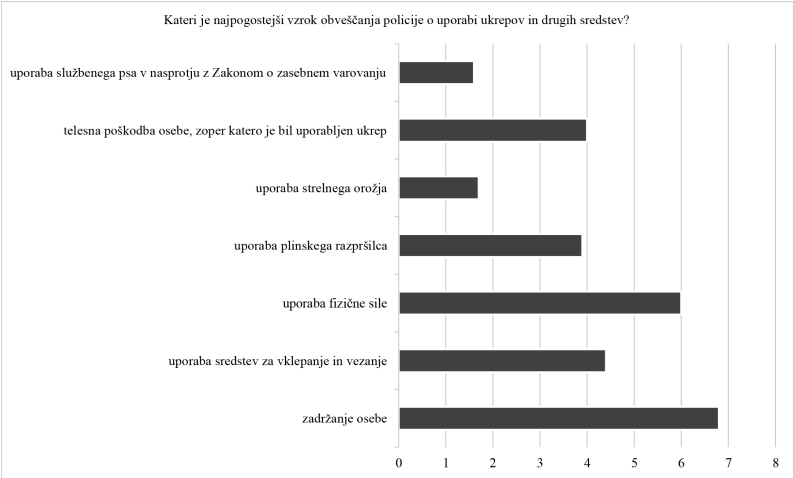
	Pogostost	Odstotek
Jih sploh ne obveščajo.	6	14,6
Mesečno je le nekaj takih primerov.	25	61,0
Manj kot 10-krat tedensko.	1	2,4
Več kot 10-krat tedensko.	3	7,3
Dnevno, vendar manj kot 5-krat.	6	14,6
Skupaj	41	100,0

Tabela 4:
Pogostost
obveščanja
policije o
uporabi
ukrepov in
drugih sredstev

Slika 2 ponazarja, da varnostniki najpogosteje pokličejo policijo zaradi zadržanja osebe, sledi uporaba fizične sile ter uporaba sredstev za vklepanje in vezanje. S tem ponovno potrjujemo tudi Svetkovo (2015) navedbo, da je zadržanje osebe najpogosteje izrečen ukrep.

18 Po 57. členu ZZasV-1 (2011) mora varnostnik takoj obvestiti policijo, če: zadrži osebo, uporabi sredstva za vklepanje in vezanje, uporabi fizično silo, plinski razpršilec ali strelno orožje. Če je oseba pri uporabi ukrepov varnostnika telesno poškodovana tako, da potrebuje medicinsko pomoč, mora varnostnik poskrbeti, da jo čim prej dobi in o tem obvestiti policijo. Prav tako mora obvestiti policijo takrat, ko je uporabil službenega psa v nasprotju z ZZasV-1 (2011) (v praksi še ni zaznati uporabe službenega psa).

Slika 2:
Kateri je
najpogostejši
vzrok
obveščanja
policije o
uporabi
ukrepov
in drugih
sredstev?

Distribucija odgovorov je paradoksalno pokazala »željo« izprašanih, da izkažejo poznavanje zakonodaje, saj so k pogostosti obveščanja uvrstili tudi uporabo službenega psa, ki pa ga nobena družba za zasebno varovanje še ne uporablja.

Poleg tega smo želeli deloma raziskati odnos med policisti in varnostniki (tabela 5).

Tabela 5:
Odgovori
na vprašanje:
Kaj menite
o naslednjih
trditvah glede
sodelovanja
policije in
varnostnega
osebja?*

	Veljavni	Štev. enot	Povprečje	Std. odklon
1. Do zapletov pri sodelovanju varnostnega osebja in policistov prihaja zaradi nestrokovnosti varnostnega osebja.	42	54	3,4	1,76
2. Do zapletov pri sodelovanju varnostnega osebja in policistov prihaja zaradi nestrokovnosti policistov.	42	54	3,6	1,83
3. Policisti ne cenijo dela varnostnega osebja.	42	54	4,6	1,76
4. Delo policista je v javnosti bistveno uglednejše od dela varnostnega osebja.	42	54	5,9	1,36
5. Kazniva dejanja, ki jim je priča varnostno osebje, imajo premajhno težo (npr. tatvina v trgovini) in jih policija šteje kot »nesmiselna« za vložitev predloga za pregon storilcev.	41	54	4,6	1,9
6. Policisti ne cenijo dela varnostnega osebja in mu zato namenijo premalo pozornosti pri obravnavi kaznivih dejanj.	42	54	4,3	1,48
7. Delo varnostnega osebja se konča za črto varovanega območja, medtem ko se delo policistov tam začne.	42	54	4,5	1,57
8. Do težav pri sodelovanju varnostnega osebja in policistov prihaja zaradi nestrokovnega odnosa policistov do varnostnikov.	42	54	4,3	1,74
9. Varnostno osebje ima premalo znanja o delu policije, zato težko pripomore k učinkovitosti policijskega dela.	42	54	4	1,67
10. Varnostni menedžerji in policisti, odgovorni za poznavanje zasebnega varovanja, bi morali več sodelovati (npr. konference, seminarji, okrogle mize).	42	54	6	1,32

* Anketirani so odgovarjali po 7-stopenjski Likertovi lestvici v razponu od 1 – Sploh se ne strinjam do 7 – Povsem se strinjam.

Rezultati, podobno, kot je opozarjal Lokovšek (2015), nakazujejo percepcijo, da policisti ne poznajo dobro dela varnostnega osebja. Kakovosti odnosov glede na rezultate ne gre posploševati, izražajo pa potrebo po izboljšanju stanja (o tem glej tudi Sotlar, 2008). Sicer menimo, da ne gre za težavo v tem, da bi policisti (še vedno) videli v zasebnovarnostnih družbah konkurenta (Čas, 2000), ampak podobno kot ostali tudi policisti podlegajo stigmatizaciji zasebnovarnostnega poklica (Lofstrand, Loftus in Loader, 2016). Iz rezultatov in komentarjev, ki so jih anketirani napisali pri odprtem vprašanju, izhaja prepoznavna nujnosti sodelovanja policije in varnostnega osebja, ki je ključnega pomena, in da se poleg utečenih odzivov na že storjena kazniva dejanja z izmenjavo operativnih podatkov in informacij, ki so v neposredni povezavi z zasebnim varovanjem, pojavlja potreba po poglobljanju sicer formaliziranega sodelovanja. Varnostni menedžerji si želijo več strokovnih razprav, konferenc, okroglih miz in posvetov, saj vidijo pot do poglobljenih odnosov med varnostniki in policisti v izmenjavi izkušenj in informacij izključno o zaznavah v okolju njihovega delovnega obsega oziroma o zaznanih tatvinah, vlomih na objektih, ki jih varujejo, s čimer bi pomagali pri preiskovanju kaznivih dejanj.

Zanimivo je, da so varnostni menedžerji v sklopu sodelovanja s policijo opozorili na spoštovanje cestnoprometnih predpisov s strani intervencijskih vozil. Menijo, da je to spoštovanje za mnoge varnostnike, ki intervenirajo v kritičnih okoliščinah, nesmiselno.

Ena izmed metod za izboljšanje ugleda varnostnega osebja je tudi okrepljeno (zahtevnejše oziroma boljše) izobraževanje in tudi (neformalno) usposabljanje (Dvojmoč, 2016). Ker se na problematiko izobraževanja pogosto opozarja, smo želeli preveriti nekatera stališča oziroma pridobiti mnenje varnostnih menedžerjev o zadovoljstvu strokovne podkovanosti varnostnega osebja (tabela 6). Tabela 6 kaže, da varnostni menedžerji pogrešajo večji delež praktičnega usposabljanja, sicer pa so zadovoljni s strokovnim znanjem in spretnostmi, ki si jih pridobi varnostno osebje v okviru strokovnih usposabljanj in izpopolnjevanj.

Ali ste zadovoljni s strokovnim usposabljanjem in izpopolnjevanjem varnostnega osebja?	Pogostost	Odstotek
Da – varnostno osebje pridobi ustrezno strokovno znanje in spretnosti.	10	18,5
Da in ne – varnostno osebje je za vrsto del, ki jih opravlja, običajno preveč strokovno podkovano.	4	7,4
Ne – strokovno usposabljanje vsebuje veliko teorije in premalo prakse.	20	37,0
Ne – varnostno osebje bi bilo treba usposobiti predvsem za delo na terenu.	7	13,0
Drugo	2	3,7
Ni odgovora.	11	20,4
Skupaj	54	100,0

Tabela 6:
Zadovoljstvo s strokovnim usposabljanjem in izpopolnjevanjem varnostnega osebja

V anketi smo postavili tudi nekaj trditev¹⁹ o strokovni usposobljenosti varnostnega osebja, ki so temeljile na razlikah kakovosti znanja med slušatelji NPK-ja in srednješolskim strokovnim programom. Standardni odkloni kažejo, da so odgovori zelo različni in jih zato v tabeli ne prikazujemo. V grobem pa izsledki analize kažejo, da izprašani daljša strokovna izobraževanja ocenjujejo

¹⁹ Izprašane smo zaprosili, naj izrazijo strinjanje s postavljenimi trditvami, odgovarjali pa so po 7-stopenjski Likertovi lestvici v razponu od 1 – Sploh se ne strinjam do 7 – Povsem se strinjam.

kot ustrežnejša. Poleg tega, da štiriletni srednješolski izobraževalni program ali dvoletno poklicno-tehnično izobraževanje prineseta V. stopnjo izobrazbe, slušatelji v primerjavi z drugimi usposabljanji pridobijo več teoretičnega in praktičnega znanja. Izraža se potreba po poglobljenem in fokusiranem raziskovanju kompetenc varnostnega osebja. Podobnega raziskovanja se je lotil Dvojmoč (2016), ki med drugim ugotavlja, da varnostni menedžerji ocenjujejo kompetence varnostnikov nižje kot slednji v samooceni kompetenc.

Ocenjujemo, da varnostno osebje z izobraževanjem (strokovno usposabljanje, strokovno izpopolnjevanje in obdobjno strokovno izpopolnjevanje) pridobi zadostno teoretično znanje, a ga v praksi ne zna izkoristiti. Predlagamo več ur praktičnega usposabljanja ali vsaj največji možni izkoristek prakse, ki je predvidena v trenutno veljavnih strokovnih in poklicnih standardih. Podobno kot druge študije (Makše in Čas, 2009) tudi mi ugotavljamo, da si želijo več teoretičnega in praktičnega strokovnega usposabljanja, kar se najpogosteje odraža v odgovorih na vprašanja odprtega tipa. Varnostni menedžerji menijo, da se na trgu dela čuti strokovna »podhranjenost« varnostnih tehnikov, pooblaščenih inženirjev varnostnih sistemov in operaterjev varnostno-nadzornega centra.

Varnostno osebje, ki dela v praksi, se s pridobivanjem izkušenj dnevno izobražuje ter izboljšuje svoje znanje in kompetence. Zagotovo to zaznamo pri delu varnostnih tehnikov, ki morajo za kakovostno, učinkovito in konkurenčno storitev na trgu ponudnikov zasebnega varovanja dnevno spremljati novosti v razvoju sistemov tehničnega varovanja, medtem ko pri drugem varnostnem osebju samoiniciativnost in želja po znanju pešata.

Ne smemo pozabiti, da se na trgu zasebnega varovanja pojavljajo varnostne družbe, ki poudarjajo interno izobraževanje in usposabljanje svojih zaposlenih. Z omogočanjem brezplačne uporabe fitnesa, telovadnic, v katerih potekajo tečaji samoobrambe ali drugih borilnih veščin, ter s tečaji streljanja, delavnicami reševanja in analiziranja varnostnih dogodkov, predavanji o novostih na področju zasebnega varovanja, primeri dobre prakse ipd. spodbujajo zaposlene k strokovnejšemu delu in večji pripadnosti podjetju.

5 SKLEP

Mnogi novemu Zakonu o zasebnem varovanju (ZZasV-1, 2011) očitajo, da jih omejuje. Zakon je pravni akt, katerega namen je, da ureja pravice in obveznosti subjektov na področju, ki ga država ne zagotavlja. Zasebno varovanje predstavlja pridobitno dejavnost, izvzeto je interno varovanje. Ponujajo ga zasebna varnostna podjetja, ki v skladu z zakonodajo izpolnjujejo pogoje za pridobitev licence ter zaposlujejo varnostno osebje s službenimi izkaznicami za vrsto del, za katera so strokovno usposobljeni, in izpolnjujejo zahteve, predpisane z ZZasV-1 (2011). Zakonska podlaga in sama (izrazito pestra, dinamična pa tudi stresna) narava nalog (Mikuš, 1998), ki jih dnevno opravlja varnostno osebje, nakazuje, da gre za izrazito zapleteno področje, ki ga je vedno treba obravnavati celostno.

Če želimo dvigniti ugled varnostnega osebja v družbi, kar je dejansko globalen problem (Lofstrand et al., 2016), izboljšati kakovost njegovega dela in s tem dvigniti strošek storitev zasebnega varovanja, je vzpostavitev strokovnega,

kakovostnega in enotnega osnovnega izobraževanja z najboljšimi predstavniki stroke temeljni in ključni predpogoj. Menimo, da bi petletno obdobje strokovno izpopolnjevanje kot nadgradnja strokovnega usposabljanja moralo zagotoviti zadostno strokovno znanje varnostnega osebja. Z vidika zaščite javnega interesa, predvsem zaradi zagotavljanja javnega reda, javne varnosti ter varstva naročnikov in tretjih oseb, so kakovostna obdobja strokovna izpopolnjevanja nujno potrebna. S kakovostnimi teoretičnimi osnovami zasebnega varovanja in praktičnim usposabljanjem (praktični postopki izvedbe ukrepov, uporaba strelnega orožja, gašenje začetnih požarov, izvajanje evakuacije, dajanje prve pomoči itd.) bo varnostno osebje usposobljeno za delo na terenu.

Nosilci javnih pooblastil bi morali z izobraževalnimi procesi zagotoviti povezovanje in sodelovanje z različnimi organi in službami, ki zagotavljajo varnost (MNZ, policija, inšpekcijski organi, nadzorni organi, mestno redarstvo, vojska, civilna zaščita, gasilstvo ipd.), ter med mlajšimi širiti zavest o pomembnosti sodelovanja vseh subjektov varovanja pri zagotavljanju državne varnosti. Strokovno dobro podkovano varnostno osebje je na trgu varnostnih storitev nepogrešljivo, hkrati pa potencialno ponuja rešitev za kadrovske »podhranjenosti« vojske in policije ter še za marsikatero delo pri zagotavljanju državne varnosti. Kadar želimo zagotoviti varnost kot temeljno človekovo pravico, je ključno sodelovanje med subjekti zagotavljanja varnosti. Vsekakor se mora pri zasebnem varovanju vzpostaviti tesno sodelovanje s policijo. Ker se vodilni predstavniki obeh strok tega zavedajo, si močno prizadevajo za izboljšave. S Protokolom o medsebojnem sodelovanju (2013) sta se ZRSZV in policija zavezali, da si bosta nudili medsebojno pomoč ter da bosta organizirali srečanja in usposabljanja, namenjena izmenjavi izkušenj in dobrih praks ter izboljšanju učinkovitosti sistema varovanja. Skrb vzbujajoče pa je, da v primerjavi z drugimi raziskavami (Čas, 2001; Meško et al., 2005; Nalla et al., 2009; Rojs, 2013; Vavpotič, 2013; Vavpotič in Čas, 2014) naši izpraševanci sodelovanje s policijo označujejo kot malce manj uspešno. Slednje opozarja, da je treba tematiko podrobneje raziskati in se ne glede na empirični manko vseeno še naprej truditi za izboljšanje odnosov.

Pri vsem tem delovanje ZRSZV ni brez kritike. Zbornici je namreč ministrstvo, pristojno za notranje zadeve (v nadaljevanju MNZ), 6. 6. 2011 priznalo reprezentativnost glede zasebnega varovanja. Tretji odstavek 9. člena ZZasV-1 (2011) določa, da postane strokovno interesno združenje na področju zasebnega varovanja reprezentativno, če se vanj združuje najmanj 51 % imetnikov licenc, ki imajo v delovnem razmerju najmanj 40 % varnostnega osebja v dejavnosti. To pomeni, da je v Sloveniji interese zasebnovarnostnih družb v odnosu do države mogoče uveljavljati zgolj prek enega združenja. Na spletni strani MNZ je bil 17. 5. 2016 objavljen seznam 148 imetnikov licenc. Po podatkih ZRSZV pa je članstvo imetnikov licenc različno in se giblje okoli 100. Država je z ureditvijo področja reprezentativnosti strokovnih interesnih združenj vzpostavila monopol in zagotovila, da je izbira članstva bolj ali manj le teoretična (Sotlar in Čas, 2011).

Zasebnovarnostna panoga se krepi, kar nakazuje tudi sprejetje druge Kolektivne pogodbe za zasebno varovanje, ki naj bi varnostnemu osebju zagotovila socialno varnost in primerno plačilo, saj opravlja izredno občutljiva, pa tudi strokovno zahtevna dela varovanja, zagotavljanja varnosti in odpravljanja

varnostnih tveganj. Prav tako se pričakuje dvig zahtev javnih naročil, pri čemer ne bo več igrala vloge le najnižja cena.

ZRSZV bi morala skrbeti za razvoj stroke, dejavnosti, etike in standardov zasebnega varovanja ter hkrati urejati odnose med člani in jih zastopati glede na državne organe in javnost. Vendar ob dejanskem številu oziroma deležu članov (imetnikov licenc) težko deluje v skladu s pričakovanji stroke. Tudi izprašani v raziskavi, ki jo je že leta 2006 izvedel Sotlar (2007b), so izražali pomisleke in dvome o nadzorstvenih in ostalih kapacitetah ZRSZV. Menimo, da če si ponudniki storitev varovanja prizadevajo, da se področje zasebnega varovanja uredi, je treba kljub monopolu razmišljati o obveznem članstvu pri strokovnem interesnem združenju. Izbira najboljših predstavnikov stroke ter delo po njihovih priporočilih in usmeritvah lahko pri zasebnem varovanju privedeta do rešitev, ki ne bodo le parcialne.

Varnost je vse bolj cenjena in varovana človekova pravica, za katero je odgovorna država v okviru nacionalnovarnostnega sistema. Pri njenem zagotavljanju imajo vlogo številni akterji (občinsko redarstvo, carina, zasebni detektivi ipd.), med katerimi sta najštevilčnejša policija in zasebno varovanje (Sotlar in Čas, 2011). In ker je občutek varnosti najpomembnejša komponenta posameznikovega dožemanja realne stvarnosti, njegovega telesnega in duševnega razvoja in napredka ter počutja v sredini, v kateri živi in dela (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016, 2012) bi si ponudniki storitev zasebnega varovanja morali prizadevati, da dosežejo svojo odličnost. Ne nazadnje gre za nadstandardno obliko varnosti, ki je vedno pomembnejša v demokratičnih ureditvah, kjer se ljudje ob upoštevanju svojih pravic in obveznosti zavedajo tudi svojih pravic do vedno bolj varnega življenja (Pečar, 1992) in so to pripravljeni tudi plačati.

UPORABLJENI VIRI

- Bučar, F. (1997). Varnost kot dobrina. V A. Anžič, B. Virjent in M. Djurić (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: Dileme in perspektive* (str. 3–10). Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Čas, T. (2000). Zasebno varstvo, njegov razvoj in dejavnosti zasebnovarnostnih služb. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 51(2), 124–134.
- Čas, T. (2001). Privatizacija varnostnih storitev in analiza dejavnosti zasebnovarnostnih služb v sodobni družbi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52(1), 32–42.
- Čas, T. (2010). *Zasebno varovanje in nekatere druge oblike nedržavnega varovanja*. Ljubljana: Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje.
- Čas, T. (2013). *Zasebno varovanje za varnostnike*. Ljubljana: Čas – zasebna šola za varnostnike.
- Čas, T., Toporiš-Božnik, M. in Rep, M. (2013). Analiza kompetenc varnostnika glede na kompetenčni model v okviru kompetenčnega centra za izobraževanje varnostnega osebja. V T. Pavšič Mrevlje in I. Areh (ur.), *Zbornik prispevkov: 14. slovenski dnevi varstvoslovja*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Dvojmoč, M. (2016). Competences of security guards in Slovenia as assessed by users and security managers. *Varstvoslovje*, 18(4), 400–417.

- Lofstrand, C. H., Loftus, B. in Loader, I. (2016). Doing 'dirty work': Stigma and esteem in the private security industry. *European Journal of Criminology*, 13(3), 297–314.
- Lokovšek, D. (2015). Problematika ukrepanja policije v okviru Zakona o zasebnem varovanju. V *Učinkovitost državne regulative v panogi zasebnega varovanja: Zbornik prispevkov* (str. 60–64). Ljubljana: Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja. Pridobljeno na http://www.zrszv.si/images/DSZV_2015_ZBORNIK_PRISPEVKOV.pdf
- Makše, K. in Čas, T. (2009). Varnostnik – poklic ali zgolj izhod v sili. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Varstvoslovje med teorijo in prakso: Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede. Pridobljeno na <https://www.fvv.um.si/dv2009/zbornik/clanki/Makse.pdf>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Meško, G., Nalla, M. K. in Sotlar, A. (2005). Policisti in zasebni varnostniki – veliki in mali bratje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 56(2), 147–162.
- Mikuš, D. (1998). Delovna mesta in oblike dejavnosti v zasebnem varovanju. V A. Anžič, B. Virjent, in M. Djurić (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: Novi izzivi* (str. 221–238). Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS. (2017). *Srednješolski izobraževalni programi*. Pridobljeno na <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/index.htm>
- Nacionalna poklicna kvalifikacija. (2017). *NPK katalogi*. Pridobljeno na <http://www.npk.si/npk-katalogi/>
- Nalla, M., Madan, M. in Meško, G. (2009). The role of perceived relationships between Slovenian police officers vis-a-vis private security personnel in predicting job satisfaction. *Varstvoslovje*, 11(2), 329–344.
- Nalla, M., Meško, G., Sotlar, A. in Johnson, J. D. (2006). Professionalism, goals and the nature of private police in Slovenia. *Varstvoslovje*, 8(3-4), 309–322.
- Opredelitev srednješolskih programov – tehnik varovanja*. (n. d.). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno na http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2016/programi/Ssi/tehnika_varovanja/posebnidel.htm
- Pečar, J. (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo: Kriminološki, kriminalnopolitični in sociološki pogledi*. Radovljica: Didakta.
- Perko, M. (2014). *Poročilo o delu za leto 2013*. Ljubljana: Inšpektorat RS za notranje zadeve.
- Perko, M. (2015). *Poročilo o delu za leto 2014*. Ljubljana: Inšpektorat RS za notranje zadeve.
- Perko, M. (2016). *Poročilo o delu za leto 2015*. Ljubljana: Inšpektorat RS za notranje zadeve.
- Policija. (2013). Še tesnejše sodelovanje med policijo in zasebnim varovanjem. Pridobljeno na <http://www.policija.si/index.php/component/content/article/35-sporocila-za-javnost/67471-e-tesneje-sodelovanje-med-policijo-in-zasebnim-varovanjem?lang>
- Protokol o medsebojnem sodelovanju med Zbornico za razvoj slovenskega zasebnega varovanja in Ministrstvom za notranje zadeve, Generalno policijsko upravo*. (2013). Ljubljana. Pridobljeno na <http://www.zrszv.si/images/PROTOKOL-ZRSZV-POLICIJA.pdf>

- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016 (ReNPPZK12-16). (2012). *Uradni list RS*, (83/12).
- Rojs, B. (2013). Policija in zasebno varovanje – partnerja ali konkurenta? *Varnost*, 61(1), 30–32.
- Savski, S., Grilc, B., Jarc, S. in Mele, Z. (2012). *Zakon o detektivski dejavnosti (ZDD-1) s komentarjem; Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1) s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.
- Sotlar, A. (1997). Nacionalnovarnostni elementi zasebnega varovanja in detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji. V A. Anžič, B. Virjent in M. Djurić (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: Dileme in perspektive* (str. 311–322). Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Sotlar, A. (2007a). *Policija in zasebnovarnostna podjetja v procesu zagotavljanja notranje varnosti Republike Slovenije* (Doktorska disertacija). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sotlar, A. (2007b). The (non)existent control over private security companies in Slovenia: The opinions of private security managers and members of parliament. V G. Meško in B. Dobovšek (ur.), *Policing in emerging democracies: Critical reflections* (str. 183–208). Ljubljana: Faculty of Criminal Justice and Security.
- Sotlar, A. (2008). Policisti in varnostniki v procesu izvajanja policijske dejavnosti – med tekmovanjem, konfliktom, sodelovanjem in partnerstvom. *Varstvoslovje*, 10(1), 129–155.
- Sotlar, A. in Čas, T. (2011). Analiza dosedanjega razvoja zasebnega varovanja v Sloveniji – med prakso, teorijo in empirijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(3), 227–241.
- Sotlar, A. in Meško, G. (2009). The relationship between the public and private security sectors in Slovenia: From coexistence towards partnership. *Varstvoslovje*, 11(2), 269–285.
- Strategija na področju zasebnega varstva*. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Pridobljeno na http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/SOJ/Projekti__programi_in_kampanje/Strategija_zasebnega_varstva_150310.doc
- Svetek, S. (2015). Raziskava zakonske ureditve zasebnega varovanja: Preliminarna predstavitev po-teka raziskave. V *Učinkovitost državne regulative v panogi zasebnega varovanja: Zbornik prispevkov* (str. 11–17). Ljubljana: Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja. Pridobljeno na http://www.zrszv.si/images/DSZV_2015_ZBORNIK_PRISPEVKOV.pdf
- Trubar – učbeniški sklad*. (n. d.). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno na <https://soca1.mss.edus.si/Trubar/Javno/default.aspx>
- Váčovník, M. (2015). Namen reguliranja zasebnega varovanja. V *Učinkovitost državne regulative v panogi zasebnega varovanja: Zbornik prispevkov* (str. 18–26). Ljubljana: Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja. Pridobljeno na http://www.zrszv.si/images/DSZV_2015_ZBORNIK_PRISPEVKOV.pdf
- Vavpotič, M. (2013). *Stališča zasebnega varnostnega osebja do dela policistk in policistov in njihovega odnosa do varnostnega osebja v Sloveniji* (Magistrska naloga). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

- Vavpotič, M. in Čas, T. (2014). Stališča zasebnega varnostnega osebja do nosilcev javne varnosti. V B. Flander, I. Areh in M. Modic (ur.), *Zbornik prispevkov: 15. slovenski dnevi varstvoslovja*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede. Pridobljeno na <https://www.fvv.um.si/dv2014/zbornik/Vavpotic.pdf>
- Volčanjek, V. (2011). Spremembe na področju zasebnega varovanja (ZZasV-1): Zakon o zasebnem varovanju. *Glasilo Inženirske zbornice Slovenije*, 14(58). Pridobljeno na <http://www.izs.si/prirocniki-publikacije/glasilo-izsnovo/letnik-2011/letnik-14-stevilka-58/programiprojekti/spremembe-na-podrocju-zasebnega-varovanja-zzasv-1/>
- Zakon o podjetjih. (1988, 1989, 1990). *Uradni list SFRJ*, (77/88, 40/89, 46/90, 61/90).
- Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. (1982). *Uradni list SRS*, (35/82)
- Zakon o zasebnem varovanju in o obveznem organiziranju službe varovanja. (1994, 1998). *Uradni list RS*, (32/94, 9/98).
- Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV). (2003, 2007, 2009). *Uradni list RS*, (126/03, 102/07, 41/09).
- Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1). (2011). *Uradni list RS*, (17/11).

O avtorju:

Sara Trstenjak, magistrica varstvoslovja, učiteljica strokovno-teoretičnih predmetov in vodja strokovnega aktiva v izobraževalnem programu tehnik varovanja. E-mail: sara.trstenjak@sclj.si

Občinska redarstva v Sloveniji – analiza dosedanjega razvoja in pogled v prihodnost

Miha Dvojmoč

Namen prispevka:

Varnost je pomemben dejavnik za zadovoljstvo prebivalcev lokalne skupnosti. Za zagotavljanje varnosti je pomembno sodelovanje različnih akterjev, še posebej policije in občinskega redarstva. Namen prispevka je predstaviti organe za zagotavljanje varnosti na lokalni ravni, kot sta občinsko redarstvo in občinska inšpekcija, predstaviti zakonsko ureditev ter analizirati njihov razvoj.

Metode:

Z analizo vsebine pisnih virov smo pregledali strokovno literaturo in zakonodajo ter naredili primerjalno analizo zakonov. Uporabili smo deskriptivno metodo in metodo klasifikacije, ki sta nam pomagali pri analiziranju in predstavitvi lokalnih organov za zagotavljanje varnosti ter umestitvi na slovensko področje.

Ugotovitve:

Sodelovanje med policisti in občinskimi redarji se v nekaterih primerih ni razvilo v tej meri, da bi ustrezalo partnerstvu. Redarstvo je občinski prekrškovni organ, katerega delovno področje določajo zakoni in predpisi. Občinsko redarstvo se je začelo razvijati leta 1998 s sprejetjem Zakona o varnosti cestnega prometa (ZVCP, 1998). Od takrat so se pristojnosti in pooblastila samo še razvijala in nadgrajevala. V slovenskem prostoru je to dokaj mlada dejavnost, saj se je razvoj občinskih redarstev pojavil šele leta 2006 s sprejetjem Zakona o občinskem redarstvu (ZORed, 2006). Izkušnje iz prakse kažejo, da je bistvo občinskih redarjev opozarjanje, izvajanje nekaterih ukrepov v prometu in mandatno kaznovanje storilcev prekrškov.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek predstavlja pregled razvoja lokalnih organov za zagotavljanje varnosti v Republiki Sloveniji.

UDK: 351.74/.76(497.4)

Ključne besede: občinsko redarstvo, redarji, lokalna samouprava, praksa, teorija

Municipal Wardens in Slovenia – The Analysis of Current Developments and Perspectives

Purpose:

Safety is an important factor for the satisfaction of local community residents. The cooperation of various actors is important to ensure safety, especially the

cooperation of the police and municipal warden service. The purpose of this paper is to present the authorities for ensuring safety at the local level, such as municipal warden service and municipal inspection service, to present the regulation, and analyse their development.

Design/Methods/Approach:

We analysed the content of the written sources, reviewed the scientific literature and legislation, and made a comparative analysis of the laws. In addition, we used the descriptive method and the method of classification, which assist us in analysing and presenting the local authorities for ensuring safety in the Republic of Slovenia.

Findings:

In some cases, cooperation between police officers and municipal wardens did not develop into a partnership. Wardens are a municipal misdemeanour body whose work area is determined by the laws and the regulations. The municipal warden service began to develop in 1998, with the adoption of the Road Traffic Safety Act (Zakon o varnosti cestnega prometa, 1998). The responsibilities and powers have been developed and upgraded since then. The municipal warden service is a young service in Slovenia. It was established in 2006, with the adoption of the Act on local police (Zakon o občinskem redarstvu, 2006). The experience shows that the essence of the municipal wardens is a warning, the implementation of certain measures in the traffic and the mandate punishing of the offenders.

Originality/Value:

The paper presents an overview of the development of local authorities for ensuring safety in the Republic of Slovenia.

UDC: 351.74/.76(497.4)

Keywords: municipal warden service, municipal warden, local self-government, practice, theory

1 UVOD

Vloga lokalnih skupnosti v posameznih državah se pri oblikovanju politik in izvajanja aktivnosti za zagotavljanje večje varnosti odraža v dveh smereh. Na eni strani gre za povečanje števila posvetovalnih organov, ki jih tvorijo organi policije in lokalnih skupnosti. Takšno rešitev je poznal že Zakon o policiji (ZPol, 1998), ki je določal, da policija ustanovi poseben posvetovalni organ, ki za območje posamezne policijske uprave periodično obravnava varnostno problematiko. Na drugi strani pa pozna evropska zakonodaja (kot je npr. Evropska listina lokalne samouprave in zakonodaje s področja organizacije, delovanja in financiranja lokalnih skupnosti) rešitve, ki lokalnim skupnostim dajejo možnost ustanavljanja posebnih organov za zagotavljanje varnosti. Po mnenju Lavtarja (2004) se pretežno naloge teh organizacijskih oblik, ki so v pristojnosti lokalne skupnosti, osredotočajo na nadzor nad prometom in zagotavljanje javnega reda in miru. Mestna občina ustanovi mestno redarstvo, občina pa lahko ustanovi občinsko

redarstvo z odlokom, ki ga na predlog županje ali župana sprejme občinski svet (Zakon o občinskem redarstvu [ZORed], 2006, 2. čl., 1. odst.).

V prispevku bomo predstavili lokalne organe za zagotavljanje varnosti v Sloveniji, kot sta občinsko redarstvo in občinska inšpekcija. Občine lahko organizirajo redarsko službo na tri načine. V večjih občinah bodo organizirale redarstvo kot mestno (mestne občine) oziroma občinsko redarstvo, tj. samostojno službo znotraj občinske uprave. Če gre za manjše občine, pa lahko storijo dvoje: zaposlijo občinskega redarja ali pa skupaj z dvema ali več občinami ustanovijo organ skupne občinske uprave. V tem primeru bo v skladu z Zakonom o financiranju občin (ZFO-1, 2006) država sofinancirala polovico sredstev, ki so potrebna za delovanje takega organa (Lavtar, 2007). Milunovič (2001) razloži, da veljajo za upravljanje občinskega premoženja posebna pravila, ki so predpisana v zakonskih in podzakonskih aktih. Ta pravila so zajeta v treh temeljnih načelih: načelu dobrega gospodarja, načelu ohranjanja in obnavljanja premoženja in v načelu omejevanja razpolaganja s premoženjem.

Delovno področje in naloge občinskega redarstva določa zakon ali na podlagi zakona izdan občinski predpis (ZORed, 2006, 3. čl., 1. odst.). ZORed (2006) po besedah Lavtarja (2006) prvič, odkar je v Republiki Sloveniji moderna lokalna samouprava, celovito ureja ustanovitve in organizacijo ter določitev delovnega področja in nalog občinskega redarstva. ZORed (2006) določa tudi pogoje za opravljanje nalog pooblaščenih uradnih oseb občinskega redarstva, pooblastila občinskega redarja, uniformo, označbe in opremo občinskih redarjev ter vsebino in način vodenja evidenc, ki jih zahteva Zakon o prekrških (ZP-1-UPB8, 2011). ZORed (2006) je opredeljeval tudi pooblastila občinskih redarjev, ki pa so bila z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o občinskem redarstvu (ZORed-A, 2017) spremenjena. Značaj pooblastil občinskega redarja, predvsem pa njegov neposreden stik z državljani, zahteva, da osebe, ki ta pooblastila izvajajo, izpolnjujejo pogoje, ki zagotavljajo zakonitost in sorazmernost izvajanja pooblastil in v tem okviru varovanje človekovih pravic in svoboščin. Občinski redar ima pri opravljanju nalog naslednja pooblastila, ki so določena v 10. členu ZORed-A (2017): opozorilo, ukaz, ugotavljanje identitete, varnostni pregled osebe, zaseg predmetov, zadržanje osebe, uporabo prisilnih sredstev: telesne sile, sredstev za vklepanje in vezanje, plinskega razpršilca.

Za namen članka smo uporabili analizo vsebine pisnih virov, s katero smo pregledali strokovno literaturo in zakonodajo ter naredili primerjalno analizo zakonov. Uporabili smo deskriptivno metodo in metodo klasifikacije, ki sta nam pomagali pri analiziranju in predstavitvi lokalnih organov za zagotavljanje varnosti ter umestitvi na slovensko področje.

Cilj članka je predstaviti lokalne organe za zagotavljanje varnosti ter umestitev le teh na slovensko področje. V prispevku bomo analizirali občinsko redarstvo in občinsko inšpekcijo. V poglavju o pooblastilih občinskega redarja je zaslediti veliko nejasnosti in nedorečenosti. Dodatno zmedo povzroča tudi zakonodajalčeva tehnika določanja, s katero mora izvajalec upoštevati načela in način uporabe istovrstnih pooblastil policije. Žaberl (2016) navaja, da je opisano prišlo do izraza v obdobju, ko so se občinskim redarjem podeljevale nove pristojnosti in naloge na področju varnosti cestnega prometa, nadzora cest ter javnega reda in miru ter še

posebej takrat, ko je bila sprejeta nova policijska zakonodaja. Glede na to, da gre pri izvajanju redarskih pooblastil za posege v človekove pravice in svoboščine, ni nobenega dvoma o tem, da morajo biti posegi zapisani jasno in nedvoumno.

2 RAZVOJ DEJAVNOSTI OBČINSKEGA REDARSTVA V REPUBLIKI SLOVENIJI

V preteklosti smo imeli na ozemlju današnje države različne oblike občinskih varnostnih organov. Lavtar (2006) navaja, da so lokalni policijsko-varnostni organi prvič omenjeni že v 15. in 16. stoletju v t. i. Gorskih bukvah. Leta 1849 je po mračni revoluciji Zakon o občinah določene varnostne naloge prenesel na novoustanovljene občine. Bachov absolutizem je sicer kmalu po tem prelomnem obdobju za več kot desetletje zavrl proces decentralizacije in oblikovanja moderne občine na območju tedanjega avstrijskega dela monarhije.

Toda 1862. leta sprejeti Zakon o občinah je že prvi sistematični poskus podelitve varnostnih pristojnosti občin, saj je kot občinske pristojnosti opredelil tudi skrb za varnost ljudi in lastnine ter skrb za občinske ceste, zato so občine organizirale občinska nadzorstva (»policijska«). Ta ureditev je veljala vse do prve svetovne vojne. Tudi med obema vojnama so nekatere slovenske občine (ne vse, ker so te naloge in pristojnosti morale financirati iz lastnih sredstev) obdržale občinske stražnike. Ti so vse do leta 1928 opravljali službo po starem izročilu, od tedaj dalje pa so uvedli enotna pravila, ki so jih povzeli po ureditvi nekdanje Kraljevine Srbije. Leta 1933 je ban Dravske banovine po izidu Zakona o občinah izdal uredbo, s katero je uredil položaj občinskih uslužbencev, med katere so spadali tudi občinski stražniki. Pet let kasneje je izdal še pravilnik, s katerim je enotno uredil izvajanje strokovnih tečajev za občinske uslužbence. Zaradi pomanjkanja denarja so številne pobude za enotno usposabljanje občinskih stražnikov ostale neuresničene (Lavtar, 2006).

Ureditev po drugi svetovni vojni je prekinila tradicijo lokalnih varnostno-policijskih enot. Šele leta 1944 je Zakon o lokalni samoupravi (v Lavtar, 2006) z 21. členom občinam vrnil tisto, kar so nekoč že imele. Zakon o lokalni samoupravi (Juvan Gotovac, 2001) je občinam v izvirno pristojnost dodelil vse funkcije (vendar ne taksativno), ki so vitalnega pomena za življenje in delo njenega prebivalstva in se lahko v občini kot lokalni skupnosti uresničujejo in obvladujejo bolj racionalno in učinkovito kot s centralno, državno oblastjo. Leta 1998 sprejeti Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP) je uredil pristojnosti občinskih redarstev na področju mirujočega prometa in s podzakonskim predpisom uredil enotno uniformo in oznake. Leta 2004 je stopil v veljavo novi Zakon o varnosti v cestnem prometu (ZVCP-1), ki je prinesel nove pristojnosti in pooblastila občinskim redarjem. Od tedaj dalje so se pooblastila in pristojnosti samo še širile oziroma nadgrajevale, zato je to področje dela zelo zaznamovalo delovanje občinske uprave, predvsem na področju prilagajanja sprememb, ki jih je narekovala nova oziroma dopolnjena zakonodaja (Sodja, 2009). Glede na navedene pravne podlage in zaradi razdrobljenosti ter širokega kroga različnih pravnih aktov, ki normativno urejajo delovno področje občinskih redarstev, je

bilo treba delovno področje, pristojnosti, naloge in dolžnosti občinskih redarstev končno celovito urediti v »krovnem« zakon, in sicer leta 2006 v ZORed in leta 2017 sprejetih spremembah ZORed-A, dodatne naloge ter dolžnosti pa opredeljuje tudi novi Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1) iz leta 2006.

2.1 Zakonska ureditev občinskega redarstva

Občinsko redarstvo zakonsko urejajo Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1, 2004), Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1, 2006) in Zakon o občinskem redarstvu (ZORed, 2006). ZORed (2006) je predvsem organizacijski predpis, toda zaradi prehodne določbe v ZJRM-1, ki je bil sprejet junija 2006, so z uveljavitvijo ZORed (2006) občinski redarji dobili pooblastila tudi na področju varstva javnega reda in miru. Naloge, ki jih je natančno opredeljeval ZJRM-1 (2006), so lahko s sprejetjem ZORed (2006) poleg policije uporabljali tudi občinski redarji.

2.1.1 Zakon o varnosti cestnega prometa iz leta 1998

Leta 1998 je bil sprejet Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP), ki je preimenoval komunalne redarje v občinske redarje in jim podelil pristojnosti nadzora nad ustavljenimi in parkiranimi vozili. Jasno je opredelil tudi naloge občin na področju prometa, ki so po novem postale odgovorne za nemoten in varen promet na občinskih cestah, vendar so lahko občinski redarji ukrepali samo na območjih mirujočega prometa. Opisano je leta 2004 poskušal odpraviti dopolnjen in spremenjen Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1), ki je občinskim redarjem določil tudi naloge nadzora nad udeleženci cestnega prometa, ni pa uredil urejanja prometa v območjih umirjenega prometa in območjih za pešce (Modic, Lobnikar in Dvojmoč, 2014).

Vzporedno z nastajanjem Zakona o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1, 2004) je nastajal tudi Zakon o občinskem redarstvu (ZORed, 2006). Lavtar (2004) meni, da je bilo izhodišče pripravljavcev obeh zakonov, ZVCP-1 (2004) in ZORed (2006), povečati vlogo lokalnih skupnosti pri zagotavljanju varnosti prebivalcev. Tako je bilo treba ohraniti občinsko redarstvo v njihovi osnovni vlogi in položaju ter okrepiti njihovo vlogo pri zagotavljanju varnosti. Občinsko redarstvo je v slovenskih občinah uveljavljena javna služba, ki ga slovenska lokalna samouprava pozna že od izvedbe reforme v letu 1994. Poudariti je treba, da redarjev niso imeli v vseh občinah, vendar jih povsod tudi niso potrebovali. Podlaga za ustanovitev redarstva je namreč ocena varnostnih razmer v konkretni občini (Lavtar, 2004).

2.1.2 Zakon o občinskem redarstvu (2006) in Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o občinskem redarstvu (2017)

Zakon o občinskem redarstvu (ZORed, 2006) predstavlja pomembno prelomnico z vidika pomena in vloge občinskega redarstva v slovenskem prostoru, saj določa obvezno opravljanje nalog občinskega redarstva, s tem pa opredeljuje ustanavljanje mestnih redarskih služb na nivoju mestnih občin in možnost oblikovanja medobčinskega redarstva, ki ga ustanovijo dve ali več občin skupaj z odlokom. Lahko pa občina ne ustanovi občinskega redarstva ali medobčinskega

redarstva, a z odlokom o organizaciji in delovnem področju občinske uprave določi, da naloge občinskega redarstva opravlja občinski redar ali občinska redarka. Občinsko redarstvo tako skrbi za javno varnost in javni red na območju občine v skladu z občinskim programom varnosti, načrtom, ki mora vsebovati tudi delovanje občinskih redarjev. Z uveljavitvijo ZORed (2006) je policija dobila partnerja pri zagotavljanju javne varnosti oziroma javnega reda in miru. Delovno področje in naloge občinskega redarstva določa zakon ali na podlagi zakona izdan občinski predpis (Modic et al., 2014). Leta 2017 pa je prišlo do sprejetja Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o občinskem redarstvu (ZORed-A), ki prinašajo zlasti novosti na področju pooblastil občinskih redarjev. Tako ima občinski redar po ZORed-A (2017) pri opravljanju nalog naslednja pooblastila: opozorilo, ustna odredba, ugotavljanje identitete, varnostni pregled osebe, zaseg predmetov, zadržanje osebe, uporaba telesne sile, sredstev za vklepanje in vezanje ter plinskega razpršilca. Poleg tega lahko po spremembi zakona občinski redar z zadržanjem začasno omeji gibanje osebi v postopku, hkrati pa so spremenjeni pogoji, ob katerih lahko uporabi sredstva za vklepanje in vezanje, telesno silo in plinski razpršilec. Drugače je tudi opredeljeno komu in kdaj mora občinski redar poročati o svojem delu.

ZORed (2006) je zasnovan kot organizacijski predpis, ki določa ustanovitev, delovno področje, organizacijo in vodenje občinskega redarstva; pogoje za opravljanje nalog občinskih redarstev; pooblastila občinskih redarjev; uniformo, označbe in opremo; programe izobraževanja in strokovnega izpopolnjevanja ter preizkuse znanja pooblaščenih oseb občinskega redarstva in vsebino ter način vodenja evidenc.

Dvojmoč (2007) navaja, da ZORed (2006) temelji na načelih: občinski redarji so dolžni ravnati v skladu z ustavo, zakoni in občinskimi predpisi ter spoštovati in varovati človekove pravice in temeljne svoboščine; občinski redarji so dolžni na območju, na katerem opravljajo svoje naloge, nuditi ustrezno pomoč ogroženim ljudem ter ukrepati in uporabiti z zakonom določena pooblastila, če je ogroženo življenje, osebna varnost ali premoženje ljudi; občinski redar sme izvajati samo pooblastila, določena z zakonom tako, da z najmanjšimi škodljivimi posledicami doseže izvršitev naloge. Če je glede na okoliščine dopustno uporabiti več pooblastil, se sme uporabiti najprej tisto, ki osebi najmanj škoduje. Z uporabo pooblastila mora občinski redar prenehati takoj, ko prenehajo razlogi, zaradi katerih je bilo uporabljeno, ali ob ugotovitvi, da naloge na ta način ne bo mogel opraviti. Način izvajanja z zakonom določenih pooblastil občinskih redarjev podrobneje predpiše minister, pristojen za notranje zadeve.

2.1.3 Zakon o varstvu javnega reda in miru (2006)

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJMR-1, 2006) določa nadzor občinskih redarjev nad kršitvami, kot so: nedostojno vedenje (7. čl.), beračenje na javnem kraju (9. čl.), uporabo nevarnih predmetov (1. odst. 11. čl.), poškodovanje uradnega napisa (12. čl.), pisanja po objektih (13. čl.), vandalizem (16. čl.), kampiranje (18. čl.), uporabo živali (19. čl.) in neupoštevanje zakonitega ukrepa uradnih oseb (22. čl.).

Po mnenju Sodje (2009) je bistvo zakona v tem, da občinskim redarjem ne daje pooblastila za zagotavljanje javnega reda in miru ob kršitvah v lokalnih, zasebnih prostorih, prireditvah in zaprtih prostorih. Redarji lahko obravnavajo prekrške, ki so v lokalnih skupnostih najbolj moteči. S tem zakonom je dano občinskemu redarju ali redarki tudi pooblastilo, da brez predhodne odločbe pristojnega organa zaseže predmete prekrška, tj. sredstev za pokanje iz acetilena ali drugih primesi, če pri tem kršitelj povzroči vznemirjenje ali občutek ogroženosti.

2.2 Občinski program varnosti

Izvajanje nalog občinskega redarstva je podrobneje načrtovano z občinskim programom varnosti. Lavtar (2006) razloži, da je to akt občinskega sveta, ki ga je treba tekoče preverjati in usklajevati s predpisi in z dejanskimi potrebami občanov. Sprejme ga občinski svet, ki ga tudi vsako leto preverja in usklajuje s predpisi ter dejanskimi potrebami občanov. Program obsega naloge v zvezi z varnostjo, določene z zakoni in občinskimi predpisi, lahko pa tudi druge naloge, ki jih občinski svet določi glede na oceno varnosti v občini. Izvajanje občinskega programa varnosti je treba redno usklajevati s programi policije. Za to usklajevanje ter za redno medsebojno sodelovanje pa so odgovorni župani in vodje organizacijske enote policije, pristojne za območje občine (Lavtar, 2007). Dve ali več občin lahko sprejme skupen občinski program varnosti (ZORed, 2006, 6. čl., 2. odst.).

Zakon določa, da mora biti občinski program varnosti sprejet najpozneje v dveh letih od dneva uveljavitve ZORed (2006). Do uskladitve in sprejema programa varnosti pa te naloge in pooblastila opravlja samo policija (Lavtar, 2007). Sredstva za izvajanje občinskega programa varnosti se zagotovijo v proračunu občine (ZORed, 2006, 6. čl., 4. odst.).

3 DELO OBČINSKIH REDARSTEV

Naloge občinskega redarstva kot pooblaščenice uradne osebe opravljajo vodja občinskega redarstva ali vodja medobčinskega redarstva ter občinski redarji (ZORed, 2006, 5. čl., 1. odst.).

Redar ukrepa v okviru svojih pooblastil, ki so opredeljena v zakonih in odlokih ter v opisu del in nalog njegovega delokroga. Vse pa je namenjeno zagotavljanju čim večjega reda in varnosti v cestnem prometu. Pri opravljanju nalog redar nadzoruje mirujoči promet (nad ustavljenimi in parkiranimi vozili) na javnih cestah in nekategoriziranih cestah, ki so dane v uporabo za cestni promet. Skladno z 18. členom ZVCP (1998), ki prvi kot prvi predpis dal pristojnost lokalnim skupnostim, da z odlokom predpišejo pogoje in načine za odvoz nepravilno parkiranih vozil in priklepanje nepravilno parkiranih vozil (Bežan, 1999), med drugim je dovoljeval tudi zgoraj navedena represivna ukrepa, ki jih redarji na marsikaterem območju še danes uporabljajo seveda po drugih sedaj veljavnih pravnih aktih. Za vodenje postopka in izdajo plačilnega naloga iz pristojnosti občinskega redarstva je pooblaščen občinski redar, za vodenje postopka in izdajo

odločbe o prekrških pa je lahko pooblaščen oseba, ki ima najmanj šesto raven izobrazbe v skladu s predpisi, ki urejajo uvedbo in uporabo klasifikacijskega sistema izobraževanja in usposabljanja (ZORed-A, 2017, 20. čl., 3. odst.).

Delovno področje in naloge občinskih redarjev določa 3. člen ZORed (2006). Le to obsega nadzorovati varen in neoviran cestni promet v naseljih, varovati ceste in okolje v naseljih in na občinskih cestah zunaj naselij, skrbeti za varnost na občinskih javnih poteh, rekreacijskih in drugih površinah, varovati javno premoženje, naravno in kulturno dediščino ter vzdrževati javni red in mir.

3.1 Strokovna usposobljenost redarjev

Pogoje za opravljanje nalog določa ZORed (2006) v 20. členu. Občinski redarji se morajo strokovno usposobiti po predpisanem programu in opraviti preizkus znanja za pridobitev naziva občinski redar. Vsaka tri leta se morajo strokovno izpopolnjevati po predpisanem programu. Občinski redarji morajo imeti najmanj srednjo izobrazbo splošne ali strokovne smeri, vodja redarstva pa najmanj visokošolsko izobrazbo. Sistematično in periodično strokovno usposabljanje je pomembna predpostavka za dobro delovanje občinskih redarjev. Z enotnim strokovnim usposabljanjem bo država zagotovila enak standard usposobljenosti redarjev na vsem ozemlju države. Opraviti morajo tudi poseben program usposabljanja, ki omogoča opravljanje nalog s področja javnega reda in miru. Ta del izvaja Uprava uniformirane policije znotraj Ministrstva za notranje zadeve, podobno kot to počne za policiste (Lavtar, 2007).

3.2 Uporaba prisilnih sredstev

Iz dikcije ZORed (2006) je razbrati, da so prisilna sredstva namenjena predvsem za zagotavljanje lastne varnosti redarja pri izvajanju njegovih nalog (Sodja, 2009). Če s tem zakonom ni drugače določeno, se za izvajanje pooblastil opozorila, varnostnega pregleda, zasega predmetov in uporabo prisilnih sredstev uporabljajo določbe Zakona o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol, 2013) in podzakonskih predpisov, ki urejajo načela in način uporabe istovrstnih pooblastil policistov (ZORed, 2006, 10. čl., 2. odst.). Redar bo fizično silo uporabljal zgolj v samoobrambi in ne za morebitno prisilno izvajanje svojih nalog, kot jih na primer lahko policija. Sredstva za vklepanje in vezanje pa bo smel občinski redar uporabiti le zoper osebo, ki jo sme v skladu s tem zakonom zadržati, če se upira zadržanju ali hoče pobegniti (pri zasačenju pri kaznivem dejanju, ko mora obvezno poklicati policijo). Palice redar ne nosi, čeprav so prvotno pripravljavci predloga zakona razmišljali tudi o taki rešitvi (Lavtar, 2007).

Uporaba prisilnih sredstev je strogo nadzorovana. O varnostnem pregledu osebe, zasegu predmetov, zadržanju in uporabi prisilnih sredstev občinski redar pisno poroča vodji občinskega redarstva oziroma svojemu nadrejenemu ali osebi, ki jo ta pooblasti. Ta pa v primeru, da oceni, da gre za prekomerno uporabo, o tem takoj obvesti župana. Župan za strokovno oceno zakonitosti uporabe prisilnih sredstev, ki jih sme občinski redar izjemoma uporabiti, ustanovi neodvisno komisijo, v kateri sta poleg direktorja občinske uprave še predstavnik policije ter predstavnik nevladnih organizacij, zainteresiranih za nadzor nad varstvom človekovih pravic in svoboščin (ZORed, 2017, 16. in 17. čl.).

3.3 Pristojnosti redarjev

Kot navajata Kuharjeva in Tičar (2016) so pristojnosti redarstva opredeljene z Zakonom o občinskem redarstvu (ZORed, 2006), Zakonom o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1, 2004), Zakonom o prekrških (ZP-1-UPB8, 2011), Zakonom o splošnem upravnem postopku (ZUP-UPB2, 2006), Zakonom o pravilih cestnega prometa (ZPrCP-UPB2, 2013), Zakonom o cestah (ZCes-1, 2010), Zakonom o motornih vozilih (ZMV, 2010), Zakonom o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1, 2006) in Zakonom o zaščiti živali (ZZZiv-UPB3, 2013).

Podzakonski akti, ki natančneje opredeljujejo redarstvo, so: Pravilnik o enotni uniformi, označbah in službeni izkaznici občinskih redarjev (2007), Pravilnik o opremi in načinu uporabe opreme občinskih redarjev (2007), Pravilnik o strokovnem usposabljanju, obdobjem izpopolnjevanju ter preizkusu znanja občinskih redarjev (2014). Lokalne skupnosti imajo še druge predpise (odloke, odredbe), ki točneje določajo pristojnosti redarstva.

Poglavitno delovno področje občinskega redarstva predstavlja delo po Zakonu o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1, 2004). ZVCP-1E (2008) je odpravil določeno nedorečenost ZVCP-1 (2004). Če upoštevamo vse spremembe in dopolnitve v 14. členu ZVCP-1 lahko rečemo, da je ZVCP-1E bolj jasno opredelil področje občinskih redarjev v prometu.

S sprejetjem novih predpisov v samostojni Sloveniji je odgovornost za zagotavljanje varnosti počasi prehajala tudi na druge organe in posameznike, ki s spremembo temeljnega Zakona o prekrških (ZP-1-UPB8, 2011) opravljajo enake naloge kot policisti, če je to določeno z zakonom. Tako je Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1, 2006) občinskim redarjem naložil odgovornost za odkrivanje, preprečevanje in ukrepanje. Jeršin (2008) navaja, da lahko pri opravljanju teh nalog občinski redarji izrekajo globe, opozorila, zasežejo predmete ter izvajajo druga pooblastila in ukrepe, ki jih imajo na podlagi zakona, podzakonskega akta in predpisov lokalne skupnosti.

3.3.1 Izvajanje nadzora

Za nadzor nad zakonitostjo dela občinskih organov, občinskih uprav in občinskih redarstev pri izvrševanju ZORed (2006) je pristojno Ministrstvo za notranje zadeve RS. Prekrške nezakonite reprodukcije, uporabo uniform in označbe občinskega redarstva pa obravnava Inšpektorat Republike Slovenije za notranje zadeve (Ministrstvo za notranje zadeve RS, n. d.). Za nadzorstvo nad izvajanjem nalog občinskega redarstva, določenih z občinskimi predpisi, je pristojen župan (ZORed, 2006, 31. čl., 1. odst.).

3.4 Sodelovanje občinskih redarjev in policistov

Sodelovanje med redarji in policisti je v ZORed (2006) jasno definirano, vendar se moramo zavedati, da sta policist in občinski redar ločena in samostojna subjekta, ki odgovarjata vsak sam za svoje delo. To velja tudi pri uporabi pooblastil oziroma vodenju prekrškovnega postopka. Laična primerjava na področju pristojnosti in

pooblastil med policistom in občinskim redarjem nas lahko zapelje v napačno posploševanje. Policisti so delavci državnega organa Policije, ki deluje kot organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve. Svoje pristojnosti in naloge črpajo iz zakonov in podzakonskih predpisov, kar pomeni, da je policija v Republiki Sloveniji dolžna nuditi varnostno storitev. Pri tem policisti izvajajo svoja primarna pooblastila, ki jim jih določa ZNPPol (2013). Občinski redarji pa so uradniki, zaposleni v občinah ali v medobčinskih organih, ki tako kot policisti pristojnosti in naloge črpajo iz zakonov in podzakonskih predpisov. Poleg navedenega pa občinskim redarjem pristojnosti in naloge določajo še občinski predpisi: statut občine, programi varnosti in občinski odloki. Po Ustavi spadajo v pristojnost občin lokalne zadeve, ki prizadevajo samo prebivalce občine in jih lahko urejajo samostojno (Sotlar in Dvojmoč, 2015).

Pomemben izziv predstavlja sodelovanje med državno policijo v lokalnem okolju (policisti z območnih policijskih postaj) in redarji pri zagotavljanju skupnega cilja: skrbeti za varnost ljudi. Cilj je, da redarji in policisti razvijejo konstruktivne odnose sodelovanja in ne tekmovanja, pri čemer je treba med policisti in redarji okrepiti raven medsebojnega zaupanja. To bi bilo mogoče na primer z izvajanjem skupnih programov usposabljanja in izpopolnjevanja. Če smo ugotovili, da je trend državne policije višja stopnja profesionalizacije policijskega poklica, moramo v prihodnje enake standarde postaviti tudi za občinske redarje. Le večja profesionalizacija njihovega dela bo pripomogla k temu, da bo država na občinska redarstva prenašala nove naloge in da bodo policisti pogosteje sodelovali z občinskimi redarji (Modic et al., 2014).

Če pogledamo razmerje med redarjem in policistom pri upravljanju skupnih nalog, vidimo, da so se občinski redarji dolžni ravnati po navodilih policista oziroma vodje policijske enote. Pogoj za omenjeno podrejenost je, da mora biti naloga, ki se opravlja skupaj, določena z zakonom. To pomeni, da sta za izvajanje nalog pristojna oba organa. Takih primerov je veliko v Zakonu o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1, 2004) s spremembami in tudi nekaj v Zakonu o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1, 2006). Vendar se podrejeno razmerje med policistom in občinskim redarjem prekine v trenutku, ko začne občinski redar voditi upravni oziroma prekrškovni postopek s fizično ali pravno osebo. Občinski redarji so uradniki, ki so dolžni voditi postopke strokovno, kar pomeni, da so tudi odgovorni za svoje odločitve, zato policisti med postopkom ne smejo vplivati na njihovo odločitev. Vsekakor pa mora policist prevzeti postopek od občinskega redarja, kadar ugotovi, da bo redar s svojim ravnanjem ali odločitvijo storil kaznivo dejanje oziroma ko bi zaradi opustitve naloge utegnile nastati škodljive posledice za življenje ali zdravje ljudi, za naravno oziroma življenjsko okolje ali premoženje (Jeršin, 2008).

Občinska redarstva lahko s pravilno organizacijo pripomorejo k povečanju varnosti in nacionalne varnosti v celoti, in sicer kot partner policije ne pa kot neki podrejen oziroma manj vreden organ. Pri občinskih redarstvih ne moremo govoriti o mestni policiji, saj gre za naloge, ki potekajo vzporedno, in policija ob večanju pristojnosti občinskih redarstev ne izgublja pristojnosti, saj bodo aktivnosti delovale vzporedno in se bo tako zmanjšala obremenjenost policije. Treba pa bi bilo tudi opozoriti policiste na vseh nivojih policijske organizacije, da občinska

redarstva in občinske redarje sprejmejo kot enakovredne partnerje, saj bo le tako možno zagotavljati in uspešno uresničevati izvajanje zakonodaje in posledično povečati varnost ter zadovoljstvo svojih odjemalcev oziroma prebivalcev celotne države (Dvojmoč, 2006). Za zagotovitev medsebojnega sodelovanja občinskih redarstev s policijo skrbita župan in vodja organizacijske policijske enote, ki sta pristojna za območje občine (ZORed, 2006, 7. čl., 2. odst.).

4 OBČINSKA INŠPEKCIJA

Inšpekcijski nadzor je ena izmed nalog državne uprave in ena od izvirnih nalog samoupravnih lokalnih skupnosti, v okviru katere nadzirajo izvajanje in spoštovanje predpisov. Inšpekcijski nadzor je torej nadzorstvo izvajanja in spoštovanja državnih ter lokalnih predpisov. Inšpekcijski postopek je upravni postopek, v katerem se ugotavlja, ali so bili predpisi kršeni in ali se v primeru ugotovljenih kršitev izdajajo odločbe in drugi akti, s katerimi se odreja odprava napak (Tičar, Doljak in Rakar, 2016).

Med naloge občinske inšpekcije uvrščamo: nadzor nad spoštovanjem občinskega predpisa o plakatiranju ter podajanje predlogov sodniku za prekrške; sodelovanje z inšpektoratom za varstvo okolja pri odkrivanju okolju škodljivih pojavov in podatkov o povzročiteljih obremenitev okolja; popis divjih odlagališč odpadkov in predlogi za njihovo saniranje in podajanje predlogov sodniku za prekrške; nadzor nad ločenim zbiranjem odpadkov, svetovanje občanom ter podajanje predlogov sodniku za prekrške; nadzor nad izvajanjem občinskega predpisa o zimski službi, opozarjanje stanovalcev v objektih na obveznost sprotnega čiščenja snega s pločnikov in podajanje predlogov sodniku za prekrške; nadzor izvajanja zakona o pokopališki oziroma pogrebni dejavnosti in urejanje pokopališč.

Inšpekcijske službe so del občinske ali državne uprave. Njihova organiziranost za odločanje ni bistvena, ker ima inšpektor z zakonom zagotovljeno samostojnost ter sam odloča v upravnem postopku. Občinski inšpektorji imajo enake dolžnosti, pooblastila ter odgovornosti, kot jih imajo inšpektorji po Zakonu o inšpekcijskem nadzoru (ZIN-UPB1, 2007), ki določa, da inšpektor lahko samostojno vodi postopek ter izdaja odločbe in sklepe v upravnem in prekrškovnem postopku ter odreja druge ukrepe, za katere je pooblaščen.

Inšpektor ima polno pooblastilo za vodenje upravnega inšpekcijskega postopka že po samem zakonu. Zato od predstojnika organa (npr. od tajnika občine ali predstojnika organa skupne občinske uprave) ne potrebuje posebnega pooblastila za vodenje ali odločanje v inšpekcijskem postopku (Jerovšek, 1999).

4.1 Potrebne kompetence občinskih inšpektorjev

Delovno področje občinskega inšpektorja je zelo pestro po vsebini in zahtevnosti. Dejstvo je, da bi bila srednja izobrazba zadostna za opravljanje nalog občinskega redarstva, ne bi pa zadoščala za presojo, ali je izvajanje občinskega odloka na področju urejanja prostora ustrezno ali ne, saj je področje urejanja prostora zelo

zapleteno tako po vsebini kot tudi po postopkovni plati. Zato je torej logično, da je zahtevana visoka izobrazba. Dodaten razlog za zahtevo visoke izobrazbe je tudi pričakovano povečanje pristojnosti občine in s tem tudi razširitev delovnega področja občinskega inšpektorja. Med razlogi, ki govorijo v korist potrebi po visoki strokovni izobrazbi, je tudi ustanavljanje organov skupne občinske uprave. Če se več občin odloči, da ustanovi skupni organ za inšpekcijsko nadzorstvo, se lahko raznovrstnost dela poveča, poveča pa se lahko zahtevnost inšpekcijskih opravil, še posebej, če se v skupnem občinskem organu za inšpekcijsko nadzorstvo odločijo za delitev dela in specializacijo.

Občinski inšpektorji morajo opraviti tudi strokovni izpit. Opraviti ga morajo v šestih mesecih od dneva imenovanja za inšpektorja. Vsebino strokovnega izpita za posamezno inšpekcijo predpiše pristojni minister za upravo (ZIN-UPB1, 2007).

4.2 Pooblastila občinskih inšpektorjev

Pooblastila občinskih inšpektorjev so po Zakonu o inšpekcijskem nadzoru (ZIN-UPB1, 2007) enaka, kot so pooblastila državnih inšpektorjev. Vsebina inšpektorjevega dela, še posebej njegova pooblastila, je pretežno policijske narave, zelo redko je zaznati svetovalno ali prepričevalno delovanje inšpektorjev. Inšpektorji imajo veliko moč, saj izdajajo odločbe, izvajajo ukrepe na kraju samem, vstopijo in pregledajo lahko prostor, prepovejo prodajo izdelka, zaprejo obratovalnico, zaslišijo stranke in priče upravnega postopka, izdajo soglasje ali ne in podobno (ZIN-UPB1, 2007, 19. čl.).

Seveda med inšpektorji obstajajo razlike glede uporabe pooblastil, še posebej zaradi področja inšpekcijskega nadzorstva, a kljub temu imajo v osnovi vsi inšpektorji na podlagi ZIN-UPB1 (2007) velika pooblastila.

4.3 Redarstvo in občinska inšpekcija

Po besedah Brejca (1999) je vsaka inšpekcija pazljiv vpogled v delovanje organa oziroma organizacije. Je kritično preverjanje nečesa s tistim, kar je določeno kot norma oziroma kot standard ravnanja. Delo inšpekcijskih služb je usmerjeno v preverjanje ustreznosti ravnanja pravnih subjektov s predpisi in s tem tudi zagotavljanje, vzdrževanje in izboljšanje standardov izvajanja dejavnosti.

Občinsko redarstvo in inšpekcijsko nadzorstvo se razlikujeta predvsem glede pooblastil. Za pooblastila občinskih inšpektorjev veljajo določbe ZIN-UPB1 (2007), ki inšpekcijska pooblastila določajo zelo široko. Občinski redarji pa so pooblašteni za opozarjanje kršiteljev, izvajanje nekaterih ukrepov v mirujočem prometu ter mandatno kaznovanje storilcev prekrškov.

Tabela 1:
Razlike v
pooblastilih
med
občinskimi
inšpekcijami
(ZIN-UPB1,
2007, 19. čl.)
in občinskimi
redarji (ZORed,
2006, 10. čl.;
ZORed-A, 2017,
2. čl.).

POOBLASTILA OBČINSKIH INŠPEKCIJ	POOBLASTILA OBČINSKIH REDARJEV
Pregledati prostore, objekte, postroje, naprave, delovna sredstva, napeljave, predmete, blago, snovi, poslovne knjige, pogodbe, listine in druge dokumente ter poslovanje in dokumentacijo državnih organov, gospodarskih družb, zavodov, drugih organizacij in skupnosti ter zasebnikov	Opozorilo
Vstopiti na parcele in zemljišča fizičnih in pravnih oseb	Ustna odredba
Pregledati poslovne knjige, pogodbe, listine in druge dokumente ter poslovanje in dokumentacijo, kadar se vodijo in hranijo na elektronskem mediju ter zahtevati izdelavo njihove pisne oblike, ki mora verodostojno potrjevati elektronsko obliko	Ugotavljanje identitete
Zaslišati stranke in priče v upravnem postopku	Varnostni pregled osebe
Pregledati listine, s katerimi lahko ugotovi istovetnost oseb	Zaseg predmetov
Brezplačno pridobiti in uporabljati osebne in druge podatke iz uradnih evidenc in drugih zbirk podatkov, ki so potrebni za izvedbo inšpekcijskega nadzora	Zadržanje osebe
Brezplačno vzeti vzorce blaga in opraviti preiskave vzetih vzorcev	Uporaba telesne sile, sredstev za vklepanje in vezanje ter uporaba plinskega razpršilca
Brezplačno vzeti vzorce materialov in opreme za potrebe preiskav	
Fotografirati ali posneti na drug nosilec vizualnih podatkov osebe, prostore, objekte, postroje, napeljave in druge predmete iz prve alineje	
Reproducirati listine, avdiovizualne zapise in druge dokumente	
Zaseči predmete, dokumente in vzorce v zavarovanje dokazov	
Opraviti navidezni nakup na način, da se po opravljenem nakupu izkaže s službeno izkaznico, če se na ta način lahko ugotovijo znaki prekrška oziroma podatki o kršitelju	
Opraviti druga dejanja, ki so v skladu z namenom inšpekcijskega nadzora	

Naloge inšpekcijskega nadzora ter naloge občinskega redarstva so občinske upravne naloge. Občina jih zagotavlja v sklopu svoje uprave oziroma preko v njej zaposlenih javnih uslužbencev. Z odlokom o organizaciji občinske uprave, ki ga sprejme občinski svet, lahko ustanovijo poseben organ ali notranjo organizacijsko enoto občinske uprave, ki pokriva delovna področja redarstva ter inšpekcije. Inšpekcija je razdeljena tudi na več delovnih področij, tako da so delovna mesta inšpektorjev predvidena v več organih ali notranjih organizacijskih enotah. Župan mora delovna mesta občinskih inšpektorjev in komunalnih nadzornikov vključiti v sistematizacijo delovnih mest.

Virant (1999) navaja, da se občina ne sme z drugo občino dogovoriti, da bi zanjo opravljala naloge, ki po zakonu ali kakšnem drugem predpisu sodijo v pristojnost občinske uprave. Naloge komunalnega nadzorstva ali inšpekcijskega nadzorstva zagotovo sodijo med take naloge. Na podlagi tega si občina teh storitev ne more zagotoviti s pogodbo z drugo občino. To velja ne glede na to, ali predlaga izvajanje upravnih nalog tako rekoč sedežna občina – to je občina, ki je nastala na sedežu nekdanje občine.

5 UMESTITEV OBČINSKIH REDARSTEV V NACIONALNOVARNOSTNO STRUKTURO REPUBLIKE SLOVENIJE

V zadnjih letih se razvija čedalje več varnostnih, policijskih in nadzorstvenih organizacij, ki jih ustanavljajo oblasti lokalnih skupnosti. Sotlar (2015) je mnenja, da kljub temu klasične institucije nacionalnovarnostnega sistema ostajajo (so) odgovorne za zagotavljanje varnosti, reda, zaščite ter pomoči prebivalcev v lokalni skupnosti. Varnost na lokalni ravni po mnenju Tičarja (2015) ne predstavlja samo varnosti organizacij ter občanov pred kriminaliteto oziroma pred deviantnimi ravnanji posameznikov, ampak tudi druge vidike varnosti, kot so varnost okolja, varno zagotavljanje gospodarskih ter negospodarskih javnih služb ter socialna in zdravstvena varnost občanov na lokalni ravni.

Ko gre za zagotavljanje varnosti, se prepletajo trije ključni elementi: država, lokalna skupnost ter posameznik. Spremenjeni so viri ogrožanja, ki se definirajo na osnovi bolj ali manj verodostojnih zaznav strokovne javnosti ter politične elite, povzročajo premik od državocentričnega k človekocentričnemu pojmovanju ter zaznavanju varnosti. To pomeni, da se v središče varnostnih prizadevanj države ter družbe ne postavlja samo država, ampak tudi drugi subjekti, predvsem posameznik. Pri človekovi varnosti gre za to, kako ljudje opredelijo lastno varnost ter kaj jim je pomembno. Njihova percepcija pa je lahko drugačna ali celo nasprotujoča politično določenim virom ogrožanja. Kljub temu ostaja nacionalna raven zagotavljanja varnosti pomembna, kar omogoča osnovo za zagotavljanje delovanja države ter družbe s pomočjo političnih, gospodarskih, socialnih, zaščitno-reševalnih, policijskih ter celo vojaških ukrepov (Sotlar, 2015).

Sodobni pristopi zagotavljanja varnosti na lokalni ravni temeljijo na vzpostavljanju partnerstev, ki povezujejo državno ter lokalno raven oblasti, javno ter zasebno sfero ter pravosodje in socialno politiko.

V Sloveniji je večina aktivnosti kriminalne prevencije usmerjena prav v partnerstvo med različnimi subjekti na lokalni ravni. Tovrstna partnerstva svoje mesto najdejo v okviru varnostnih svetov ter posvetovalnih teles, ki jih župani ustanovijo v svojih občinah z namenom sodelovanja. Varnostni svetovi predstavljajo organiziran način določanja prednostnih nalog na področju kriminalne prevencije ter zagotavljanja varnosti na lokalni ravni. V njih pa sodelujejo še policisti, predstavniki šol, socialne službe, zasebna varnostna podjetja, društva, nevladne organizacije ter zasebna podjetja (Modic, 2015).

Varnostne razmere se razlikujejo glede na velikost občin oziroma od posamezne občine do občine, so lahko zelo specifične. Predstavniki občin zaznavajo raznovrstne subjekte, ki v okviru svojih pristojnosti prispevajo k varnosti na lokalni ravni. Po mnenju Modičeve (2015) predstavniki občin do neke mere razumejo in se zavedajo preventivne dejavnosti, kako pomembno je poznati vse razsežnosti varnostne problematike in da lahko na preventivnem področju, občine odigrajo pomembno vlogo. Da bi občine lahko razvile močne skupnosti, ki bi bile kos kriminaliteti ter neredu, bi si morale prizadevati za izboljšanje svojih storitev, skrbeti za povečanje socialnega kapitala in zagotavljati možnosti za ozaveščanje in izobraževanje prebivalcev. Modičeva (2015) meni, da je ključ do uspeha v na znanju temelječih postopkih, pri katerih je v ospredju predvsem iskanje ter odpravljanje temeljnih vzrokov in ne zgolj obravnavanje simptomov.

Občinska redarstva prispevajo svoj delček k zagotavljanju nacionalne in tudi globalne varnosti. Tako jih lahko v nacionalnovarnostni strukturi umestimo ob bok policiji ter drugim službam, ki zagotavljajo varnost prometa ter varujejo javni red in mir.

6 RAZVOJ TEORIJE IN RAZISKOVALNE DEJAVNOSTI NA PODROČJU REDARSTVA V REPUBLIKI SLOVENIJI

Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni ter gmotni obstoj posameznika ter družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbene skupnosti in narave (Grizold, 1992). Varnost na lokalni ravni je javna dobrina, ki mora biti vsem dostopna. Kot navaja Tičar (2015), opravlja občina za zadovoljevanje potreb svojih prebivalcev izvirne lokalne naloge. Skrbi za varstvo zraka, tal, vodnih virov, varstvo pred hrupom, za zbiranje ter odlaganje odpadkov in opravlja druge dejavnosti varstva okolja; skrbi za osnovno varstvo otroka ter družine, za socialno ogrožene, invalide in ostarele; skrbi za varno gradnjo, varno vzdrževanje, varno urejanje lokalnih javnih cest, javnih poti, rekreacijskih ter drugih javnih površin; v skladu z zakonom ureja promet v skupnosti; opravlja naloge občinskega redarstva, organizira komunalno-redarstveno službo ter skrbi za varnost in red; opravlja varnostno nadzorstvo nad krajevnimi prireditvami; skrbi za požarno varnost in organizira reševalno pomoč ter organizira pomoč in reševanje za primere elementarnih in drugih nesreč.

Lokalna skupnost s sosesko se ponuja kot sredstvo za opravljanje mnogih vprašanj. Vse od spoznavanja in odkrivanja odklonskosti ter kriminalitete, reševanja problemov, izvajanja skupnostnih akcij, resocializacije, korekcije, terminskih dejavnosti in rehabilitacije do preprečevanja kriminalitete ter čisto preprostega nadzorovanja, opozarjanja na nevarnost in odzivanje nanjo (Pečar, 2001).

Ko se zazremo v prihodnost in na razvoj redarstev, moramo začeti razmišljati o razvoju takega dela, ki ne bo namenjen samo represivnemu delovanju na terenu, ampak bo ob svojem delovanju deloval predvsem preventivno. Pomembno je v skupnost usmerjeno delo občinskih redarjev, kar pomeni, da bo redar skupaj s prebivalci samoupravne lokalne skupnosti reševal njihove probleme in potrebe, hkrati pa tudi represivno deloval na tistem območju, ki bo odstopal od moralnih načel ter načel sobivanja v posamezni samoupravni lokalni skupnosti. S takim delom bo prispeval k večji urejenosti in varnosti na določenem območju in s tem lokalni skupnosti povečal občutek varnosti, pripadnosti ter zaupanje v delo redarjev. Na področju občinskega redarstva bo potrebnega še veliko razvoja, tako v praksi kot teoriji.

Vrsta in število znanstvenih oziroma strokovnih del slovenskih avtorjev od leta 2006 do 2017 je prikazana v spodnji tabeli.

VRSTA OBJAVE	ŠTEVILO OBJAV
Doktorske disertacije	pribl. 2*
Magistrske naloge	pribl. 20*
Diplomske naloge	pribl. 70*
Monografije (knjige, učbeniki, zborniki posvetov brez zaključnih del)	pribl. 13*
Članki	pribl. 25*
SKUPAJ	pribl. 130*

Vir: COBISS, 22. 2. 2017

*Podana je približna ocena, saj v COBISS-u niso vpisana vsa dela.

Tabela 2:
Vrsta in število
znanstvenih
in strokovnih
del slovenskih
avtorjev v zvezi
z občinskim
redarstvom v
letih 2006–2017

Iz tabele 2 je razvidno, da je področje redarstva zelo zanimivo za študijsko proučevanje, saj se vedno več študentov odloča za izdelavo zaključnega dela na temo redarstev. Ker je redarstvo v Sloveniji mlada dejavnost, je na tem področju potrebnega še veliko raziskovanja. Kljub uspešnemu odzivu mladih je bilo na navedeno temo najdenih le približno 130 objav.

7 ZAKLJUČEK

V Sloveniji ima razvoj občinskih redarstev dokaj kratko tradicijo, saj se je začelo pojavljati šele leta 1998 z Zakonom o varnosti cestnega prometa (ZVCP, 1998). Na slovenskih tleh se je dejavnost začrtala leta 2006 z Zakonom o občinskem redarstvu (ZORed), kjer so opredelili celotno organizacijo, naloge, sestavo in delovno področje občinskih redarjev. Večanje pristojnosti občinskim redarjem bo izrednega pomena, saj bodo morali trenutno delo, ki je po večini represivno, spremeniti ter začeti zagotavljati splošno varnost za prebivalce samoupravnih lokalne skupnosti. Posledično bo morala tudi država zagotoviti uspešen razvoj dejavnosti, in sicer tako, da bo zagotovila zadostno število redarjev, zagotavljala, izvajala in pripravljala različna usposabljanja, izpopolnjevanja ter izobraževanja in zagotovila finančno podporo.

Z dvigom izobrazbe se redarjem večja število opravil, in sicer ugotavljajo identiteto oseb, izrekajo mandatne kazni na kraju prekrška, dajejo obvestila voznikom, ki nepravilno parkirajo vozilo, izdajajo obvestila o prekrških, odreja priklenitev nepravilno parkiranih vozil in prav tako lahko odredijo odvoz takega vozila. S kakovostnim delom, organizacijo in izobrazbo so lahko občinska redarstva enakovreden partner policije, kajti gre za naloge, ki potekajo hkrati, in se s tem obremenjenost policije zmanjšuje. Le s povečanjem sodelovanja redarstev s policijo bo mogoče uspešno zagotavljati varnost ter zadovoljstvo prebivalcev samoupravnih lokalne skupnosti.

Za človeka je pomembna lastna varnost, ki postaja zmerom bolj cenjena dobrina v družbi. Kot je že omenjeno, je zelo pomembno partnerstvo med redarstvi ter policijo na lokalni ravni. Nadaljnji razvoj bo stremel k cilju pozitivnih odnosov sodelovanja in ne tekmovanja med omenjenima subjektoma. Z izvajanjem skupnih usposabljanj, izpopolnjevanj in izobraževanj bi povečali medsebojno zaupanje, kar pa privede do dejstva, da redarji niso nekakšen podrejen ali manj vreden organ, ampak jih v nacionalnovarnostni strukturi lahko umestimo ob bok policiji ter ostalim službam, ki zagotavljajo varnost v lokalni skupnosti.

Trdimo lahko, da je občinsko redarstvo v Sloveniji mlada dejavnost, a se kljub temu hitro razvija in se pozitivno sprejema s strani lokalne skupnosti. Povečanje sodelovanja redarjev s policijo in prebivalci bo izboljšalo razvoj ter povečalo varnost in zadovoljstvo na območjih posamezne lokalne skupnosti. Razvoju je treba pustiti dovolj časa, da se najdejo oziroma zaznajo napake, nejasnosti ter pomanjkljivosti v teoretičnih okvirih in nato skozi pridobljene izkušnje izboljšati delo in zakonsko ureditev.

Spremembe zakonodaje v letu 2017 prinašajo občinskim redarjem nekoliko več pristojnosti oziroma njihovo prenovljeno opredelitev. V javnosti se marsikdaj pojavljajo vprašanja o tako imenovani »mestni policiji«, menimo, da je o le-tej še prezgodaj govoriti. V samem zakonodajnem okviru pa pogrešamo predvsem jasnost nadzorstvenih funkcij nad delom občinskih redarjev, neodvisnih od občinskih uprav in županov, nato jasno v vsakem trenutku izmerjeno število občinskih redarjev tako v celotni Republiki Sloveniji kakor tudi v posameznem občinskem redarstvu.

Ne glede na navedeno pa je še vedno temeljno vprašanje dualizma sistema delovanja policije in občinskih redarstev na eni strani ter graditev pluralnega sistema zagotavljanja varnosti tudi s pomočjo občinskih redarstev, kajti iz zakonodaje in raziskav lahko vidimo, da občinska redarstva ravno ne uživajo visokega ugleda v javnosti na eni strani, na drugi strani pa si ga s svojo promocijo poklica niti ne dvigujejo.

V prihodnosti bo treba raziskovalno delo usmeriti predvsem v pristojnosti/pooblastila na eni strani ter dolžnosti občinskih redarstev na drugi, kar pa se nadzora tiče pa postaviti primerno civilno družbeno nadzorstvo nad delovanjem enega od sistemov za zagotavljanje varnosti in sam razvoj komunikacijskih, poklicnih in ostalih standardov dela občinskih redarstev.

UPORABLJENI VIRI

- Bežan, I. (1999). Naloge in oprema pooblaščenih delavcev občinskega redarstva. V S. Vlaj (ur.), *Občinske inšpekcije* (str. 46–48). Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Visoki upravni šoli.
- Brejč, M. (1999). Občinske inšpekcijske službe. V S. Vlaj (ur.), *Občinske inšpekcije* (str. 9–17). Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Visoki upravni šoli.
- Dvojmoč, M. (2006). Umestitev občinskih redarstev v nacionalno-varnostno strukturo Republike Slovenije. V B. Lobnikar (ur.), *Raznolikost zagotavljanja varnosti: 7. dnevi varstvoslovja* (str. 180–189). Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Dvojmoč, M. (2007). Umestitev občinskih redarstev v nacionalno-varnostno strukturo Republike Slovenije. *Varstvoslovje*, 9(3/4), 251–258.
- Grizold, A. (1992). Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti. V A. Grizold (ur.), *Razpotja nacionalne varnosti: Obramboslovne raziskave v Sloveniji* (str. 59–93). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jerovšek, T. (1999). Pravila za delo občinskih in mestnih inšpekcijskih služb. V S. Vlaj (ur.), *Občinske inšpekcije* (str. 24–30). Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Visoki upravni šoli.

- Jeršin, R. (2008). Naloge pooblaščenih uradnih oseb občinskega redarstva včeraj, danes in jutri. V J. Šifrer (ur.), *Javna in zasebna varnost: 9. slovenski dnevi varstvoslovja*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede. Pridobljeno na <https://www.fvv.um.si/dv2008/zbornik/clanki/Jersin1.pdf>
- Juvan Gotovac, V. (2001). Predpisi o lokalni samoupravi. V S. Vlaj (ur.), *Vodnik po slovenski lokalni samoupravi* (str. 8–24). Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Visoki upravni šoli.
- Kuhar, S. in Tičar, B. (2016). Legal regulation of the Slovenian police and the municipal warden service. *Varstvoslovje*, 18(4), 381–399.
- Lavtar, R. (2004). Nova vloga občinskega redarstva. *Pravna praksa*, 23(36), 16–18.
- Lavtar, R. (2006). Celovita zakonska ureditev občinskega redarstva. *Časopis: Časopis Skupnosti občin Slovenije*, (35, 36, 37), 12–15.
- Lavtar, R. (2007). Zakon o občinskem redarstvu. *Pravna praksa*, 26(2), 19–20.
- Milunovič, V. (2001). Premoženje in učinkovito financiranje občin. V S. Vlaj (ur.), *Vodnik po slovenski lokalni samoupravi* (str. 82–96). Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Visoki upravni šoli.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS. (n. d.). *Občinsko redarstvo*. Pridobljeno na http://www.mnz.gov.si/si/mnz_zasvas/obcinsko_redarstvo/
- Modic, M., Lobnikar, B. in Dvojmoč, M. (2014). Policijska dejavnost v Sloveniji: Analiza procesov transformacije, pluralizacije in privatizacije. *Varstvoslovje*, 16(3), 217–241.
- Modic, M. (2015). Vloga in vidiki sodelovanja občin pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni – predstavitev ugotovitev ciljnega raziskovalnega dela. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 46–54). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Pečar, J. (2001). Policija v lokalni skupnosti. V M. Pagon (ur.), *Dnevi varstvoslovja* (Knj. 1, str. 95–101). Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Pravilnik o enotni uniformi, označbah in službeni izkaznici občinskih redarjev. (2007, 2010). *Uradni list RS*, (103/07, 64/10).
- Pravilnik o opremi in načinu uporabe opreme občinskih redarjev. (2007). *Uradni list RS*, (78/07).
- Pravilnik o strokovnem usposabljanju, obdobjem izpopolnjevanju ter preizkusu znanja občinskih redarjev. (2014). *Uradni list RS*, (48/14).
- Sodja, B. (2009). Usposabljanje občinskih redarjev. *Časopis: Časopis skupnosti občin Slovenije*, (64, 65), 5–7.
- Sotlar, A. (2015). Reševanje varnostnih problemov – med nacionalno, lokalno in človekovo varnostjo. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 26–33). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Sotlar, A. in Dvojmoč, M. (2015). Municipal warden services in the pluralised policing environment in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(4), 330–341.
- Tičar, B. (2015). Pravna ureditev varnosti na lokalni ravni. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 34–45). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Tičar, B., Doljak, E. in Rakar, I. (2016). Inšpekcijski nadzor na centralni in lokalni ravni ter njegov prispevek k varnosti v občinah. V B. Flander, I. Areh in T.

- Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik povzetkov: 17. slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 31). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Virant, G. (1999). Skupna (medobčinska) redarska in inšpekcijska služba. V S. Vlaj (ur.), *Občinske inšpekcije* (str. 18–23). Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Visoki upravni šoli.
- Zakon o cestah (ZCes-1). (2010, 2012, 2015). *Uradni list RS*, (109/10, 48/12, 46/15).
- Zakon o financiranju občin (ZFO-1). (2006, 2008, 2011, 2015). *Uradni list RS*, (123/06, 57/08, 36/11, 14/15).
- Zakon o inšpekcijskem nadzoru (ZIN – UPB1). (2007, 2014). *Uradni list RS*, (43/07, 40/14).
- Zakon o motornih vozilih (ZMV). (2010, 2015, 2016). *Uradni list RS*, (106/10, 23/15, 68/16).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2015, 2017). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15, 10/17).
- Zakon o občinskem redarstvu (ZORed). (2006, 2017). *Uradni list RS*, (139/06, 9/17).
- Zakon o policiji (ZPol). (1998, 2009, 2010). *Uradni list RS*, (49/98, 66/09, 22/10).
- Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP-UPB2). (2013, 2016). *Uradni list RS*, (82/13, 68/16).
- Zakon o prekrških (ZP-1-UPB8). (2011, 2016). *Uradni list RS*, (21/13, 111/13, 32/16).
- Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP-UPB2). (2006, 2007, 2008, 2010, 2013). *Uradni list RS*, (24/06, 126/07, 65/08, 8/10, 82/13).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o občinskem redarstvu (ZORed-A). (2017). *Uradni list RS*, (9/17).
- Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). (2006). *Uradni list RS*, (70/06).
- Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP). (1998, 2000, 2002). *Uradni list RS*, (51/05, 61/00, 21/02, 67/02).
- Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1). (2004, 2008, 2010). *Uradni list RS*, (56/08, 58/09, 36/10).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1E). (2008). *Uradni list RS*, (37/08).
- Zakon o zaščiti živali (ZZZiv-UPB3). (2013). *Uradni list RS*, (38/13).
- Žaberl, M. (2016). Normativna ureditev pooblastil občinskega redarja. V B. Flander, I. Areh in T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik povzetkov: 17. slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 57). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

O avtorju:

Dr. Miha Dvojmoč, predavatelj, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru. E-pošta: miha.dvojmoc@fvv.uni-mb.si